

Возна М. О., Гапонів А. Б., Акулова О. О.,
Хоменко Н. С., Гуль В. С.

До 170-річчя Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка

**АНГЛІЙСЬКА МОВА
ДЛЯ ПЕРЕКЛАДАЧІВ І ФІЛОЛОГІВ
І КУРС**

За загальною редакцією доктора філологічних
наук, професора Карабана В. І.

Вінниця
НОВА КНИГА
2004

УДК 811.111(075)

ББК 81.432.1-923

В 64

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як підручник (лист № 14/18.2-1716 від 16.07.04)

Рецензенти:

Дворжецька М. П., кандидат філологічних наук, професор
Романовська Ю. Ю., кандидат філологічних наук, професор
Дубенко О. Ю., кандидат філологічних наук, доцент

За загальною редакцією доктора філологічних наук, професора
Карабана В. І.

Возна М. О., Гапонів А. Б., Акулова О. О., Хоменко Н. С., Гуль В. С.
В 64 Англійська мова для перекладачів і філологів. І курс. Підручник для
студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА
КНИГА, 2004. – 480 с.
ISBN 966-7890-75-9

Підручник складається із вступного фонетично-корективного курсу, основного курсу (16 уроків) та ключів до вправ підвищеної складності і містить оригінальні тексти та діалоги, написані носієм британського варіанту англійської мови, випускником Манчестерського університету Александером Гапонівим. Підручник пропонує свіжий погляд на сучасне життя в Україні та Великій Британії, використовуючи найкращі теоретичні здобутки вітчизняної методичної науки і новітні практичні досягнення в технології навчання. Рекомендується для студентів молодших курсів фахових факультетів вищих навчальних закладів України, перекладачів-початківців, а також для всіх тих, хто хоче поглибити та вдосконалити навички розмовної англійської мови.

ББК 81.432.1-923

ISBN 966-7890-75-9

© Возна М. О., Гапонів А. Б., Акулова О. О.,
Хоменко Н. С., Гуль В. С., 2004
© Карабан В. І. (загальне редактування), 2004
© Видавництво «Нова Книга», 2004

ЗМІСТ

Передмова	5
Вступний фонетично-корективний курс	7
Основний курс	148
Lesson 1	148
Topic: Translators and Translation in Contemporary Culture	
Grammar: The Pronoun. Sentences with introductory “it”	
Functional Expressions: Persuasion	
Lesson 2	164
Topic: I Am a First Year Student	
Grammar: The Article	
Functional expressions: Expressing likes and dislikes	
Lesson 3	181
Topic: Kyiv Shevchenko University	
Grammar: Types of Sentences. Subject, Predicate. Constructions:	
There is... There are...	
Functional expressions: Clarifying	
Lesson 4	197
Topic: English as a Global Language	
Grammar: Present Tenses	
Functional expressions: Expressing an opinion	
Lesson 5	214
Topic: Taras Shevchenko	
Grammar: Past Tenses	
Functional Expressions: Evaluating ideas and actions	
Lesson 6	226
Topic: Weather and Climate	
Grammar: Future Tenses	
Functional expression: Questioning	
Lesson 7	242
Topic: Tourism in Ukraine	
Grammar: Modal Verbs	
Functional expressions: Changing your mind	
Lesson 8	259
Topic: A Visit to Kyiv	
Grammar: Simple Sentence. Secondary parts of the sentence	

Functional expressions: Making suggestions	
Lesson 9	275
Topic: Ukrainian Holidays and Festivities.	
Grammar: The Noun	
Functional expressions: Generalising	
Lesson 10	291
Topic: Going Out	
Grammar: The Adjective, Degrees of Comparison.	
Functional expressions: Agreeing, disagreeing, doubting	
Lesson 11	306
Topic: Home Entertainment	
Grammar: The Adverb	
Functional expressions: Challenging – engaging in conflict	
Lesson 12	322
Topic: Christmas in Great Britain	
Grammar: The Numeral	
Functional Exponents: Guessing and deducing	
Lesson 13	339
Topic: Travelling in Britain	
Grammar: Passive Voice	
Functional Expressions: Criticising	
Lesson 14	354
Topic: A British House	
Grammar: The Infinitive	
Functional expressions: Making complaints	
Lesson 15	370
Topic: The British Family	
Grammar: The Gerund	
Functional exponents: Making Apologies and Interruptions	
Lesson 16	385
Topic: Do-It-Yourself	
Grammar: Compound and Complex Sentences. Sequence of Tenses.	
Indirect Speech	
Functional expressions: Making requests	
Keys to Selected Exercises	402
Фонетичні вправи	411

Передмова

“Англійська мова для перекладачів і філологів. І курс” є першим вітчизняним базовим підручником для перекладацьких та філологічних факультетів університетів та інститутів іноземних мов. Підручник розрахований на студентів молодших курсів фахових факультетів вищих навчальних закладів України поглибленого рівня володіння англійською мовою (рівень B1+ “незалежний користувач” відповідно до рекомендацій Ради Європи), тобто таких, які успішно засвоїли шкільну програму з англійської мови. “Англійська мова для перекладачів і філологів. І курс” містить інформацію лінгвістичного, країнознавчого та перекладацького характеру і висвітлює сучасне життя в Україні та Великій Британії.

Підручник був розроблений та апробований на кафедрі теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка і відповідає програмі з англійської мови для студентів перекладацького відділення. Загальну редакцію підручника здійснив доктор філологічних наук, професор Карабан В. І.

Підручник забезпечує формування стійких мовленнєвих навичок та вмінь, необхідних для свідомого професійного володіння англійською мовою. Він надає можливість студентам оволодіти основними видами комунікативної діяльності (діалогічним та монологічним мовленням, читанням та розуміння англомовних текстів) та формує початкові практичні навички обробки тексту при перекладі з англійської мови на українську та з української на англійську.

Підручник складається зі вступного фонетично-корективного курсу, основного курсу (16 уроків) та ключів до вправ підвищеної складності, позначених***, і містить оригінальні тексти та діалоги, написані спеціально з цією метою носієм британського варіанту англійської мови, випускником Манчестерського університету Алексом Гапонівим, який також здійснив редакцію англійського тексту підручника. Вступний фонетично-корективний курс був розроблений викл. Гулем В. С., основний курс – к.ф.н. Возною М. О. (уроки 1, 2, 9, 10, 11, 12, 13), доц. Акуловою О. О. (уроки 2, 5, 7, 14, 16), доц. Хоменко Н. С. (уроки 3, 6, 8, 15).

Уроки основного курсу побудовані за принципом навчання різним аспектам мови та видам мовленнєвої діяльності через систему вправ. Кожний урок, розрахований приблизно на 20 годин аудиторної роботи, включає оригінальний текст та кілька діалогів, вокабуляр, комунікативні,

лексичні та граматичні вправи, завдання на переклад. Перед уроками пропонуються функціональні висловлювання та комунікативні вправи, націлені на стимулювання зацікавленості студентів темою уроку. Для формування у студентів першого курсу навичок правильної вимови, логічного наголосу та відповідної інтонації текстам з діалогами передусе система фонетичних вправ.

Для закріплення існуючого та розширення потенційного словникового запасу, розвитку лексичної здогадки при навчанні говорінню, читанню та аудіюванню пропонується низка вправ, що стимулюють як репродуктивні, так і рецепційні лексичні операції.

Граматичний матеріал, передбачений програмою першого курсу, подано у функціональному аспекті, тобто граматичні вправи представляють різні способи застосування граматичних елементів для сприйняття та відтворення мовних ситуацій і відбивають сучасний стан граматики англійської мови.

Тексти написано з урахуванням психологічних особливостей та інтересів аудиторії.

Вправи на переклад призначені для формування у студентів загальних початкових навичок та вмінь перекладу з англійської мови на українську та з української на англійську в межах знайомих лексичних одиниць.

Вступний фонетично-корективний курс передбачає знайомство з базовими поняттями та положеннями загальної фонетики англійської мови в порівнянні з українською, а саме фонематичним складом англійської мови, класифікаціями голосних та приголосних звуків і описом правильної артикуляції кожної з фонем. Розглядаються основні фонетичні явища та система тонування англійської мови, відомості з транскрипції та орфографії. Вступний фонетично-корективний курс містить комплекс фонетичних вправ та завдань, достатніх для професійного оволодіння правильною англійською вимовою. Вміщений у підручнику наочний ілюстративний матеріал (рисунки, таблиці, схеми) сприяє полегшенню засвоєння фонетичного матеріалу.

Для коригування вимови та опанування правильною англійською інтонацією до підручника додаються аудіозаписи фонетичних вправ та текстів з діалогами, начитаних носіями британського варіанту англійської мови.

Автори підручника висловлюють подяку викладачеві англійської мови Мішел Коулман (Michelle Coleman) за допомогу в здійсненні аудіозаписів.

Автори

ВСТУПНИЙ ФОНЕТИЧНО-КОРЕКТИВНИЙ КУРС

ОСНОВИ ФОНЕТИКИ

1. Опанування правильною вимовою

Головним завданням будь-кого, хто тільки-но починає вивчати якусь іноземну мову, є опанування її вимовою. Важливість цього завдання зумовлена тим, що мова може виконувати свою функцію – служити найважливішим способом спілкування людей, засобом формування та мовного висловлення думки – тільки через те, що вона є мовою *звуковою*.

Найменшою мовною одиницею, що виражає в мовленні більш чи менш закінчену думку, є вимовлене з правильною інтонацією *речення*, що може складатися як з одного слова (*Проби!*, *Help me, please!*), так і з декількох слів, поєднаних разом відповідно до граматичних правил мови. Будь-яке ж слово як у *цілому*, так і у всіх його складових частинах (префікс, корінь / основа, суфікс, закінчення) складається із *звуків мови* (літер); письмо як таке взагалі є лише графічним відображенням *звукової* форми мови). Отже, як увесь *словесний* склад мови, так і весь її *граматичний* склад (морфологія та синтаксис) можуть існувати тільки на основі *звукового*, або фонетичного, складу мови – *звуків мови*, *складової* структури слів, наголосу у *словах* та інтонації в *реченнях*.

Отже, для *усного* висловлювання своєї думки будь-якою мовою у формі, зрозумілій для слухачів, а також щоб розуміти *усне* мовлення інших людей, необхідно не тільки знати *значення* слів і граматичні правила їх *зміни* та *поєднання* у речення, але ще й вміти *в и м о в л я т и* речення з правильною артикуляцією *звуків* у них, з правильним складотворенням і складоподілом, а також з правильним наголосом у *словах* і з правильною *інтонацією*.

Всі ці мовні аспекти вивчаються фонетикою – однією із складових мовознавства.

2. Фонетика як наука та навчальна дисципліна

Фонетика вивчає всі компоненти *фонетичного* складу мови (систему його *звуків*, правил їх *сполучення* та способів поєднання, *складову* будову слів, *наголос* у словах та у фразах, *мелодику* мовлення, її *темп*, *ритм* і *тембр* з точки зору (а) їх *утворення* мовленнєвими органами та *відтворення* органами слуху (*фізіологічна фонетика* або *антропофоніка*), (б) їх *фізичних* властивостей (*акустична фонетика*); (в) їх *ролі* та *функцій* в утворенні та мовленнєвому вираженні думки (*функціональна фонетика* або *фонологія*) та (г) яким чином здійснюється *слуховий* аналіз та розпізнавання (ідентифікація) *звукової оболонки* мовленнєвого висловлення та його *фонетичних* складових (*перцептивна фонетика*). Фонетика тісно пов'язана з іншими галузями мовознавства – *граматикою*, *морфологією*, *лексикологією*, *синтаксисом*.

Фонетику розглядають як поєднання двох складових: *сегментної фонетики*, що стосується лише *окремих* звуків і звукосполучень (тобто сегментів мовлення), та *супрасегментної фонетики*, що вивчає *основні* одиниці мовленнєвого потоку, а саме: *склади*, *слова*, *фрази* та *текст*. Супрасегментні фонетичні складові також мають особливі (*просодичні*) ознаки, що поширюються або на всю складову (наприклад, *рівень гучності*, *темп*, *межі голосового діапазону*, *голосовий тембр*), або ж значення цих ознак утворюють *впорядковану* схему (конфігурацію), яка реалізується на *послідовних* частинах відповідного *фонетичного* блоку. Наприклад, *фразовий наголос* можна розглядати як конфігурацію *ступенів* виділення словесних наголосів у висловлюванні. Основні фонетичні одиниці поділяються на *лінійні* (сегментні) – *фонеми*, *склади*, *фонетичні слова*, *синтагми*, *фрази* – та *нелінійні* (просодичні, надсегментні, супрасегментні) – *наголос* та *інтонація*.

Найбільшою сегментною одиницею є фраза – *фонетико-синтаксична* єдність, що має певну синтаксичну структуру, смислову закінченість, інтонаційну оформленість і відділяється від таких самих *інших* одиниць паузами. Фрази членуються на синтагми – *відрізки усного* мовлення, що виділяються в межах *фрази* як певна позиційно та ритмо-мелодична (*синтагматичний наголос*) єдність. Синтагми членуються на фонетичні слова. *Найменшою* сегментною одиницею є фонема.

На відміну від *лінійних* фонетичних одиниць, *супraseгментні* одиниці *не* можна вимовити ізольовано, як звуки або склади, через те, що *нелінійні* фонетичні одиниці ніби нашаровуються на *звукові* послідовності.

За допомогою *словесного* наголосу такі сегментні одиниці, як склади, об'єднуються у фонетичні слова. За допомогою *синтагматичного* наголосу та *мелодики* слова об'єднуються в синтагми. За допомогою *інтонації* із синтагм будуються фрази.

3. Звуки мови

Мовленнєвий потік є безперервною лінійною *послідовністю* звуків.

Звук мови – це мінімальна незначима одиниця мовленнєвого потоку. Звук виступає у мовленні *неподільно*, як щось ціле; з нього *не* можна виділити окремі елементи вимови (артикуляції). Так, наприклад, можна вимовити один за одним звуки, що складають слово *воля*, але неможливо вимовити окремо м'якість українського звука [л'] чи лабіалізованість (огубленість) українського звука [о]. Слід зауважити, що виділення окремих *звуків* у мовленнєвому потоці є певною мірою *умовним*, оскільки в такому разі звуки йдуть безпосередньо один за одним, змінюючись залежно від якості *попереднього* або *наступного* звука.

Звук мови – *узагальнення* низки близьких з погляду *носія* мови і з погляду *артикуляційно-акустичних* звуків, яке існує у *свідомості* носія мови як звуковий еталон. Наприклад, при вимові слів *сад*, *са́ду*, (*у саду́*), вимовляються позиційно розрізнявані *фонетичні* варіанти *першого* голосного [а], але у мовленні всі вони усвідомлюються як один і той самий звук [а], як свого роду звуковий тип, що використовується з метою спілкування.

Звуки мови поділяються на *голосні* й *приголосні*. Класифікація звуків здійснюється переважно за артикуляційними ознаками, зрідка – за акустичними.

Словоформи можуть складатися з одного, двох і більшого числа звуків: укр. *з, в, і, на, по, раз, порт, астрономія*; англ. *a, an, to, with, fore, dislike, geography, forget-me-not* тощо.

Не треба плутати звук мови зі звуком мовлення.

Звук мовлення – це членоподільний конкретний звук людської мови, що утворюється за допомогою мовного апарату й має певні артикуляційно-акустичні властивості. Кількість звуків у мовленні величезна, а практично – *безмежна*. Для фонетики мають значення звуки, якісно відмінні залежно від своєї фонетичної *позиції*: наприклад, український звук [e] під наголосом звучить не так, як у ненаголошеній позиції ([се^нла – се^ала]); звук [к] перед [у] набуває *губного* відтінку (як у слові *кум*) тощо.

Звуки можуть відрізнятися *висотою тону, тривалістю, силою, тембром* тощо.

4. Поняття фонем

У живому мовленні в кожній мові вимовляється певна кількість *різноманітних* звуків, які можна поєднати у порівняно невелику кількість звукових типів, здатних диференціювати *слова* та їх *форми*, тобто слугувати цілям людського спілкування. Ці звукові *типи* і мають на увазі, коли говорять про *окремі* мовні звуки. Їх усталилися називати *фонемами*.

Фонема – це *найменша*, далі *неподільна* звукова одиниця мови, що здатна розрізняти пари *слів* за змістом (наприклад: укр. *бук* – *бік*, англ. *sheep* – *ship*) чи диференціювати *граматичні* форми *одного й того самого* слова (наприклад: укр. *носа* – *на нóсі*, англ. *goose* – *geese*).

У процесі створення мовленнєвого потоку людина вимовляє *величезну* кількість звуків, однак реально *усвідомлюються* та *виділяються* тільки ті одиниці, що слугують для *побудови* та *розрізнювання* слів. Тобто, в кожній конкретній мові вирізняють *невелику* кількість *звукових* типів, здатних *диференціювати* слова та їх форми. Ці звукові *типи* й мають на увазі, коли говорять про *окремі* звуки мови. Вони й називаються *фонемами*.

Фонема є результатом абстрагування від усіх *позиційних* варіантів її вимовляння та від *індивідуальних особливостей* вимовляння відповідного звука (тобто, залежно від місця наголосу, темпу мовлення, впливу сусідніх звуків тощо).

Фонема та *мовленнєвий звук* – поняття *близькі*, але **не завжди тотожні**: фонема може складатися *не* тільки з одного звука, але також з двох (як наприклад, у дифтонгах) і навіть з трьох (скажімо, англійські

трифтонги [aɪə], [ɔɪə], [a4ə]). У свою чергу, дві фонemi інколи звучать як один звук (наприклад, у слові *світський*, де звук [ц] поєднує останню фонему кореня [т] з першою фонемою [с] морфemi -ський). Незважаючи на таку складність, фонема залишається *найкоротшою* звуковою одиницею у складі слова та морфemi, тому що її не можна поділити далі без порушення усієї фонологічної системи мови.

Кожна фонема – *абстрактне фонетичне поняття*, що існує у свідомості носіїв мови як узагальнення низки варіантів звучань, об'єднаних *спільними* артикуляційно-акустичними ознаками. У живому мовленні, що є *лінійною* послідовністю відповідних сегментних одиниць, фонема реалізується у вигляді кількох (навіть багатьох) *конкретних* звуків. Зберігаючи *визначальні, основні* артикуляційні та акустичні ознаки, ці звуки, залежно від конкретних фонетичних умов, зокрема поєднання та контактування з іншими звуками, набувають деяких додаткових ознак, тобто зазнають *модифікацій*.

Отже, фонemi в першу чергу утворюють цілком *реальну* фонологічну систему мови. Так, в українській мові є 38 фонем, в англійській – 44 фонemi. Самі ці фонemi формують *фонологічну* систему мови, в той час як звуки мови утворюють *фонетичну* систему мови.

5. Алофони

При вивченні *фонематичного* складу тієї чи іншої мови, а також у процесі виявлення *артикуляційних* особливостей вимовляння окремої фонemi, йдеться мова про *фонему*, що є типовою для **усіх мовців** відповідної мови, і яка усвідомлюється **усіма мовцями** як *окремий* звук, а також протиставляється **усім іншим фонемам цієї** мови. Але у мовленнєвому потоці *одна й та сама* фонема вимовляється *неоднаково*. Це залежить від її позиції у слові, тобто, від впливу найближчих сусідніх звуків, та від *місця* наголосу. Через це кожна фонема реалізується тільки у вигляді **алофонів** – *варіантів*, або *відтінків*, фонemi у її конкретній реалізації.

Наприклад, порівняємо українські слова “та” та “то”. У першому слові при вимовлянні фонemi [т] губи є нейтральними, тому що після неї йде неогублена фонема [а]; у другому випадку при вимовлянні [т] губи лабіалізовані (округлені) та випнуті вперед під впливом наступної лабіалізованої фонemi [о].

Алофони з'являються з різних причин, які, однак, підлягають відповідним закономірностям. Так, розрізняють *позиційні* і *комбінаторні* алофони.

Позиційними називаються алофони, зумовлені певним фіксованим місцем фонему у слові – *початком, кінцем, серединою* – або перебуванням чи *неперебуванням* під наголосом. Алофони, зумовлені характером сусідніх фонем, називаються **комбінаторними** алофонами.

Позиційні та комбінаторні алофони відзначаються великою стійкістю і регулярністю, вони характерні для звукової системи кожної мови зокрема. Вплив фонетичної позиції на вимову тієї чи іншої фонему є неоднаковим не тільки в окремих мовах, але й у діалектах тієї самої мови.

Алофони можуть бути більш чи менш залежними від фонетичного середовища. Найсамостійніший алофон фонему вважається її *основним алофоном (варіантом)*, який ми звичайно й називаємо, представляючи фонему в цілому.

У рідній мові *різниця* між алофонами фонему, як правило, не усвідомлюється та не помічається. Однак при вивченні іноземної мови слід звертати увагу на факт наявності *відтінків* фонем та на вміння правильно вживати їх за відповідних умов.

Заміна однієї фонему якоюсь іншою призводить або до заміни одного слова іншим, або до перекрученого звучання слова (наприклад, укр. *дбчка* – *тбчка*, англ. money ['mʌni] – manny ['meni]). Отже, внаслідок переплутування фонем (**фонологічна** чи **фонематична помилка**) мова стає або *зовсім незрозумілою*, або *малозрозумілою*.

Вживання неправильного алофона відповідної фонему (**фонетична помилка**) не призводить до переплутування слів, але надає мові мовця *діалектного* або *іноземного характеру* звучання, що може помітно ускладнити розуміння цієї мови.

Можна зробити висновок, що, вивчаючи фонетичну систему якоїсь іншої мови, треба знати не тільки склад її фонем, а й, що особливо важливо, *всі* ті алофони, в яких ці фонему виступають у мовленні. Цей факт дуже важливо усвідомити, оскільки правильну вимову забезпечує не стільки здатність артикулювати окремі *ізольовані звуки*, а скільки дотримання правил і закономірностей їх *сполучуваності* в живому мовленні.

6. Транскрипція

Для позначення окремих фонем і фонемного складу слів користуються так званою фонематичною *транскрипцією*, в якій кожна *фонема* завжди позначається одним і тим самим *знаком*. Переважна більшість знаків фонематичної транскрипції англійської мови представлена літерами *латинського* алфавіту, і лише для позначення *деяких* англійських фонем вживаються спеціальні знаки.

Система *літер* і додаткових позначок, що слугує для відтворення *звукової* системи мови, називається **фонетичним алфавітом**.

Запис *усного* мовлення за допомогою фонетичного *алфавіту* на основі звукового *принципу* називається **фонетичною транскрипцією**.

Розрізняють *деталізовану* (алофонічну) і спрощену фонетичну транскрипції.

Запис живого мовлення з метою передачі *тільки* фонемного складу слів *без відтінків*, зумовлених *різними* фонетичними умовами, називається **фонематичною транскрипцією**. Наприклад, фонематична транскрипція в українській мові є досить близькою до *орфографічного* запису. В ній використовується значно менша кількість *додаткових* знаків. Цього зовсім *не* можна сказати про англійську мову, оскільки засоби англійської *орфографії* *не* повністю передають вимову *окремих* звуків, та до того ж *не кожний* англійський звук має свій *відповідник* у вигляді окремої **графєми** (в даному разі мається на увазі окремої *літери*).

Алофонічною транскрипцією користуються для позначення *алофонів* (відтінків чи варіантів) фонемі або *мовних* звуків як таких. У сучасній лінгвістичній літературі знаки *фонематичної* транскрипції розташовують у *непрямих* дужках (/ /), а алофонічної транскрипції – у квадратних []. Наприклад, /e/ означає цю фонему взагалі, а [ɛ] – її більш *відкритий* алофон (подібний до українського [e] у слові *етаж*). У загальних підручниках та словниках вказаної різниці щодо розрізнення між алофонічною та фонематичною транскрипціями *звичайно не* дотримуються, а тому у цьому підручнику у квадратних дужках ми будемо позначати за допомогою транскрипційних знаків як англійські та українські *фонем* взагалі, так і їх алофони, (причому робитимемо це просто з причини *традиційності*).

З метою уникнення плутанини *літер* зі *знаками транскрипції* останні треба писати окремо та друкованим вертикальним шрифтом.

Транскрипція відіграє *допоміжну* роль, але ті, хто вивчають англійську мову, мають опанувати фонематичною транскрипцією активно, тобто навчитися читати та писати за допомогою транскрипції не тільки слова, а й цілі речення. Це ще корисно також і з погляду активного опанування *інтонацією* англійської мови та *способів* умовного інтонаційного запису, про що буде вестись мова далі.

Щодо елементів *фонематичного* алфавіту західної лінгвістики, то ще у минулому столітті було створено Міжнародну фонетичну асоціацію (МФА), яка з самого початку існування ставила за мету уніфікувати запис чутного мовлення на основі певної універсальної системи позначень. Ця система називається Міжнародним фонетичним алфавітом (МФА). Як бачимо, аббревіатури для одного й другого співпадають (в англійській також – *IPA (International Phonetic Association/Alphabet)*). У 1999 році МФА опублікувала підручник для користувачів цієї системи транскрипції.

Транскрипційна система МФА являє собою декілька таблиць, що складаються а) з літер для *голосних* звуків; б) літер для *приголосних* звуків; в) *додаткових* знаків (*діакритиків*) для позначення певних додаткових ознак *звуків* (аспірованість, відсунутість уперед/назад, апікальність, назальність, глухість/дзвінкість, палаталізованість, велярність, більшу/меншу лабіалізованість тощо); г) знаків для супrasegmentних одиниць (головний/побічний наголос, глибоке падіння/підняття тону, складовий розрив, відсутність розриву тощо). Припускається, що зазначена транскрипційна система здатна віддзеркалити всі лінгвістично суттєві *звукові* елементи, які зустрічаються у вивчених мовах світу. До таких елементів відносяться не тільки смислорозрізнявальні характеристики, але також і *специфічні* особливості вимови *артикуляційно* та *функціонально* близьких звуків різних мов.

Для інтонаційної транскрипції *загальноприйнятого* міжнародного стандарту *не* існує.

7. Органи мовлення

Мовленнєві *звуки*, що функціонують у мові як фонемі, утворюються за допомогою *органів мовлення* людини (див. рис. 1), які приводить в дію наша нервова система. Звукотворення відбувається під час видиху.

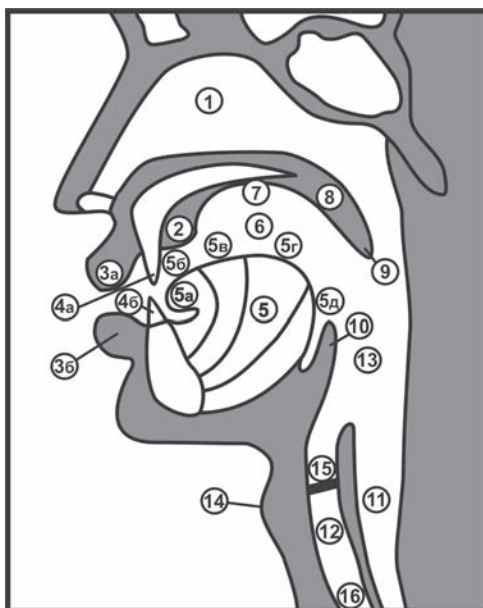

Рис. 1. Органи мовлення:

1 – носова порожнина (nasal cavity); **2** – альвеоли (alveoli); **3** – губи (lips): а) верхня губа (upper lip); б) нижня губа (lower lip); **4** – зуби (teeth): а) верхні зуби (upper teeth); б) нижні зуби (lower teeth); **5** – язик (tongue): а) кінчик язика (tip of the tongue); б) передня частина спинки язика навпроти альвеол (blade of the tongue); в) передня частина спинки язика навпроти твердого піднебіння (front of the tongue); г) середня частина спинки язика (central part of the tongue); д) задня частина спинки язика (back of the tongue); **6** – ротова порожнина (mouth cavity); **7** – тверде піднебіння, або велум (hard palate); **8** – м'яке піднебіння (soft palate); **9** – маленький язичок, або увула (uvula); **10** – надгортанник або епіглотис (epiglottis); **11** – стравохід або езофагус (oesophagus); **12** – порожнина гортані (faryngeal cavity), **13** – глотка або фаринкс (pharynx); **14** – ларингс (laryngs); **15** – голосові зв'язки (vocal cords); **16** – трахея (tracheitis)

Струмін повітря під час його видихання (з легень) проходить через дихальне горло (*ларингс 14*) у *порожнину гортані 12*, де розташовано два мускульних виступи – *голосові зв'язки 15*. Простір між голосовими зв'язками називається *голосовою щілиною*. Якщо голосові зв'язки

розімкнуті (відкрита голосова *щілина*), то повітря, що видихається, проходить через *гортань* беззвучно (виробляються *глухі* звуки). Якщо ж голосові зв'язки напружені та наближені одна до одної, але *не* зімкнуті повністю (голосова *щілина* більш-менш закрита), то струмінь повітря, проходячи через цю щілину між голосовими зв'язками, примушує останні коливатися, внаслідок чого отримуємо голосове *звучання* (тобто ми чуємо *дзвінки* звуки, звуки з участю голосу).

З порожнини гортані струмінь повітря потрапляє у *глотку* 13, звідки він може виходити назовні двома шляхами: через *носову порожнину* 1 або через *ротову порожнину* 6, які розділені *твердим піднебінням* 7, що залежить від того, підняте чи опущене відповідне *м'яке піднебіння* 8, яке закінчується *маленьким язичком* 9. В залежності від того, проходить повітря через *ротову* чи *носову* порожнину, звуки поділяються на *ротові* та *носові* (або *назальні*) звуки.

У носовій порожнині найважливішим мовленнєвим органом є *язик* 5. Поверхня язика називається *спинкою язика* і, для зручності опису артикуляції звуків, язик умовно поділяється на *передню частину* 5б з *кінчиком язика* 5а, який у спокійному стані перебуває напроти *десен* чи *альвеол*, *середню частину* 5в, розташовану напроти *твердого піднебіння*, та *задню частину* 5г, що навпроти *м'якого піднебіння*.

Безпосередньо за верхніми зубами, між ними та *твердим піднебінням* розташовані невеликі горбики, що називаються *альвеолами* 2. Окрім зазначених мовленнєвих органів, треба ще згадати *губи* 3 та *зуби* 4 (обоє поділяються на *верхні* та *нижні*).

Органи мовлення поділяються на *активні* та *пасивні*.

Активні органи мовлення під час утворення звуків виконують певні рухи. Це такі: а) язик; б) губи; в) *м'яке піднебіння* та *маленький язичок*; г) задня спинка глотки, або *фарингс*; д) нижня щелепа. Інколи до *активних* артикуляційних органів відносять також і *легені*, що постачають струмені повітря для продукування звуків.

Пасивні органи мовлення при звукоутворенні самостійної роботи *не* виконують. Це такі: а) *зуби*; б) *альвеоли*; в) *тверде піднебіння*; г) *стінки резонаторних камер* (до резонаторних камер включають *порожнину глотки*, *носову порожнину* та *ротову порожнину*).

Рух і позиція органів мовлення, необхідних для вимовлення певної фонемі чи продукування певного звуку, називається *артикуляцією*.

8. Голос. Голосні та приголосні звуки

Голосові зв'язки наближені та зімкнуті так, що струмінь повітря, потрапляючи крізь щілину між гнучкими краями, викликає їх дрижання, що називають *вібрацією*. Вібрації, або ж коливання, голосових зв'язок сприймаються на слух як *голос*. Голос завжди характеризується певною *висотою тону*, а, отже, значить є *музичним звуком*. Висота тону залежить від *розмірів* голосової *щілини*, *усієї* гортані, *ступеню* натягнення (напруження) голосових зв'язок та *частоти* їх вібрування. Чим більші голосові зв'язки за розміром, тим повільніші їх коливання, тим нижчий тон голосу (і навпаки).

Більшість звуків вимовляється за умови вібрації зв'язок. До них відносяться *голосні* звуки (наприклад, укр. [а], [і]; англ. [u], [e]) та *дзвінкі приголосні* (наприклад, укр. [д], [з]; англ. [d], [z]). Дзвінкі приголосні складаються з голосу та шуму.

Голосними називаються звуки, при вимовлянні яких повітряний струмінь, що видихається з легень, *не* зустрічає на своєму шляху жодних *перешкод*, а сам звук утворюється внаслідок коливання натягнутих цим струменем голосових зв'язок.

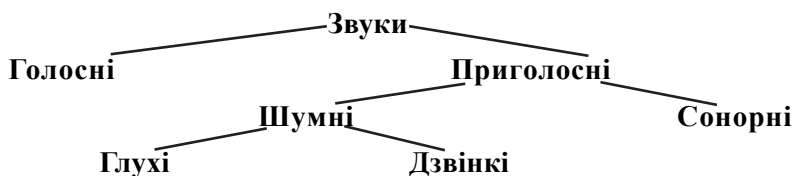
Забарвлення (тембр) звуку надають об'єм і форма *фізичних* резонаторів (порожнини *рота*, *носа*, *глотки*).

При вимовлянні приголосних звуків артикуляційні органи мовлення створюють на шляху повітряного струменя з легень *повну* або *часткову* перепону, або ж *помітно* наближаються один до одного, утворюючи щілини. Долаючи такі перешкоди, повітряний струмінь викликає *нерівномірні* коливання, що сприймаються на слух як певного роду *шуми*, які і називаються *приголосними звуками*.

Приголосні звуки, що вимовляються *без* вібрації голосових зв'язок, виявляються *позбавленими* голосу (вони мають *тільки* шум) і називаються *глухими приголосними* (напр., укр. [ш], [к]; англ. [s], [f]). Якщо *одночасно* з опусканням м'якого піднебіння якісь з органів *порожнини* рота утворюють перепону для подальшого поширення повітряного струменя в напрямку *рота*, то вібрує повітря заповнює простір *позаду* перепони і виходить назовні через носову порожнину. За умови артикуляції такого роду вихід повітря через *ротову* порожнину виключається, а приголосні, що продукуються таким чином, називаються *носовими* (або *назальними*) *сонантами* чи *сонорними приголосними*: (наприклад, укр. [м], [н]; англ. [m], [n]).

У звуковому складі сонантів голос помітно *переважає* над шумом, через що вони здатні утворювати побічний склад: наприклад, при виразному вимовлянні українського слова “ритм” можна почути *два* склади; так само в англійському слові “*ta-ble*” [ˈteɪ-bl] є два *орфографічних* склади (як і в українській мові, скільки у слові існує *голосних* звуків/літер, стільки в ньому і складів), але й два *фонетичних* склади (*другий* склад утворений на сонорній приголосній [l]). Останній факт є *особливістю* англійської мови, яка є важливою щодо питання правил читання англійської. В *українській* мові зазначений факт загалом не впливає на читання слів.

Отже, в залежності від *способу* взаємодії повітряного струменя, що видихається з легенів, з мовленнєвими *органами*, і, зокрема, *голосовими зв’язками*, ми вирізняємо на слух такі звуки:

9. Основні відмінності між фонетичним складом англійської та української мов

- 1) У зазначених мовах існує *різна* кількість фонем: в англійській мові вирізняють **44 фонем**: **20 голосних** (10 монофтонгів — [ɪ], [ʌ], [e], [ə], [ɜ:], [ʌ], [ɑ:], [x], [ɒ], [ɔ:]; 8 дифтонгів — [aɪ], [eɪ], [ɔɪ], [aʊ], [əʊ], [tə], [4ə], 2 дифтонгоїди — [ɪ:], [u:] та 24 приголосних (8 шумних дзвінких — [b], [d], [g], [v], [z], [ð], [ʒ], [dʒ]; 9 шумних глухих — [p], [t], [k], [f], [h], [s], [ʈ], [ʃ], [tʃ]; 7 сонорних — [m], [n], [ŋ], [l], [w], [r], [j]); в українській — **38 фонем** (32 приголосних : [б], [п], [м], [в], [ф], [д], [дʰ]**, [т], [тʰ], [з], [зʰ], [с], [сʰ], [ц], [цʰ], [дж], [джʰ], [ж], [ч], [ш], [шʰ], [л], [лʰ], [н], [нʰ], [р], [рʰ], [j/й], [к], [х], [г], [гʰ], і 6 голосних: [а], [о], [у], [е], [і], [и]). Отже, в англійській мові *значно* більше голосних, а в українській — приголосних.

* У багатьох джерелах цей звук ще позначається за старою звичкою як [ə:].

** У багатьох джерелах для означення пом’якшення приголосної фонемі у *верхньому* показникові після неї замість м’якого знака використовується знак [ʲ], тобто, наприклад, замість [дʰ] буде [дʲ]; *напівпом’якшення* звука позначається *комою* після відповідного приголосного у *верхньому* індексі: [дʲ].

- 2) В англійській мові існують фонemi, що (а) не мають зовсім ніяких відповідників в українській мові ([ð, w]), а також (б) фонemi, які хоч і є *схожими* на деякі фонemi української, але однак ці фонemi відрізняються тим чи іншим *елементом* артикуляції: [ʃ] ≠ [ш]; [ŋ] ≠ [н]; [m] ≠ [м] тощо). Водночас, в українській є однофокусна африката [ц] та ще й *напівпом'якшена* фонема [цʰ].
- 3) Англійські *голосні* поділяються на *довгі* та *короткі*, причому *недотримання* відповідної тривалості *голосної* фонemi, яке супроводжується незначним змінням її *якості* звучання, може призводити до переплутування слів, наприклад: *ship* [ʃɪp] *корабель* – *sheep* [ʃi:p] *вівця*; *dark* [dɑ:k] *темний* – *duck* [dʌk] *качка*. В українській мові тривалість *голосної* не має *смыслорозрізнявального* значення.
- 4) В українській мові у *кінці* слова дзвінка приголосна *приглушується* у вимові (Бог [Бох]), що *зовсім неприпустимо* в англійській, оскільки через це абсолютно можливе зміннення значення відповідного слова, наприклад: *bed* [bed] ≠ *bet* [bet], *kit* [kɪt] ≠ *kid* [kɪd].
- 5) Слід зауважити, що українській мові властиві *напівпом'якшені* приголосні, які найчастіше виступають перед *голосним* [i] (*б'ю́ст, тю́ре, реві́ю, ж'інка, коми́ші, підда́шися*). Більше того, приголосний [в'] виконує навіть *смыслорозрізнявальну функцію* в такій парі слів, як *сват* – *св'ят*. В англійській мові не відбувається *пом'якшення* приголосних навіть перед *голосною* фонемою [i:], окрім “*світлого*” варіанта фонemi [ɪ], що вимовляється у позиції перед *голосною* та перед фонемою [j]: *been*, *veal* [vi:l], *in'deed*, *tea* (але *little* [lɪtl], *leave* [li:v], *lake* [leɪk], *be'leave* [bə'li:v], *Louis* ['li:ʊis]). Вживання м'якого варіанта [ɪ] замість *твердого* [ɪ̥] (перед приголосними та у *кінці* слова (*pill* [pɪ̥], *pool* [pu:ɪ̥], *tell* [teɪ̥], хоча *lip* [lɪp], *let* [let], *loop* [lu:p]) не впливає на зміннення *значення* слів, а тому їх не можна вважати *окремими*, тобто незалежними, фонемами. Отже, в англійській мові *палаталізація* не є фонематичною ознакою фонем, хоча й існує низка *пом'якшених* фонем (окрім *світлого* варіанта фонemi [ɪ], це ще фонemi [ʃ] і [ʒ]), і взагалі англійським приголосним палаталізація *непритаманна*. В українській мові палаталізація є *фонематичною* ознакою фонем, оскільки, наприклад, слова *лук* та *люк* є зовсім різними за значеннями.
- 6) В англійській мові слова, що навіть *пишуться* з двома однаковими *приголосними*, завжди вимовляються як з *однією* приголосною: *pressing* ['presɪŋ], *tennis* ['tenɪs], *nodded* ['nɒdɪd].

- 7) В англійській мові *немає* дрижачих приголосних звуків (укр. [p], [pʰ]).
- 8) Англійські *глухі* приголосні є *сильними* (*фортисними*), а дзвінкі слабкими (*ленисними*), в українській же все навпаки: *дзвінкі* приголосні є *сильними*, а *глухі* – *слабкими*.
- 9) Англійська *інтонація* суттєво відрізняється від української: а) характером *підвищення* та *пониження* тону; б) *ритмом*; в) розподілом *наголосів* у фразі.
- 10) В англійській мові існує аспірація (придих) приголосних [p, t, k].
- 11) Усі англійські *передньоязикові* приголосні є *апикальними* (використовується *самий кінчик* передньої частини язика – апікс), в той час як в українській такі приголосні є *дорсальними* (використовується *усе тіло* передньої частини язика), *пор.*: [t – t̪], [l – l̪], [s – ʃ].
- 12) Англійські приголосні більш *напружені* (тобто вимовляються за допомогою більш *напружених* губ): *Борис* – *be*, *мати* – *me*.
- 13) Існують *усічені* англійські голосні звуки (англійські *короткі* голосні фонemi під наголосом *завжди* тісно змикаються з наступним за ними *приголосним* звуком і ніколи *не* зустрічаються у кінці *наголошеного* складу; через це, вимовляючи короткий наголошений *голосний* звук, треба одразу ж переходити до артикулювання *наступного* приголосного звука: city ['sɪt̪ɪ – 'Ci/ti, guinea ['ɡɪn̪ɪ – ɡi-'nea.
- 14) У складі англійських голосних звуків є *дифтонги* та *дифтонгоїди*, чого немає в українській: *skate* [skeɪt̪], *no* [nəʊ], *sky* [skaɪ], *mere* [mɪə], *plough* [plaʊ], *fair* [feə], *toy* [tɔɪ], *mural* ['mjʊərəl].
- 15) Для англійських голосних звуків є типовим явищем **редукція голосних** фонем, але можливо також і *повне* складотворення у *ненаголошеному* складі: *have* [həv, əv] – *'blackboard* ['blɪkbbɔ:d].
- 16) Лабіалізація (огублення) голосних *заднього* ряду [y] та [o] в українській сильніша, аніж для аналогічних *голосних* англійської мови [ɹ], [u:] [ɹ] [ɔ:], а також для *ядер* англійських дифтонгів [ɔɪ] та [əɪ].

10. Літературна англійська вимова

Основу національної англійської мови склав лондонський діалект.

Літературна вимова сучасної англійської мови розвинулася з особливостей фонетичного складу *цього* діалекту. За своїм *історичним* походженням ця вимова називається південноанглійською (ПАВ) (в

оригінальній літературі вживається термін *Received Pronunciation* (RP) – “*прийнята вимова*”, а також позначки на зразок *BrE*, *BE* чи *UK*;). Як найбільш типову для єдиної національної мови англійського народу її прийнято в якості навчальної норми для викладання англійської у школах, вищих навчальних закладах і на курсах іноземних мов в Україні. Останнім часом у багатьох навчальних закладах дозволяється також вживати та навчати американському варіанту англійської (ABA) (в оригінальній літературі він часто позначається як *AmE*, *AE* чи *US*), поширеного, як це зрозуміло з самої назви варіанта мови, головним чином у Сполучених Штатах Америки, хоча зараз він явно набуває свого поширення в усьому світі внаслідок відчутного впливу США на світовий розвиток.

Ми ставимо за мету навчання англійській вимові, що є *літературною нормою* в Об'єднаному королівстві Великобританії та Північній Ірландії.

11. Фонематичний склад мови та її письмо

Мова служить найважливішим засобом спілкування людей не тільки в усній, але й у *письмовій* формі, яка є підпорядкованою усному мовленню. Система письма тієї чи іншої мови тим чи іншим чином *відображає* та *виражає* її фонетичний склад. У мовах з *літерною* системою письма *фонеми* позначені літерами або *сполученнями* літер.

Загальноусталений та обов'язковий для всіх спосіб літерного позначення фонетичного складу кожного слова відповідної мови називається її орфографією.

У деяких мовах на сучасному етапі їх розвитку, в силу певних *історичних* обставин, одна й та сама фонема відображається на *письмі* кількома різними *літерами* або ж *буквосполученнями*. Тому, з метою правильного *прочитання* слова в його орфографічному вигляді, необхідно або знати його *звукову* форму та вміти співвіднести її з *письмовою* формою, або ж знати та вміти правильно користуватися *правилами* читання літер та *буквосполучень* у слові. Через це ми говоримо, що літера має певне *звукове* значення, тобто означає певну *фонеми*. Таким чином, ми розрізняємо *звуковий*, або, фонемний, склад і літерний склад слова, які не завжди співпадають. Наприклад, в українській мові слова *герой* та *здібності* можуть вимовлятися як [херой] та [з'діпності].

У сучасній англійській мові невідповідність між написанням і вимовою слів настільки велика, що, якщо читати їх так, як ми звичайно читасмо слова, написані латиною, *більшість* англійських слів взагалі неможливо буде *зрозуміти* на слух.

Така відмінність між написанням і вимовою слів пояснюється двома головними причинами: 1) англійська орфографія *не* зазнавала серйозних змін упродовж довгого періоду часу і віддзеркалює вимову, що існувала кілька століть тому назад; 2) кількість *фонем* в англійській мові значно перебільшує кількість *літер*: 26 літер алфавіту (з них 6 служать для позначення *голосних* фонем) мають позначати 44 фонemi (з них 20 *голосних*). Отже виходить, що одна літера (особливо це стосується літер, які позначають *голосні* фонemi), має позначати кілька фонем. І, навпаки, *одна й та сама* фонема може позначатися *комбінацією* кількох літер.

12. Класифікація англійських голосних фонем

В залежності від стабільності артикуляції *голосні* фонemi в англійській мові поділяються на *монофтонги* (*голосні* із стійкою артикуляцією), *дифтонгоїди* (*голосні*, *неоднорідні* за своєю якістю на *початку* та у *кінці* вимовляння) та *дифтонги* (*голосні*, що складаються з *двох* різних за якістю елементів, які утворюють одну *фонему*). В англійській мові є: 10 монофтонгів: [ɪ], [e], [ə], [ɜ:], [ʌ], [x], [ɑ:], [ɒ]**, [ɔ:], [4]***; 2 дифтонгоїди: [i:], [u:] та 8 дифтонгів: [aɪ], [eɪ], [ɔɪ], [a4], [ə4], [ɪə], [4ə], [ɛə].

Монофтонги та дифтонгоїди. Англійські монофтонги та дифтонгоїди *зазвичай* класифікуються за наступними ознаками.

I. За участю в артикуляції певної частини язика голосні поділяються на такі: 1) голосні *переднього ряду* – до твердого піднебіння піднімається *передня* частина язика, а його *кінчик* залишається

* У багатьох джерелах можна зустріти замість цього знаку знак [ɑ:] від якого, мабуть, ще не зовсім відмовилися й на поточний час.

** У багатьох старих джерелах можна зустріти замість цього знаку знак [ɔ], який вживався упродовж довгого часу, та ще й інколи використовується деякими авторами зараз, для позначення короткої фонemi [ɒ] у закритому складі.

*** У старих джерелах замість цього знаку вживається знак [u], який у нашому підручнику вживається для позначення подовженого монофтонга [u:].

біля нижніх зубів: [i:], [ɪ], [e], [x] (укр. [i], [e]); 2) голосні *змішаного ряду* – усе тіло *язика* рівномірно піднімається та витягується уздовж порожнини рота: [ɜ:], [ə] (в укр. немає голосних змішаного ряду); 3) голосні *заднього ряду* – при вимовлянні до м'якого піднебення піднімається *задня частина* спинки *язика*: [A], [ɑ:], [ɒ], [ɔ:], [4], [u:] (укр. [a], [o], [y]).

II. В залежності від ступеня підняття *язика* голосні поділяються на такі: 1) голосні *високого підняття* (або *закриті* голосні) – вимовляються таким чином, щоб простір між піднебенням і найбільш піднятою частиною *язика* був *вузьким*: [i:], [ɪ], [4], [u:] (укр. [i], [y]).

Примітка. Ми розглядаємо українську фонему [и] за артикуляцією як розташовану на межі *середнього* та *високого* підняття *язика*, хоча в деяких джерелах автори відносять її до групи *високого* підняття. Далі, для зручності, будемо вважати, що ця фонема належить до широкого варіанту *високого* підняття.

2) голосні *низького підняття* (або *відкриті*) – вимовляються за умови *низького* положення *язика*, який майже не піднімається, а тому простір між піднебінням і *язиком* *широкий*: [æ], [ɑ:], [ɒ], [ɔ:] (укр. [a]); 3) голосні *середнього підняття* – вимовляються, коли *язик* піднімається до *середини* відстані між високим і низьким положеннями: [e], [ə], [ɜ:], [A] (укр. [e], [o]).

Примітка. В англійській мові голосні кожного з трьох розглянутих підняттяв можуть ще бути (1) *вузького різновиду* ([i:], [u:], [ɜ:], [ɔ:], [e] – укр. [i], [y]) або (2) *широкого різновиду* ([ɪ], [4], [ə], [ɒ], [æ], [A], [ɑ:] – укр. [и], [e], [o], [a]) – у випадку голосної *вузького* різновиду відповідна частина *язика* піднімається трохи вище, ніж у випадку артикуляції голосної *широкого* різновиду.

III. За участю губ голосні бувають: 1) *лабіалізованими* (або *округленими*) – вимовляння з округленими губами: [4], [u:], [ɒ], [ɔ:] (укр. [o], [y]); 2) *нелабіалізованими* (або *неокругленими*) – губи розтягнуті та займають нейтральне положення: [ɪ], [i:], [e], [ə], [æ], [ɜ:] (укр. [a], [e], [i], [и]).

IV. В залежності від тривалості звучання голосні поділяються на такі: 1) *довгі* голосні: [i:], [ɑ:], [ɔ:], [u:], [ɜ:]; 2) *короткі* голосні: [ɪ], [A], [ɒ], [4], [ə], [e], [x].

В українській мові *тривалість* звучання голосного звуку *не* має суттєвого значення (тобто *не* змінює лексичного чи граматичного значення *слова*), в той час як в англійській заміна довгої фонемі на *близьку* до неї за артикуляцією коротку фонему (або ж навпаки) може змінювати значення *слова*: duck [dAk] качка – dark [dɑ:k] темний; been [bi:n] 3-я ф. від дієсл. to be (бути) – bin [bɪn] відро для сміття.

V. За ступенем напруженості артикуляційних органів голосні поділяються на такі: *напружені (tense)* голосні (це довгі голосні); *ненапружені (lax)* голосні (це короткі голосні).

В українській мові *голосні не* поділяються на *напружені* та *ненапружені*, оскільки немає диференціації голосних за тривалістю звучання.

При вимовлянні англійських *довгих* голосних м'язи артикуляційних органів *напружені* сильніше, ніж при артикуляції коротких голосних.

За ступенем м'язового напруження артикуляційних органів англійські голосні є *більш* напруженими, ніж українські.

Дифтонги. Особливістю англійських голосних фонем є наявність *дифтонгів*, або “*двоголосних*” звуків, які вимовляються в межах одного складу. При вимовлянні дифтонга мовленнєві органи спочатку займають положення для вимови однієї голосної, а потім швидко переходять до вимови іншого голосного, але *не* артикулюють його *повністю* (рис. 3).

Початковий елемент дифтонга, більш сильний, напружений у вимові, називається **ядром** (*nucleus*), а *кінцевий*, слабкий звук, що артикулюється *неповністю* – **ковзанням**, або **глайдом** (*glide*) (оскільки на ньому неначебто “проковзуються” язиком при вимові, тобто вимовляють глайд “неретельно”). Винятком є тільки дифтонг [əʊ], в якому другий елемент під наголосом вимовляється так само *чітко*, що й *перший* елемент.

Англійські дифтонги поділяються на 2 групи *залежно від артикуляції ядра* дифтонга:

- 1) дифтонги *переднього* ряду: [aɪ], [aʊ], [ɪə], [eɪ], [ɛə];
- 2) дифтонги *заднього* ряду: [ɔɪ], [ɔʊ], [ɒə].

В українській мові немає дифтонгів: у словах *бой, Гей!* та деяких інших вимовляється сполучення голосного з напівголосним [j] (це так звані **біфонемні** сполучення (*biphonemic clusters*); обидва елементи біфонемного сполучення однаково *енергічні* та *чіткі*. На це треба зважати при засвоєнні навичок вимовляння англійських дифтонгів.

Щодо позиційної тривалості дифтонгів слід зауважити, що у кінцевому положенні перед паузою дифтонг вимовляється найдовше, перед дзвінкою приголосною він звучить трохи коротше, а перед глухою приголосною – найкоротше, наприклад: *bee* [bi:] – *deed* [di:d] – *feet* [fi:t]

Дифтонгоїди. Окрім чистих *монофтонгів* і *дифтонгів*, у деяких мовах, до яких належить і англійська, вирізняють також голосні проміжної категорії. При їх вимовлянні має місце лише достатньо *слабке* “ковзання” (змінення) тембра, що *не* виходить за межі відповідного типу. В

+

Розглянутий поділ англійських голосних у порівнянні їх з українськими можна подати схематично у вигляді неправильної трапеції (рис. 2, поділеної на частини, що показують ряд голосного та ступінь підняття язика для його артикулювання). *Лабіалізовані* голосні взято у фігурні дужки. Форма *неправильної* трапеції певною мірою моделює будову ротової порожнини, а розміщення голосних у частинах трапеції — точки *найвищого* підняття спинки язика щодо піднебіння за вимови того чи іншого голосного звука.

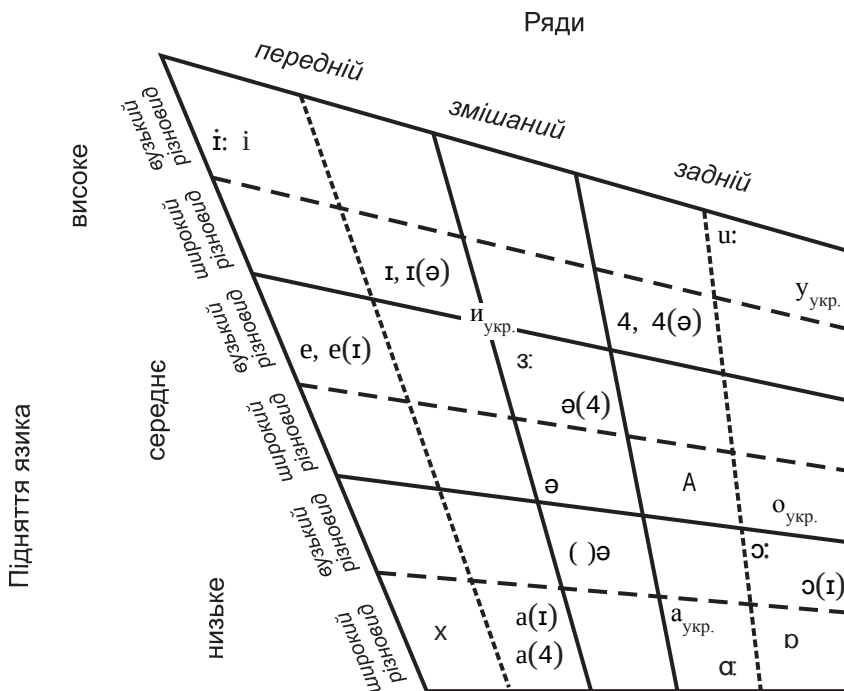

Рис. 2. Англійські голосні у порівнянні з українськими

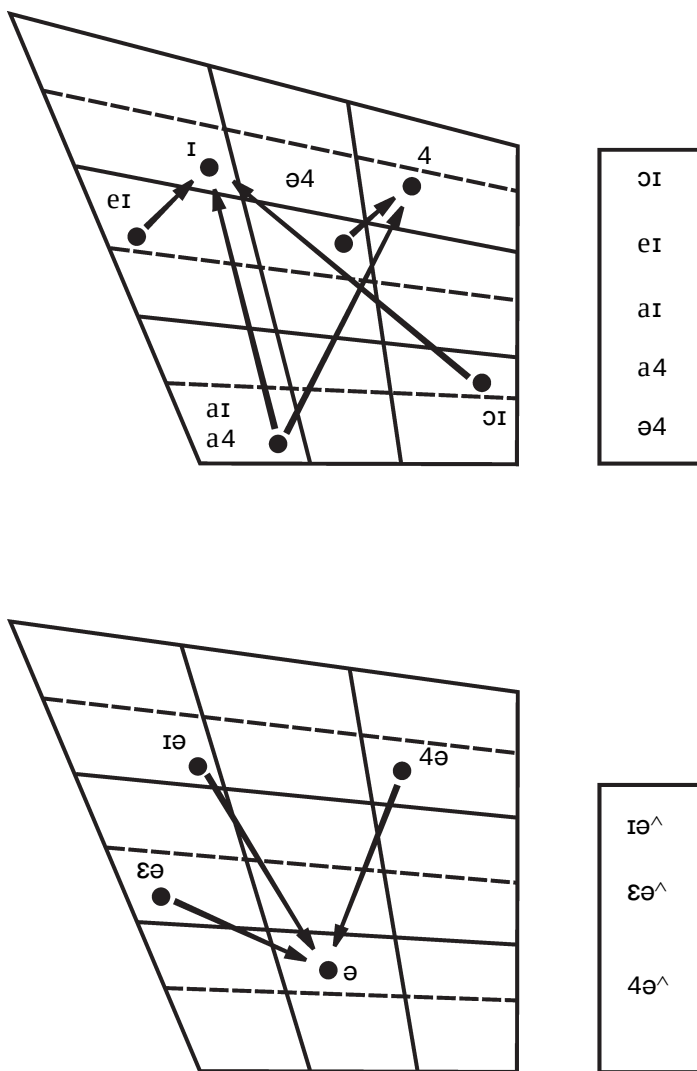

Рис. 3. Трапеція англійських дифтонгів (стрілки вказують спрямованість на ковзання (глайд))

Роглянута класифікація голосних фонем англійської мови схематично представлена на рис. 4.

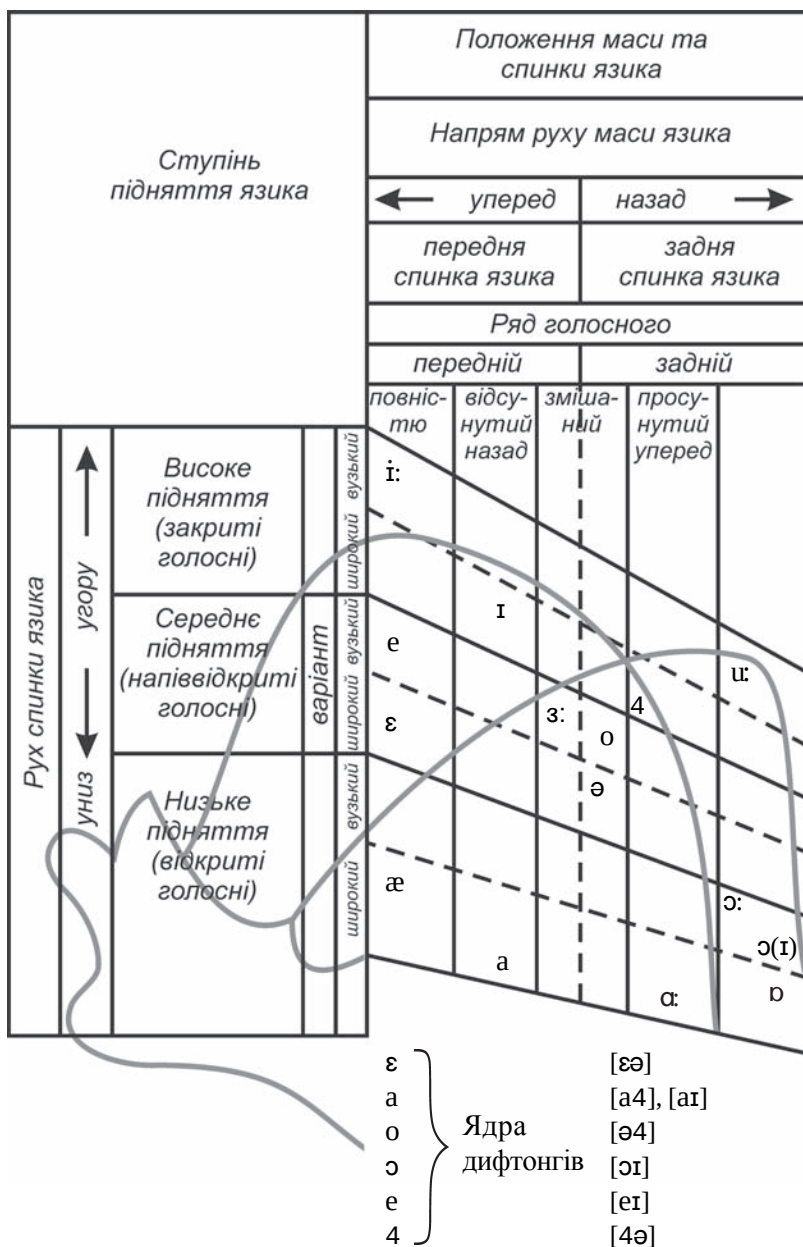

Рис. 4. Класифікація англійських голосних фонем

13. Артикуляція голосних

1. Фонема [ɪ]

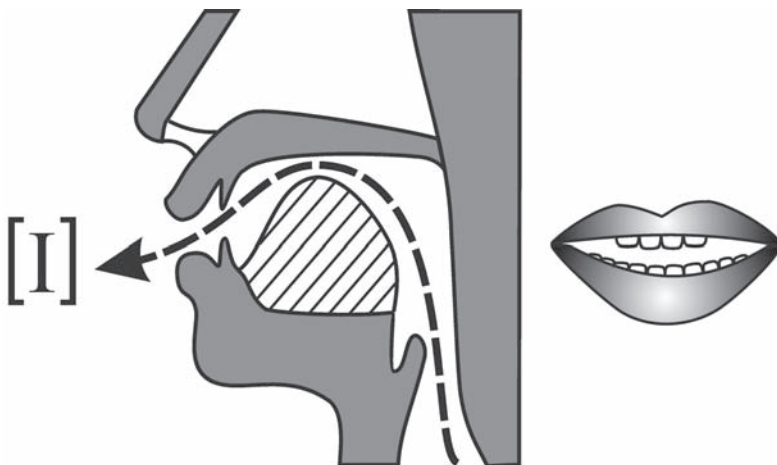

Рис. 5. Артикуляція англійської голосної фонему [ɪ]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [ɪ] – *напружений нелабіалізований короткий усічений перед сильними (фортисними) глухими приголосними звук переднього відсунутого назад ряду високого підняття (напівзакритий) широкого різновиду*.

При вимовлянні *основного* відтінку фонему [ɪ] тіло язика просунуто вперед; кінчик язика (якщо він не бере участі в артикуляції попереднього приголосного) перебуває біля підніжжя нижніх зубів, а середня спинка язика вигинається *вперед* та *догори* (але трохи менше, ніж для вимови [i:]). Губи трохи розтягуються або залишаються *нерухомими*, щілина між зубами ширша, ніж при вимовлянні фонему [i:] (рис. 6). Звук [ɪ] схожий на звук [и] в українському слові *битва*.

Вправа 1.

ɪl	ɪl	bɪg	rɪf	pɪt	dɪp	'sɪstəm	nɪt – 'mɪnɪt	'pɪtɪ	ɪl – i:l	nɪl – ni:l
ɪn	sɪl	pɪg	rɪt	lɪt	nɪk	dɪd	kɪt – 'tɪkɪt	'dɪkɪ	mɪl – mi:l	bɪn – bi:n
mɪl	lɪp	kɪk	sɪt	'mɪtən	nɪb	fɪt'ti:n	pɪk – 'pɪkɪt	'nɪkɪ	pi:p – pɪp	pi:l – pɪl
nɪl	ɪz	dɪg	sɪks	tɪp	sɪns	lɪv	bɪl – rɪd	'sɪtɪ	lɪm – kɪd	tɪl – kɪs

[hɪ 'wɪfɪz tə 'merk ˌfrendz | wɪð əz 'meni ˌpiːpl | əz ˌpɒsɪbl]
 ['nɪkɪ 'lɪvd ɪn ˌtəʊlɪ | ɪn pə 'mɪdl əv ə 'smɒːl ˌtaʊn]

2. Фонема [i:]

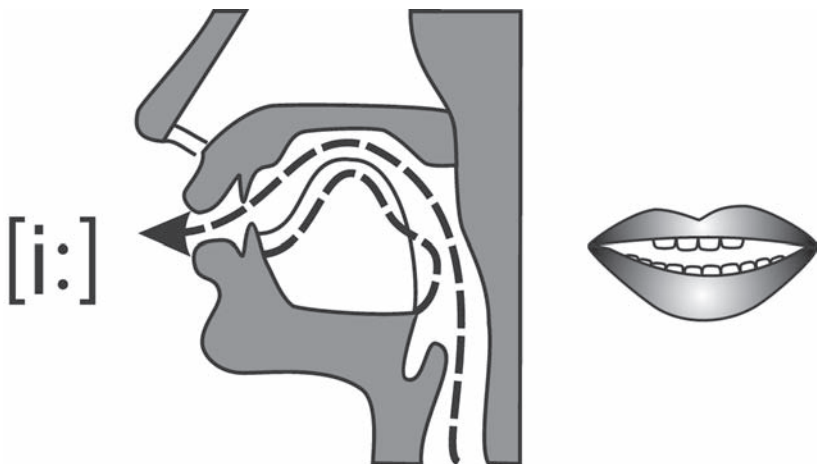

Рис. 6. Артикуляція англійської голосної фонему [i:]

Основний відтінок історично довгого монофтонга (сучасного *дифтонгоїда*) [i:] – **напружений нелабіалізований дифтонгоїдний голосний повністю переднього ряду високого підняття (закритий) вузького різновиду**.

При вимовлянні *основного* відтінку фонему [i:] *язик* просунутий уперед; *розкриття рота* незначне (менше ніж для вимови звука [ɪ]); *губи* трохи розтягнуті та розведені у сторони, *трішки* відкриваючи *верхні* та *нижні* зуби; *щілина* між зубами *вузька*; *кінчик* язика майже торкається *нижніх* зубів, а *середня* спинка язика повільно підноситься до *твердого піднебіння* (але трохи нижче, ніж коли вимовляється український звук [и]), що надає англійському звукові [i:] *дифтонгічного* звучання, яке можна розрізнити на слух під час *повільного* вимовляння: на початку звучання звук [i:] подібний до українського [и], а потім – до українського [і], тобто [i:] звучить приблизно як [иііі]. Англійський [i:] схожий на український звук [і] у слові *нікель* або *ніколи*.

Вправа 2.

si:	si:d	si:t	'bi:rÿ	,bi:f(-)'ti:
fi:	fi:d	fi:t	'si:rÿ	,si:(-)'kæptən
bi:	bi:d	bi:t	'i:vnrÿ	kni:-'di:p
hi:	hi:d	hi:t	'i:gə	,si:(-)'kəʊst
pi:	pi:z	pi:s	'i:zɪ	,bi:m(-)'endz
ni:	ni:z	ni:s	'ti:mstə	,si:(-)'bri:z

[ðɪ:z 'si:ts α: 'tu: ʔtʃi:p fə' ðə ,pi:pl, | aɪ bɪ li:v]
 [aɪ 'si: hi:z bi:n ə 'frend ɪn ʔni:d]

3. Фонема [e]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [e] – *ненапружений нелабіалізований короткий усічений перед фортисними глухими приголосними звук повністю переднього ряду середнього підняття (напіввідкритий) вузького різновиду.*

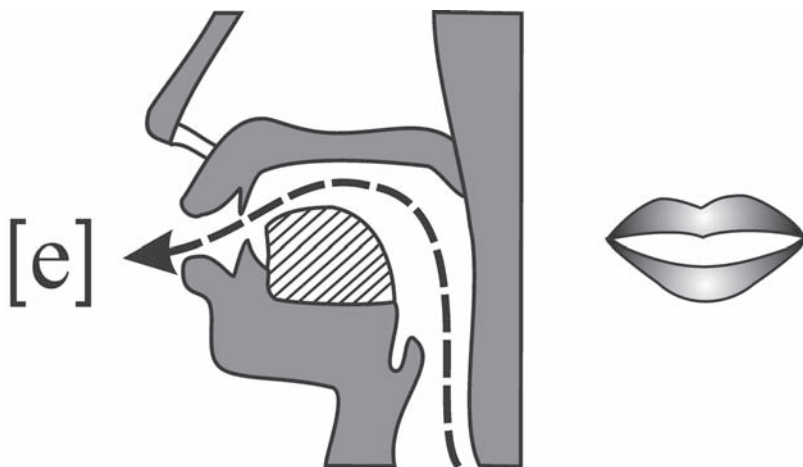

Рис. 7. Артикуляція англійської голосної фонемі [e]

При вимовлянні основного відтінку фонемі [e] язик просувається вперед, кінчик язика (якщо він не бере участі в артикулюванні попереднього приголосного) перебуває біля підніжжя нижніх зубів, а

середня спинка язика вигинається вперед та вгору до твердого піднебіння (але не так високо, як при вимові англійського [ɪ]). Губи трохи відтягнуті в сторони (рис. 7). Англійський звук [e] трохи схожий на українській звук [e] у слові *тенис*, хоча повної тотожності, звичайно, тут немає, оскільки український [e] – звук дещо *нижчого* підняття; до нього фонема [e] найбільше наближається, якщо стоїть перед темним [ɪ]: *fell, belt, elk*)

Вправа 3.

em	nek	'menɪ	bent	'twentɪ
en	dek	ten	bend	'enɪ
eg	pet	peg	ment	'menɪ
et	get	bed	mend	'tedɪ
el	'lemən	'tenɪs	wet	'penɪ

[ˈbetə ˈlərt ðən ˌnevə]

[ˈmenɪ ˌmen | ˈmenɪ ˌmaɪndz]

4. Фонема [æ]

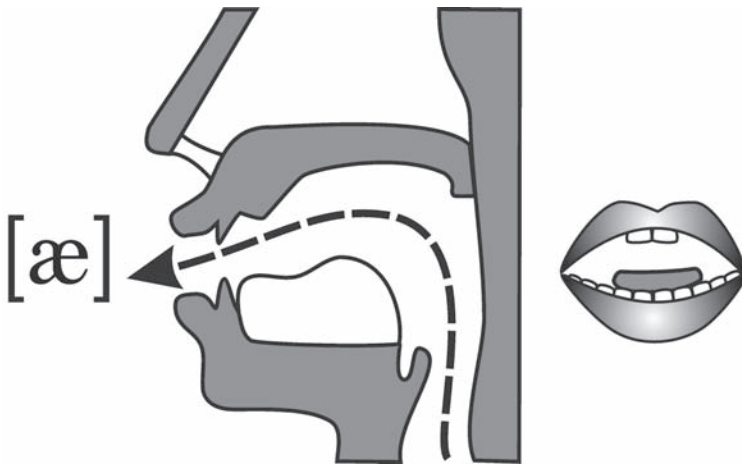

Рис. 8. Артикуляція англійської голосної фонемі [æ]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [æ] – *напружений нелабіалізований короткий голосний, усічений перед фортисними (сильними) глухими приголосними та у двоскладових словах, повністю переднього ряду низького підняття (відкритий) широкого різновиду.*

При вимовлянні *основного* відтінку фонети [x] язик просувається вперед, кінчик язика торкається до нижніх зубів, *середня* спинка язика трохи *вигнута* вперед та вгору (але значно *менше*, ніж при вимові звука [e]). *Кути* губ дещо відтягнуті по сторонах або *нейтральні*. Відстань між щелепами значна (рис. 8). В українській мові такої фонети *немає*. Фонема [x] є *проміжним* звуком між українськими [e] у слові *меч* і наголошеним [a] у слові *дати*.

Вправа 4.

æ – æm	sæp – mæp	kæb	hæm	bæd
æ – ækt	fækt – pækt	gæp	hæv	mæn
æ – æpt	bæk	kæn	hæt	bæg
æ – æn	væn	gæg	hæd	mæd
æ – æd	wæg	kæp	hænd	æt – ðæt

[ə 'blxk kxt | 'sxt ɒn ə ,mxt | ənd 'et ə 'fxt ,rxt]

5. Фонема [ə]

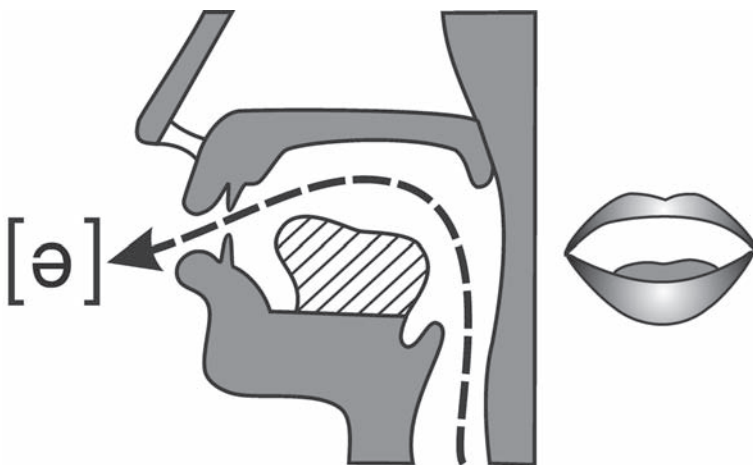

Рис. 9. Артикуляція англійської нейтральної голосної фонети [ə]

Всі відтінки фонети [ə] – *дуже короткі, зовсім ненапружені нелабіалізовані завжди ненаголошені короткі голосні змішаного ряду середнього підняття широкого різновиду*. Фонема [ə] називається

нейтральною, оскільки вона дуже коротка і упродовж її звучання форма та об'єм резонаторів змінюються так швидко, що не може продукуватися жодного чіткого тембру, а, отже, і звучання. При вимовлянні варіантів фонем [ə] язык трохи піднятий тієї чи іншою мірою таким чином, що вся спинка язика лежить *максимально* пласко, а губи займають *нейтральне* положення (рис. 9). Англійський нейтральний голосний [ə] репрезентує собою результат послаблення, *нівелювання* *голосних* у *ненаголошеній* позиції (звідси й назва “нейтральний” голосний звук)

Вправа 5.

'rʌfə	'eɪfə	ə'pɑ:t	ə'plai	tə'nart	ə'dʒendə
'vɪlə	'pju:mə	ə'sɪst	ə'sli:p	tə'der	ə'læskə
'deltə	'ʃaɪnə	ə'blʌv	ə'dres	tə'du:	ən ə'keɪzən
'θlɹə	'ekstrə	ə'tæk	ə'baʊt	tə'spi:k	ə'merɪkə

[ˈbetə ˌlet | ðən ˌnevə]

Однак, слід зазначити, що не всі *ненаголошені* позиції голосних обов'язково дають звук [ə]. Знайти у сучасній англійській орфографії достатньо надійні правила, де саме у ненаголошеному положенні голосна літера має вимовлятися як [ə], достатньо *проблематично*.

6. Фонема [ʌ]

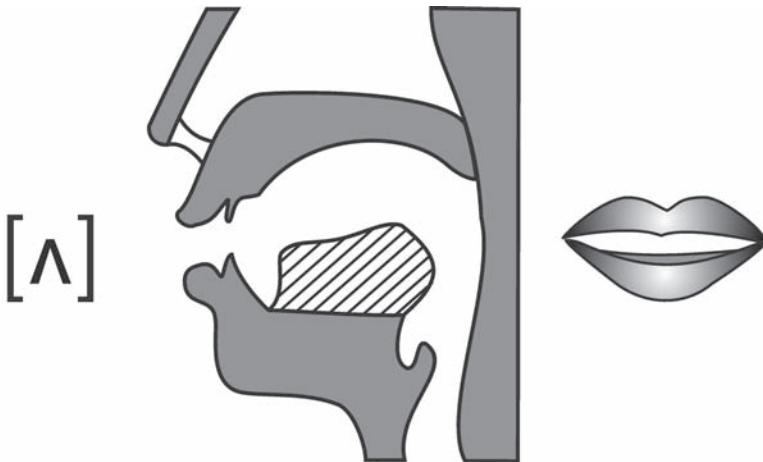

Рис. 10. Артикуляція англійської голосної фонемі [ʌ]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [A] – *ненапружений нелабіалізований короткий усічений голосний просунутого уперед заднього ряду низького підняття (відкритий) вузького різновиду*.

При вимовлянні основного відтінку фонемі [A] (рис. 10) *язик* дещо відсунутий назад, *задня* спинка *язика* піднімається до *передньої* частини м'якого піднебіння (але *трохи* вище, ніж для артикуляції звука [a:]). *Губи* трохи розтягнуті, відстань між *щелепами* досить помітна (але *менша*, ніж при вимовлянні звука [a:]). *Язик* відтягується назад, але дещо *далі*, ніж для українського звука [a]. Фонема [A] наближається до української фонемі [a] у *переднаголошеному* складі у слові *дарунок*.

Вправа 6.

kAt	lAk	tAb	blAd	tAtʃ	sAn	sAnz	'sAndɪ
bAt	dAk	rAb	flAd	mAtʃ	pAn	pAnz	'sAmə
hAt	trAk	klAb	glAt	sAtʃ	rAn	rAnz	'Aykɪ

[ɛz ˌsɪnAg | ɛz ə 'bAg m ə ˌrAg]

['dɛ4nt 'trAbɪ ˌtrAbɪ | Antɪɪ 'trAbɪ 'trAbɪz ˌju:]

7. Фонема [a:]

Основний відтінок історично *довгого* монофтонга [a:] – *напружений нелабіалізований довгий голосний заднього просунутого уперед ряду низького підняття (відкритий) широкого різновиду*.

При вимовлянні *основного* відтінку фонемі [a:] (рис. 11) *відтягнутий* назад (глибше, ніж при вимові українського [a]), *язик* лежить дуже *низько* у роті. *Задня* спинка *язика* трохи *припіднята* до м'якого піднебіння. *Кінчик* *язика* відтягнутий від нижніх зубів. *Губи* нейтральні. Відстань між *щелепами* помітна (хороше *напіврозкриття* рота).

Певну схожість з англійським [a:] має український *наголошений* [a] між твердим [г] або [к] та твердим [л] (*галка*, *ва́л*), але англійська фонема [a:] вимовляється значно “*глибшою*”, *тривалішою* та *напруженішою*, аніж українська [a].

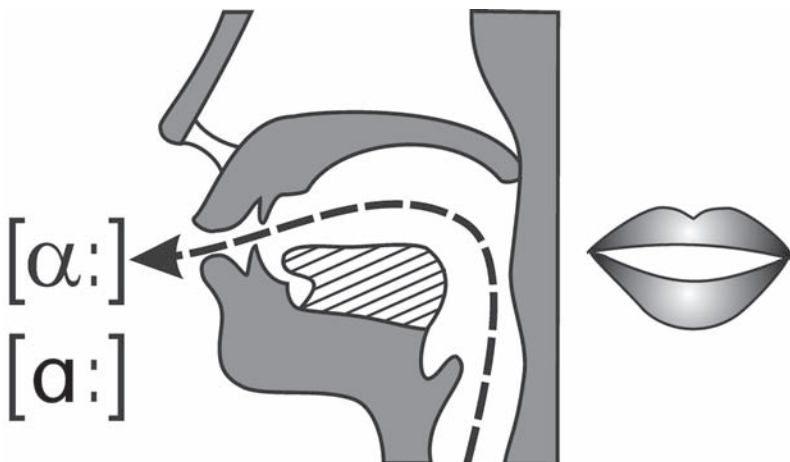

Рис. 11. Артикуляція англійської голосної фонемі [ɑ:]

Вправа 7.

ɑ: – ɑ:m	fa: – fa:m	sta: – sta:f	ɑ:sk – ta:sk
ɑ:t – pɑ:t	hɑ:rt – hɑ:m	ska: – ska:f	la:st – fa:st
ɑ:k – pɑ:k	la: – ə'la:m	smɑ:t – sta:t	kɑ:sk – mɑ:sk

[_hi: ,la:fs ,best | hu: 'la:fs ,la:st]

[ɑ:ftə ə ,sto:m | 'kAmz ,kɑ:m]

8. Фонема [ɜ:]

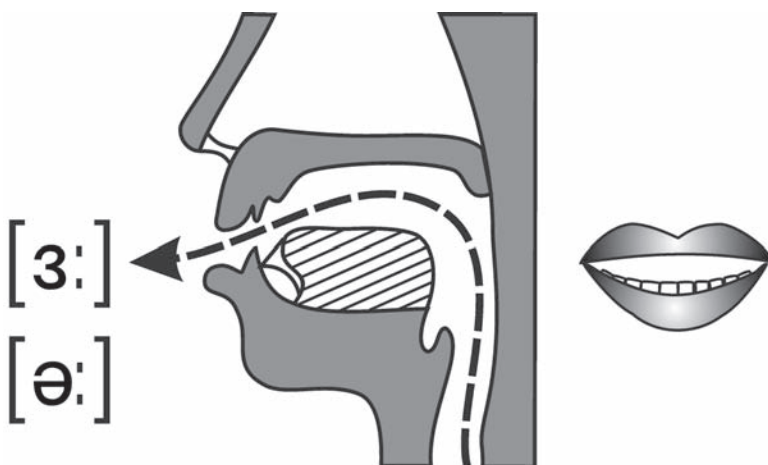

Рис. 12. Артикуляція англійської голосної фонемі [ɜ:]

Основний відтінок історично *довгого* монофтонга [ɜ:] – **напружений нелабіалізований довгий голосний змішаного ряду середнього підняття (напівзакритий/напіввідкритий) вузького різновиду**.

В українській мові немає звука, подібного до англійського [ɜ:]. При вимовлянні основного алофона фонему [ɜ:] (рис. 12) плаский язик трохи припіднятий, *кінчик* язика торкається підніжжя нижніх зубів, *губи* напружені та розтягнуті, трохи *відкриваючи* зуби; розкриття *щелеп* вузьке.

Вправа 8.

ɜ: – ɜ:l – pɜ:l	fɜ: – fɜ:m	bɜ:nd – bɜ:nt	tɜ:n – ten
ɜ: – ɜ:n – bɜ:n	hɜ: – hɜ:z	lɜ:nd – lɜ:nt	bɜ:n – ben
ɜ: – ɜ:θ – bɜ:θ	sɜ: – sɜ:v	tɜ:nd – tent	bɜ:d – bed

[ˈfɜ:st ˌkAm | ˈfɜ:st ˌsɜ:vd]

[əz ɪz ðə ˌwɜ:kmən | səθ ɪz ðə ˌwɜ:k]

9. Фонема [ɒ]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [ɒ] – **ненапружений трохи лабіалізований усічений перед фортисними глухими приголосними голосний глибокого заднього ряду низького підняття (відкритий) широкого різновиду**.

При вимовлянні основного відтінку фонему [ɒ] (рис. 13) проявляються найспецифічніші особливості англійської системи вимови, що так сильно відрізняється від української, а саме: 1) значне відведення назад та вниз кореня язика, який на додаток є ще й напруженим; 2) майже повна відсутність *випинання* губ при вимовлянні *губних* голосних звуків. Вимовляючи фонему [ɒ], язик відсувають трохи далі назад, задня спинка трохи піднесена (але не так далеко назад і не так високо, як при вимовлянні фонему [ɑ:]). Кінчик язика відтягнутий від нижніх зубів далі, ніж при артикулюванні фонему [ɑ:], та опущений униз. Відстань між щелепами велика (хороше напіввідкриття рота). Губи трохи округлені, але *не* випинаються. Голосний звук [ɒ] завжди вимовляється чітко й коротко, але з відчутною м'язовою *напруженістю*. Ця фонема схожа на українську фонему [o], як у словах *порт, сорт*, якщо їх вимовляти швидко.

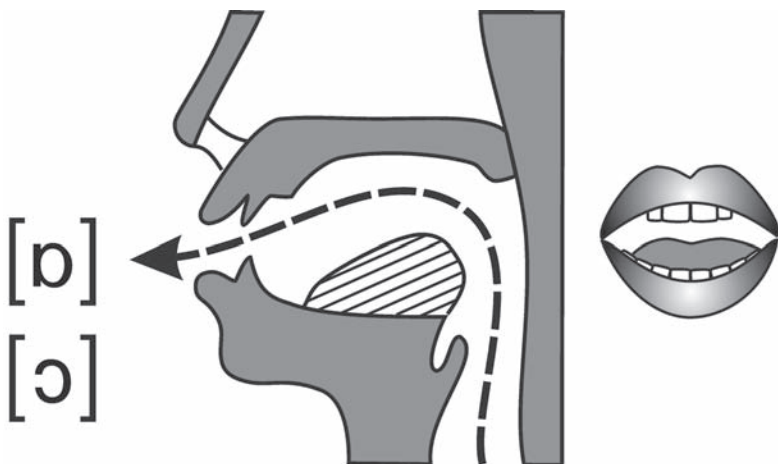

Рис. 13. Артикуляція англійської голосної фонемі [ʊ]

Вправа 9.

ɒf – ɒfn	nɒt – nɒd	kɒp – kɒb	hɒt – dɒt
ɒd – ɒdz	pɒt – pɒd	lɒk – lɒg	hɒk – hɒg
ɒn – kɒn	kɒt – kɒd	gɒt – gɒd	mɒp – mɒb
dɒk – dɒg	klɒk – klɒg	'hɒbi – 'hɒki	'ɒfis – 'kænɒt

['ɒnɪstɪ ɪz ðə 'best , pɒlɪsɪ | [ə 'lɪtl , pɒt | ɪz 'su:n , hɒt]

10. Фонема [ɔ:]

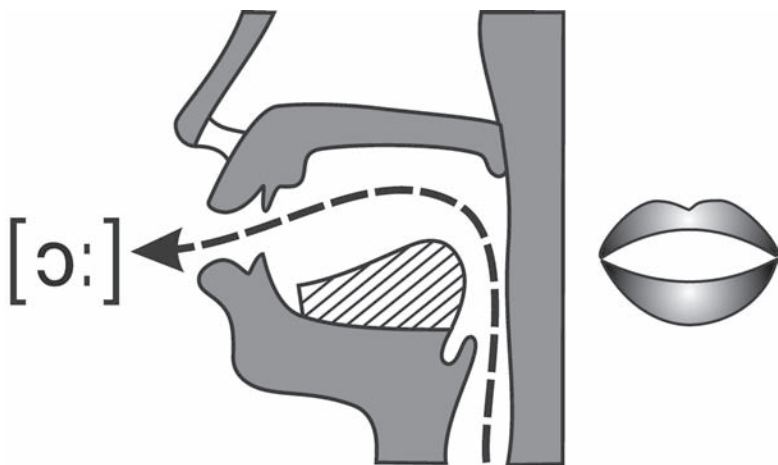

Рис. 14. Артикуляція англійської голосної фонемі [ɔ:]

Основний відтінок історично *довгого* монофтонга [ɔ:] – *напружений лабіалізований (середній між вузькою та широкою лабіалізацією) голосний глибокого заднього ряду низького підняття (відкритий) вузького різновиду*.

При вимовлянні *основного* відтінку фонему [ɔ:] (рис. 14) *язик відсувається назад і трохи вниз*, як для фонему [ɑ:], але його *задня спинка піднімається до м'якого піднебіння трохи більше*, ніж для фонему [ɑ:]. *Кінчик язика відтягнутий від зубів та опущений униз*. *Напружені губи округлені (більше ніж для фонему [ɑ:]*, і *дещо тільки випнуті вперед*, але не так сильно, як для українського звуку [o]) та утворюють *невеликий вихідний отвір*. Фонема [ɔ:] вимовляється *подовжено* та *не змінює своєї якості до самого кінця вимови*. Вона схожа на український звук [o], як у словах *порт, сорт*, коли ті вимовляються повільно.

Вправа 10.

ɑ: – ɔ:	kɔ:d	fɔ:k	kɔ:l	tɔ:t	wɔ:	jɔ:
kɑ: – kɔ:	tɔ:n	kɔ:k	fɔ:l	θɔ:t	wɔ:n	jɔ:z
fɑ: – fɔ:	dɔ:z	kɔ:t	smɔ:l	bɔ:t	wɔ:d	jɔ:k
stɑ: – stɔ:	fɔ:m	fɔ:s	drɔ:l	'dɔ:tə	wɔ:l	'jɔ:kfə
pɑ: – pɔ:	bɔ:n	spɔ:t	krɔ:l	'kwɔ:tə	'wɔ:tə	'jɔ:kfəmən

[ɔ:l fɔːwʌn | ənd 'wʌn fɔːr ɔ:l]

['trʌst miː 'nɒt ət ɔ:l | ɔːr 'ɔ:l ɪn ɔ:l]

11. Фонема [ɹ]

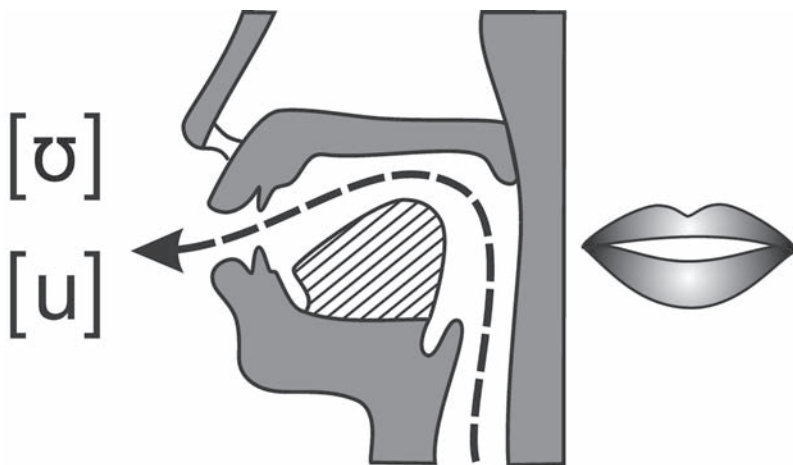

Рис. 15. Артикуляція англійської голосної фонему [ɹ]

Основний відтінок історично *короткого* монофтонга [4] – *ненапружений лабіалізований* (достатньо-таки *вузька лабіалізація*) *усічений голосний заднього просунутого вперед ряду високого підняття (закритий) широкого різновиду*.

При вимовлянні *основного* відтінку фонему [4] (рис. 15) *язик відтягнутий назад, але не дуже далеко; кінчик язика опущений та відходить від нижніх зубів; задня спинка язика піднімається до передньої частини м'якого піднебіння (але не так високо, як в українському [y])*. Губи при вимовлянні фонему [4] *округлені, але майже не випинаються*. Англійська фонема [4] нагадує українську фонему [y], як у слові *рука́*.

Вправа 11.

pʊl – bʊl

tʊk – kʊk

ɡʊd – stʊd

fʊl – fʊt

hʊk – nʊk

hʊd – kʊd

bʊk – lʊk

sʊt – pʊs

pʊt – 'bʊlɪt

[ə 'ɡʌd ,k4k | 'nevə ,k4ks | wɔɪl 'l4kɪN ɪntə ə 'k4kəɪt ,b4k]

12. Фонема [u:]

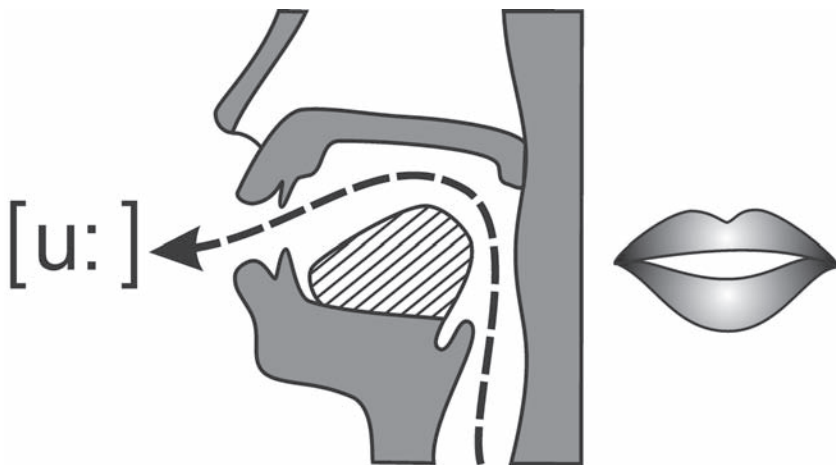

Рис. 16. Артикуляція англійської голосної фонему [u:]

Основний відтінок історично *довгого* монофтонга [u:] – *напружений лабіалізований* (вузька *лабіалізація*) *дифтонгоїдний голосний заднього ряду високого підняття (закритий) вузького різновиду*.

При вимовлянні *основного* відтінку фонemi [u:] (рис. 16) *язик* відтягнутий *назад*; задня спинка язика *дуже* високо піднімається до *м'якого піднебіння* (*набагато* глибше та вище, аніж для артикуляції українського звука [y]). Під *кінець* звучання звука [u:] *язик* займає *ще* більш *заднє* та більш *високе* положення. Губи *напружені*, сильно *округлені* (але *не випинаються*, на відміну від українського [y]) на початку вимовляння фонemi [u:] і *ще* більш *лабіалізуються* під кінець артикуляції. Відстань між щелепами *незначна*. Англійська фонема-дифтоноід схожа на український звук [y], як у словах *суд*, *кўля*.

Вправа 12.

tʊk – tu:	u: – hu:	su:n	bu:n
ʃʊk – ʃu:	u:f – hu:f	su:p	mu:n
fʊt – fu:d	u:z – hu:z	sju:t	spu:n

[ˈdɒ4nt ˈspi:k ˈtu: su:n]

[ˈsu:n ˈk4k ˈh4d ˈp4t ə ˈstu:l | ənd ˈt4k ə ˈspu:n | t4 ˈi:t hrɪz ˈsu:p]

13. Фонема [eɪ]

[eɪ]

Рис. 17. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [eɪ]

Ядро найпоширенішого відтінка дифтонга [eɪ] – звук, що є *проміжним* між *напіввідкритим* [e] та *напівзакритим* [e]. Більш сильні відхилення є *діалектними*. При вимовлянні *ядра* *язик* просувається вперед, а *передня спинка язика* трохи вигинається вгору. *Кінчик язика* притиснутий до *нижніх зубів*. Губи *нейтральні*. При вимовлянні *глайда* (ковзання) *середня спинка язика* трохи піднімається у напрямку артикулювання фонemi [ɪ], але повністю положення для [ɪ] *не* займає, а зупиняється у позиції лише для *п о ч а т к у* цього голосного. Отже, другий елемент дифтонга [eɪ] – *глайд*, або *ковзання* – вимовляється *нечітко*. Відстань

між спинкою язика та твердим піднебінням залишається широкою. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [eɪ] показано на рис. 17. Англійський дифтонг [eɪ] *схожий* на українське звукосполучення *ей*, як у словах *клей* чи *рейд*. Але в українській мові це звукосполучення відрізняється від англійського дифтонга [eɪ] *більш високим* піднесенням язика при артикуляції ядра та *більш низьким* піднесенням язика при артикулюванні *глайда*.

Вправа 13.

eɪ – peɪ	eɪm	neɪm	maɪ – meɪ	meɪn – men
eɪ – meɪ	eɪp	teɪk	taɪm – teɪm	geɪt – get
eɪ – geɪ	eɪk	keɪm	haɪt – heɪt	weɪt – wet
eɪ – heɪ	eɪt	weɪt	waɪt – weɪt	wɪt – et
greɪ – grɪt	fɛɪt	veɪnz	'neɪbə – naɪt	vɑɪn – veɪn – væn

['meɪk 'heɪ | waɪl ðə 'sʌn 'faɪnz]

['heɪst 'meɪks 'weɪst]

['nəʔ 'geɪn | wɪðəʔt 'peɪn]

14. Фонема [aɪ]

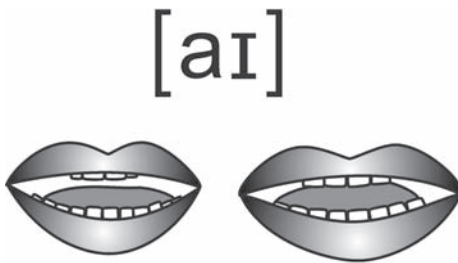

Рис. 18. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [aɪ]

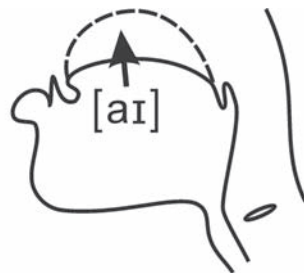

Рис. 19. Артикуляція глайда англійського дифтонга [aɪ]

Ядро дифтонга [aɪ] – звук [a], що є *коротким ненапруженим нелабіалізованим голосним переднього відсунутого назад ряду низького підняття (відкритий) широкого різновиду*, а глайд цього дифтонга – *дуже короткий звук [ɪ]*.

При вимовлянні ядра [a] язик просувається *вперед* і лежить *пласко* у ротовій порожнині, займаючи *нижче* положення, ніж при вимовлянні

фонемі [x]. Кінчик язика лежить *біля* нижніх зубів або *впирається* в них. Губи *нейтральні* або *трохи* розтягнуті (рис. 18). Відстань між щелепами *велика*. При вимовлянні *глайда* (ковзання) (рис. 19) *середня* спинка язика *піднімається* у напрямку артикулювання фонемі [ɪ] чи [e], або навіть [ɛ], однак жодне з цих положень *повністю не* досягається, внаслідок чого дифтонг [aɪ] звучить на кшталт [ae]. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [aɪ] показано на рис. 18.

За звучанням англійський дифтонг [aɪ] *схожий* на українське звукосполучення [ай], як у слові *чай* або *дай*, якщо вимовити [ч] *перебільшено* м'яко, а наступний за ним звук-глайд – *відкрито* та *протяжливо*.

Вправа 14.

ai-par-pairp	mai-main	fart	mai-marl	war-warl	par-pain
ai-bar-bark	mai-nam	vars	mai-narl	war-kwart	plai-parl
ai-mar-mark	lai-lain	sain	lai-larm	kart-rart	tail-thar

[ˈstraɪk ðə ˈaɪən | wɔɪl ɪts ˈhɒt]

[aɪt əv ˈsaɪ | aɪt əv ˈmaɪnd]

15. Фонема [ɔɪ]

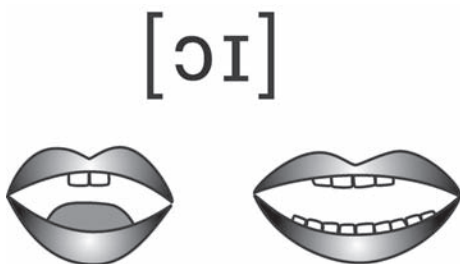

Рис. 20. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɔɪ]

Рис. 21. Артикуляція глайда англійського дифтонга [ɔɪ]

Ядро широкого дифтонга [ɔɪ] – звук [ɔ], що є *дещо* менш відкритим та *трохи* просунутим уперед порівняно зі звуком [o], вимовленим *окремо*, а глайд цього дифтонга – *дуже* короткий звук, що наближається до звука [ɪ]. Вимовляння ядра [ɔ] починається з заднього

округленого проміжного між напіввідкритим та відкритим голосного, який якісно та кількісно розташований між голосними монофтонгами [ɔ] та [ɔ:]. Потім язик рухається у напрямку до [ɪ] і, не досягаючи того, зупиняється у положенні між слабким [e] та [ə] (рис. 21). Відстань між щелепами помітно звужується. Таким чином, рух язика відбувається від положення для голосного *заднього* ряду до положення для голосного *переднього* відсунутого назад ряду. Широке округлення губ змінюється на їх нейтральне положення. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɔɪ] показано на рис. 20.

Складові елементи дифтонга [ɔɪ] за звучанням є дуже наближеними до *самостійних* фонем [ɒ] та [j], тільки *ядро* трохи більш відкрите та *довге*, а *глайд* – *більш відкритий* та має *досить-таки* стабільну артикуляцію.

Ядро англійського дифтонга [ɔɪ] за *тривалістю* звучання є довшим ніж його глайд, який звучить одну мить. За звучанням англійський дифтонг [ɔɪ] *схожий* на українське *кінцеве* наголошене звукосполучення [ой], як у слові *ой!*, якщо вимовити [o] з *більш опущеним* униз язиком, а [й] зробити *без чіткої* кінцівки.

Вправа 15.

ɔɪ – ɔɪl – sɔɪl	bɔɪ – bɔɪz	nɔɪz – nɔɪzɪ	vɔɪd – dɪ'vɔɪd
ɔɪ – bɔɪ – bɔɪl	tɔɪ – tɔɪz	pɔɪ – pɔɪzn	kɔɪl – rɪ'kɔɪl
ɔɪ – tɔɪ – tɔɪl	vɔɪs – vɔɪst	mɔɪst – mɔɪsn	trɔɪ – dɪ'strɔɪ

[ˈnəʊ ˌdʒɔɪ | wɪðəʊt əˈtɔɪ]
[ˈðɪt ˈnɔɪzɪ ˈbɔɪz ˌvɔɪs | ˈɔːlwəz əˈnɔɪz mɪ]

16. Фонема [aɪ]

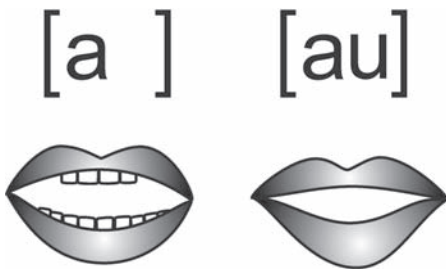

Рис. 22. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [aɪ]

Рис. 23. Артикуляція глайда англійського дифтонга [aɪ]

Ядро дифтонга [a4] – звук [a], що є *проміжним* між англійською [x] та українською [a]; він співпадає з *ядром* дифтонга [aɪ] або *трохи* відсунутий назад.

При вимовлянні ядра [a] язик *просувається* уперед (хоч і не такою мірою, як для вимовляння ядра дифтонга [aɪ]. *Спинка* язика лежить *пласко* у *ротовій* порожнині, як і при вимовлянні ядра дифтонга [aɪ]. Відстань між *щелепами* значна (хороше *напіврозкриття* рота).

При вимовлянні другого елемента дифтонга [a4] – його *глайда* (ковзання) (рис. 23) – язик піднімається, відтягується назад та рухається у напрямку до артикуляції звука [4], ніколи не досягаючи цього. Відстань між *щелепами* звужується.

Губи на початку артикулювання дифтонга [a4] розтягнуті, а потім без округлення поступово зближуються, і вимовляння дифтонга [a4] закінчується за умови вузького вихідного отвору *ротової* порожнини. *Початкове* та *кінцеве* положення губ при артикуляції англійського дифтонга [a4] показано на рис. 22. При переході до артикулювання глайда [4] губи *не* лабіалізуються та *не* випинаються. За *звучанням* англійський дифтонг [a4] схожий на українське *наголошене* звукосполучення [ay], як у словах *пáуза* чи *рáунд*.

Вправа 16.

aʊ – kaʊ	kaʊ	vaʊ	ʃaʊt	ə 'faʊntɪn _pen	faʊl
aʊ – paʊ	naʊ	taʊn	kaʊnt	raʊnd	braʊn
aʊ – baʊ	naʊn	saʊnd	laʊd	ə'raʊnd	'vaʊəl
aʊ – slaʊ	daʊn	aʊt	'maʊntɪn	klaʊn	saʊə
[ə 'saʊnd _maɪnd ɪn ə 'saʊnd _bɒdɪ]					

17. Фонема [ə4]

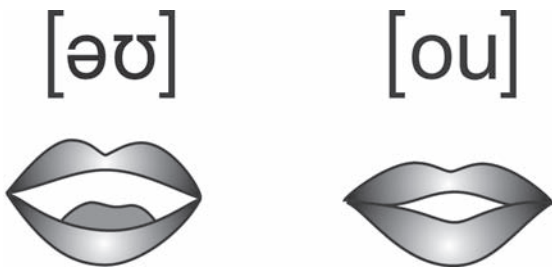

Рис. 24. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ə4]

Ядро дифтонга [ə4] – звук [ə], що є *коротким трохи лабіалізованим голосним заднього просунутого вперед (майже центрального) ряду середнього підняття (напівзакритий/напіввідкритий) вузького різновиду*, а глайд цього дифтонга – *дуже короткий послаблений звук [4]*.

При вимовлянні ядра [ə] язык відсунутий назад (але не так далеко, як при вимовлянні українського звука [o]) і задня спинка піднімається трохи вгору до м'якого піднебіння (але дещо вище, ніж для вимовляння українського звука [o]). Після вимовляння ядра дифтонга [ə4] язык трохи піднімається та відходить назад, відстань між щелепами звужується, губи округлюються ще більше, *не* випинаючись. За умови такому положення органів мовлення вимовляємо глайд [4] – послаблений звук настільки короткий, що він навіть не встигає оформитися в окремий звук [4], хоча звучить все рівно достатньо-таки ясно та розбірливо (навіть у кінцевій ненаголошеній позиції!). Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ə4] показано на рис. 24. Відмінність дифтонга [ə4] від решти дифтонгів полягає в тому, що напруженість органів мовлення (хоч і не дуже значна) під кінець артикуляції майже не послаблюється.

За звучанням англійський дифтонг [ə4] *схожий* на українське звукосполучення [ou], як у слові *клоун*, якщо вимовити [o] з *перебільшено* розтягнутими губами, а *наступний* за ним звук-ковзання – *недостатньо* чітко та *старанно*.

Вправа 17.

əʊ – bəʊ	nəʊ – nəʊt	sləʊ – sləʊp	həʊm – həʊp
əʊn – bəʊn	ləʊ – ləʊd	snəʊ – snəʊd	kəʊl – kəʊp
əʊt – bəʊt	ɡəʊ – ɡəʊt	fləʊ – fləʊt	vəʊg – 'jeləʊ
bəʊld – bəʊlt	kəʊld – kəʊt	fləʊd – fləʊt	bəʊθ – θrəʊt

['ə4 ˌnə4 | 'də4nt ˌ'gə4 ˌ'hə4m əˌlə4n | j4 'də4nt ˌnə4 | ˌha4 ˌlɒN ðə ˌ'rə4d ˌɪz]
 [əz j4 ˌsə4 | j4 ˌfəl ˌmə4]

18. Фонема [ɪə]

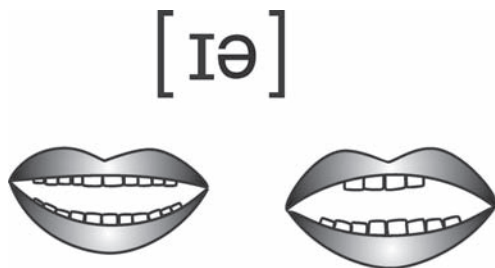

Рис. 25. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɪə]

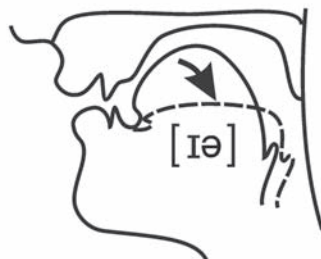

Рис. 26. Артикуляція глайда англійського дифтонга [ɪə] (стрілка вказує на напрямок ковзання)

Ядро дифтонга (основний алофон) – звук [ɪ], що є *коротким напруженим нелабіалізованим голосним переднього відсунутого назад ряду середнього підняття (напівзакритий) широкого різновиду*.

Ядро за звучанням є майже ідентичним з голосним у словах *in* [ɪn], *ill* [ɪl], *ship* [ʃɪp]. Ядро має достатньо широкий діапазон варіювання: від [ɪ] до [e]. Глайд дифтонга [ɪə] – відкритий звук (рис. 26), що варіюється між відкритим [ə] та [ɔ] (особливо у кінці слова). Він майже ідентичний кінцевій голосній у слові *sofa* ['səʊfə] та відрізняється від тієї лише несилабічністю, через те що перебуває в одному складі з більш сильною фонемою.

При вимовлянні ядра дифтонга [ɪə] слід починати з артикуляції англійського [ɪ] (і не піднімати язик занадто високо до твердого піднебіння, інакше звучатиме [i:]), а потім переходити до артикулювання ковзання [ə] цього дифтонга як нейтрального голосного, що має відтінок звука [A]. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɪə] показано на рис. 25. Основний відтінок дифтонга [ɪə]: ядро – напівзакритий [ɪ^ʰ]; глайд – відкритий [ə] ([ə^A] або [ə^ɜ] чи навіть [ə^ɔ]), особливо у кінці слів: *near* [nɪə], *dear* [dɪə], *hear* [hɪə]. За звучанням англійський дифтонг [ɪə] схожий на українське звукосполучення [ia], як у слові *клавіа́ту́ра*.

Вправа 18.

nɪk – nɪə – ɪə	mɪə	kwɪə	smɪə	ɪə – 'tɔrt	ændʒɪ'nɪə
dɪk – dɪə – ɪə	rɪə	sfiə	pɪə – spiə	'nɪərɪst	vɒlən'tɪə
tɪk – tɪə – ɪə	pɪə	klɪə	snɪə	'dɪərɪst	pærə'nɪə
ɪə – hɪə – bɪə	grɪə	tʃɪə	striə	kəʊ'hɪərəns	mɪskə'tɪə

[əz ˌklɪə | əz ˌdeɪ]

['tʃɪər ˌAp]

['naɪðə ˌhɪə | 'no: ˌðɛə]

19. Фонема [ɛə]

[ɛə]

Рис. 27. Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɛə]

Ядро дифтонга [ɛə] – *дуже відкритий звук [ɛ], що є коротким ненапруженим нелабіалізованим голосним повністю переднього ряду середнього підняття (напіввідкритий) широкого різновиду*, а глайд цього дифтонга – *дуже короткий звук [ə] (варіант нейтрального голосного [ə])*.

При вимовлянні ядра [ɛ] (рис. 28) язик просувається *вперед*, а середня спинка язика трохи *припіднята* до твердого піднебіння (але *нижче*, ніж для артикулювання англійського голосного [e]). Після вимовлянні ядра [ɛ] цього дифтонга відбувається *зісковзування* язика в напрямку артикулювання *нелабіалізованого алофона фонемі [ə]*, якщо дифтонг [ɛə] розташований у *кінці* слова перед паузою, та *напіввідкритого [ə]*, – *усередині* слова: *there* [ðɛə[^]] – *theres* [ðɛəz], *air* [ɛə[^]] – *airs* [ɛəz], *pair* [pɛə[^]] – *pairs* [pɛəz].

Початкове та кінцеве положення губ при артикуляції англійського дифтонга [ɛə] показано на рис. 27. Ядро англійського дифтонга [ɛə] звучить *коротко*, й одразу починається перехід до артикуляції глайда.

За звучанням англійський дифтонг [ɛə] є подібним до українського [e], вимовленого з нижче, ніж звичайно, опущеною щелепою (або на український звук [e], як у слові *ера*).

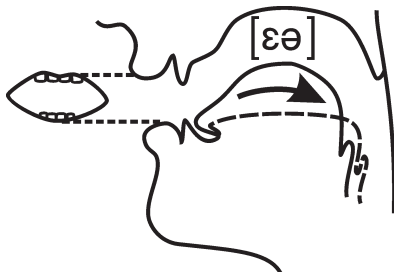

Рис. 28. Артикуляція глайда англійського дифтонга [ɛə] (стрілкою показаний напрямок ковзання)

Вправа 19.

ɛə – fɛə – flɛə

fɛə – ə'fɛə

ðɛə – wɛə

bɛə – dɛə – blɛə

pɛə – prɪ'pɛə

'fɛəlɪ – 'fɛərɪ

kɛə – skɛə – klɛə

spɛə – dɪs'pɛə

mɛə – 'mɛərɪ

'pɛərənts

['wɛə ðəz ə ,wɪl 'ðəz ə ,weɪ]

['ɑ:ftə ,reɪn 'kʌmz ,fɛə ,wedðə]

20. Фонема [4ə]

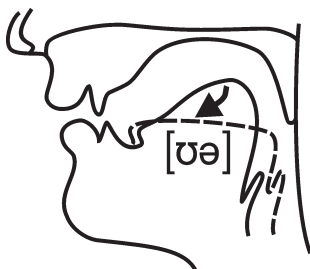

Рис. 29. Артикуляція глайда англійського дифтонга [4ə] (стрілкою показаний напрямок ковзання; початковий момент дифтонга співпадає з тембром голосного [4])

Ядро дифтонга [4ə] – звук [4], що є *коротким голосним просунутого уперед переднього ряду високого (відкритий) підняття широкого різновиду*. Він *практично* співпадає з голосним монофтонгом [4]. Ковзання відбувається *вперед* у напрямку до *напіввідкритого нелабіалізованого звука змішаного ряду [ə]* (рис. 29). Цей глайд *більш відкритий*, коли дифтонг [4ə] знаходиться у позиції перед паузою, і *більш закритий*, коли дифтонг [4ə] знаходиться у закритому складі: *tour* [t4^ʌ] – *tours* [t4əz], *moor* [m4^ʌ] – *moors* [m4əz].

За звучанням англійський дифтонг [4ə] *схожий* на українське звукосполучення [ye], як у слові *Уельс*. Вся артикуляція дифтонга [4ə] є м'явою та неенергійною, чим значною мірою пояснюється легкість переходу дифтонга [4ə] у дифтонг-звукосполучення [ɔə], який *зараз* майже повністю став *витіснений* звуком [ɔ:]. Таким чином, дифтонг [4ə] *не* протиставляється жодному *дифтонгові* заднього ряду, і його *ядро* може доволі широко *варіюватися* за ступенем відкритості, оскільки *не* існує небезпеки переплутування його з іншими *зданьорядними* дифтонгами.

Вправа 20.

pjʊə-'pjʊərɪst	'jʊərəp	'dʒʊərɪ	'gʊəmənd	plʊə'ræltɪ	mə'tjʊə
kjʊə-'kjʊərɪʔ	'djʊərɪʔ	'fjʊərɪ	ə'mʊə	ɪn'fʊə	ə'lʊə
fʊə-ə'fʊəd	'tʊərɪst	fjʊəl	lɒg'zjʊərɪəs	'lʊərɪʔ	rʊə'rəl

[slə4 bAt ʃ4ə]
 ['wɒt 'ca:nt bi: ʃkʏ4əd | mAst 'bi: ən dj4əd]
 [kj4ə'rɒsɪtɪ 'kɪld ðə ʃkxt]

14. Сполучення фонем [ɪ, 4] + [ə] з [r]-безкомпенсувальною функцією

Дифтонги [ɪə, ɛə, 4ə], що виникли за умови *послаблення* та *зникнення* звука [r], репрезентують собою *стійкі* фонемі англійської мови. Найбільш стійким з цієї групи є дифтонг [ɛə], що послідовно *зберігає* свою компенсуючу функцію. Стосовно ж дифтонгів [ɪə] та [4ə] слід зауважити, що в англійській лексиці *часто* зустрічаються аналогічні сполучення фонем [ɪ] чи [4] з [ə] без компенсації звука [r], наприклад: *territorial* [terɪ'to:ɪəl], *European* [j4ərə'pɪən], *trivial* ['trɪvɪəl], *influence*

[ˈɪnflʌəns], *annual* [ˈxnj4ə], *material* [məˈtɪəɪə], *mausoleum* [ˌmɔ:səˈlɪəm]. Незважаючи на те, що їх звучання (за загальним враженням) збігається з дифтонгами, ця зовнішня подібність є нестійкою, і вони *легко* втрачають ознаки дифтонгів. У швидкому мовленні під наголосом ці хибні дифтонги розпадаються на двохскладові сполучення [i:] + [ə] та [u:] + [ə] (*really* [ˈri:əli], *ideal* [aɪˈdi:əl], *jewel* [ˈdʒu:əl], *fluent* [ˈflu:ənt]). У ненаголошених позиціях в розглянутих звукосполученнях склад утворюється не першим, а другим елементом кожного із сполучень: [ɪ + ə], [4 + ə], а перші елементи [ɪ] та [4], що зазвичай утворюють склад дифтонга, скорочуються та втрачають складовість, перетворюючись у ковзкі сонанти [j] та [w] (*influence* [ɪnflwəns], *mutual* [mju:tʃwəl], *period* [pɪərjəd]).

Вправа 21.

a)	bækˈtɪəɪə	ˈkɔ:diəl	mɪˈmɔ:riəl	səbˈsɪdiəri
	hɪsˈtɪəɪə	ˈberiəl	ˌtɔrɪˈtɔ:riəl	ɔːgˈzɪliəri
	mɪsˈtɪəriəs	ˈletbɪəl	ˌdɪktəˈtɔ:riəl	ɪnˈsendəri
	dɪfˈθɪəriə	ˈbrɒNkiəl	ˌekwəˈtɔ:riəl	ˌɪntɜːˈmɪ:diəri
б)	ˈkæzj4ə	ˈbrə4ʃ4ə	kənˈtɪnj4əs	
	ˈæktj4ə	ˈtæmb4ə	əˈsɪdj4əs	
	pANktj4ə	ˈkɒnt4ə	ɪmˈpetj4əs	

15. Голосні трифтонги [a4ə], [ə4ə], [aɪə], [ɔɪə], [eɪə],

Коли дифтонги [eɪ, aɪ, ɔɪ, a4, ə4] поєднується з нейтральною фонемою [ə], фонема [ə] може бути: а) *невід’ємною* частиною слова: *fire* [faɪə], *iron* [aɪən], *society* [səˈsaɪəti], *towel* [ta4ə], *flower* [fla4ə]; б) *віддільною* морфемою: *higher* [ˈhaɪə], *slower* [ˈslə4ə], *player* [ˈpleɪə]; в) інколи фонема [ə] є *окремою* частиною складеного слова: *nowadays* [ˈna4ədeɪz].

За умови уповільненого темпу мовлення утворюються такі сполучення голосних: [eɪə], [aɪə], [ɔɪə], [a4ə], [ə4ə]. У більш швидкому темпі мовлення відбувається *випадіння* другого елемента дифтонгів – [ɪ] та [4], особливо в тих випадках, коли фонема [ə] є *окремою* частиною слова. Утворені таким чином нові *дифтонги* [e:ə], [a:ə], [ɔ:ə], [a:ə], [ə:ə] починають відчувати на собі вплив дії тенденцій, що є загальними для англійських дифтонгів: 1) *ядро* подовжується; 2) другий елемент

(ковзання) послаблюється і *може* повністю випасти. А тому, як вияв крайнього ступеню редукції, можуть виникати навіть *монофтонги* [e:], [a:], [ɔ:], [ɑ:], [ə:].

Вправа 22.

[a4ə]

a4ə – 'ba4ə – 'ba4əl	'sa4ə – 'fla4ə
a4ə – va4ə – 'va4əl	'pa4ə – 'pla4ə
a4ə – 'ta4ə – 'ta4əl	'fa4ə – 'ska4ə
a4ə – ka4ə – 'ka4əd	'ra4əl – 'tra4əl

['ɑ:ftə ðə ʃa4ə | a4ə 'fla4əz nɪə ðə ʔa4ə | 'fla4ə wɪð 'grɛɪtə ʔpa4ə]
 [ən 'a4ə ɪn ðə ʔmɔ:nɪN | ɪz 'wɜ:t 'tu: ɪn ðɪ ʔi:vntɪN]

[aɪə]

aɪə – haɪə – haɪəd	'daɪəl – 'praɪə – 'aɪən
aɪə – baɪəs – ə'taɪə	'dʒaɪənt – rɪ'kwaɪə – kən'spaɪə
aɪə – faɪə – drɪ'zaɪə	'daɪət – laɪən – 'saɪəɪən
aɪə – vaɪə – 'paɪəɪ	'traɪəmf – 'raɪət – 'spaɪəɪəl
aɪə – kwaɪət – 'daɪələg	'vaɪəlɪn – 'haɪəsɪnT – a'plaɪəns
'aɪələnd – ʔaɪə'lɒdʒɪkəl	pɜ:'spaɪə

[ɔɪə]

ɔɪə – drɪ'stroɪə	ə'nɔɪəns – 'lɔɪəlɪtɪ
ɔɪə – 'lɔɪəl	pɪ'xɪə'nɔɪə – 'lɔɪəlɪst
ɔɪə – əm'ploɪə	klɛə'vɔɪənt – 'bɔɪənsɪ
ɔɪə – 'rɔɪəl	bɔɪənt – klɛə'vɔɪənsɪ

[eɪə]

eɪə – 'leɪə	'spreɪə – 'streɪə
eɪə – 'keɪəlɪn	'pleɪə – meɪə'neɪz
	'berənət – 'meɪəɪəts (US) / 'mɛəɪts (UK)

[ə4ə]

ə4ə – 'bɒrə4ə	ə4ə – 'jelə4ə	ə4ə – 'lə4ə
slə4ə	kə4ə'lɪʃn	

16. Класифікація англійських приголосних фонем

Приголосним називається звук, при утворенні якого *струмінь повітря* зустрічає на своєму шляху перепону у мовленнєвому апараті, подолання якої викликає шум. М'язове напруження сфокусовано у місці утворення перепони; струмінь повітря досить сильний, особливо при вимовлянні *глухих* приголосних.

Стосовно характеру звукових коливань приголосні є звуками *шуму*, оскільки вони утворюються внаслідок *нерівномірних* коливань повітряного середовища, що виникають *після* подолання *перепони* або *внаслідок* тертя *повітря* об *стілки* щілини. Однак *музичний тон* тією чи іншою мірою є присутнім у дзвінких приголосних, для артикуляції яких працюють голосові зв'язки.

Англійські *приголосні* класифікуються за наступними принципами.

I. За ступенем наявного музичного тону і шуму (співвідношення шум – голос): 1) *сонанти* (або *сонорні приголосні*) – музичний тон (голос) домінує над шумом: [l], [m], [n], [ŋ], [w], [r], [j]; 2) *шумні приголосні* – при їх артикуляції чується або *тільки* шум (тоді маємо 9 *глухих* шумних фонем – [p], [t], [k], [f], [h], [s], [ʃ], [tʃ]), або ж шум переважає над наявним музичним тоном (голосом) (у цьому разі можемо мати 8 *дзвінких* шумних – [b], [d], [g], [v], [ŋ], [w], [r], [j]).

II. В залежності від того, чи задіяні в артикуляції голосові зв'язки, існують 1) *дзвінкі* (voiced) приголосні – *сонанти* та *дзвінкі* приголосні; 2) *глухі* (voiceless) приголосні – *глухі* шумні приголосні.

III. Залежно від енергії, що витрачається на вимовляння звуку, або від *сили вимовляння*, дзвінкі приголосні є *слабкими* (lenis), а глухі – *сильними* (fortis). Останні вимовляються енергійно. В українській мові, навпаки, глухі приголосні є слабкими, а дзвінкі приголосні – сильними.

Примітка. 1) в українській мові приголосні також поділяються ще на *м'які* та *тверді*, чого немає в англійській, а тому вживання у вимові українського слова *більш* м'якого чи твердого *алофона* відповідного приголосного *не* призводить до зміни значення слова, як це може бути в українській (наприклад: укр. *брат* – *брать*, *гору* – *гόрю*, *бўлка* – *бўлька*);

2) в англійській мові приголосні *не* поділяються на *напружені* (tense) та *ненапружені* (lax), як це робиться в українській, де артикуляція приголосних розрізняється ще й за *ступенем* напруження мовних органів: *губ*, *язика*, *глотки*, *горлянки*, *стінок* ротової порожнини. Вважають, що *глухі* звуки є *напруженими*, а дзвінкі – *ненапруженими*. Ця різниця особливо помітна у *шепїтному* мовленні, коли за відсутністю голосу, наприклад [b] і [m] або [d] і [t] *розрізняються* саме завдяки *неоднаковій* напруженості. Пор., наприклад,

вимову слів *б́ити* – *п́ити*, *да́м* – *та́м* тощо. В англійській мові *всі* приголосні вимовляються з напруженими мовними органами, хіба що окрім *м'якого* варіанта сонорного звуку [l].

IV. За типом резонатора приголосні звуки розпадаються на такі: 1) *носові* – [m], [n], [ŋ]; 2) *ротові* – при їх вимові м'яке піднебіння опущене (*решта* приголосних, крім носових [m, n, ŋ]).

V. Залежно від робочого активного органа мовлення є наступні приголосні: 1) *губні*, що, в залежності від місця утворення *перепони*, розпадаються на такі: а) *губно-губні* – звуки продукуються внаслідок повного зімкнення, а потім швидкого *розмикання* верхньої та нижньої губ: [p], [b], [m], [w] (укр. [п], [б], [м], [в]); б) *губно-зубні* – перепона утворюється внаслідок *тісного* зближення нижньої губи та верхніх зубів: [f], [v] (укр. [ф]); 2) *язикові*, а саме: а) *какумінальна* (кінчикова) приголосна – артикулюється *трохи* загнутим піднятим *кінчиком* язика, а його *інший* бік розташований навпроти *нерухомого* органа мовлення (рис. 42): [r] (укр. [р], [рʲ]); б) *апикальні* приголосні – артикулюються *тупим* кінцем язика разом з кінчиком, причому *кінчик* язика може бути *трохи піднятим* до *нерухомого* органа мовлення (як, наприклад, для фонем [d], [l], [s], або ж, залишаючись знизу, може бути *розпластаним* між *нерухомими* органами мовлення (як, наприклад, для фонем [ʈ], [ɖ]);

Примітка. Для українських звуків [т, тʰ, д, дʰ, н, нʰ, ц] характерним є *дорсальне* положення язика. Дорсальні звуки вимовляються тупим кінцем язика, *притиснутим* до верхніх зубів. Кінчик язика при цьому опущений і не бере участі в утворенні звуків. В англійській мові *дорсальних* звуків немає; в) *передньоязикові* приголосні – артикулюються *передньою* частиною спинки язика, що піднімається до твердого піднебіння *нерухомого* органу мовлення, наприклад для фонем [j], [ʒ];

г) *середньоязиковий* приголосний – в артикуляції бере участь *середня* частина спинки язика: [j];

д) *задньоязикові* приголосні – артикулюються *задньою* частиною спинки язика, яка *піднімається* до м'якого піднебіння (*нерухомого* органу мовлення) і змикається з ним (наприклад, фонеми [k, g, ŋ], або *утворює* щілину (наприклад, українська фонема [x]).

Примітка. При вимовлянні українського звука [кʰ] *передня* частина спинки язика змикається з кінцем *твердого* піднебіння, внаслідок чого звуки пом'якшуються. Таким чином, місце утворення *перепони* трохи просувається уперед. Українські звуки [ɦ] (або в іншому позначенні [r]) та [ɦʰ] (або в іншому позначенні [rʰ]) є *фарингальними* (наприклад, *го́луб* – *гя́ур*)

3) *фарингальний* або *гортанний* приголосний, що утворюється у *гортані* внаслідок проходження струменя повітря *між* наближеними голосовими зв'язками, тобто *через* відкриту голосову щілину: [h] (язик і губи при цьому займають положення, необхідне для вимови наступного *голосного*).

VI. *За нерухомим органом мовлення* англійські приголосні класифікуються на такі: 1) *міжзубні* – перепона утворюється *передньою* частиною спинки язика та внутрішньою *поверхнею* верхніх зубів: [Т], [δ]; 2) *альвеоларні* (апикально-альвеоларні) – перепона утворюється *кінчиком* язика та альвеолами: [t], [d], [n], [l], [s], [z], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]; 3) *альвеоларно-палатальні*: [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ], [ɹ] (світлий варіант); 4) *заальвеоларний* (какумінальний) приголосний – *кінчик* язика знаходиться навпроти заднього *скату* альвеоларного бугра, утворюючи з ним щілину: [r].

П р и м і т к а. В українській мові какумінальні *дрижачі* фонemi [p] і [pʰ] вимовляються шляхом вібрування кінчика язика об альвеоли, тому інакше вони ще називаються *вібрантами*. В англійській мові дрижачих звуків немає.

5) *палатальний* приголосний: [j];

6) *альвеоларно-велярний*: [ɹ] (твердий варіант).

П р и м і т к а. При вимовлянні українського [кʰ] *передня* частина спинки язика змикається з кінцем *твердого* піднебення, внаслідок чого звуки пом'якшуються. Таким чином, місце утворення перепони трохи просувається *уперед*. Українські звуки [ɦ] [ɦʰ] є *фарингальними*.

VII. *За способом утворення перепони* англійські приголосні поділяються на такі:

1) *зімкнені* – при їх вимові створюється цілковита перепона повітряному струменеві між двома артикулюючими органами мовлення; потім артикулюючі органи миттєво *розмикаються*, і струмінь повітря виривається *назовні*, продукуючи звук, що, на основі його *слухового* сприйняття, називається *вибуховим* (або *проривним*) звуком. Вони складаються з наступних: а) *зімкнених шумних* (або *вибухових/проривних шумних*): [p], [b], [t], [d], [k], [g] (укр. [п], [б], [т], [д]); б) *зімкнених сонантів* (або *вибухових/проривних сонантів*): [m], [n], [ŋ] (укр. [м], [н]);

2) *щілинні* – при їх вимовлянні органи мовлення *наближуються* у ротовій порожнині одне до одного, утворюючи щілини *різної* форми та *різні завширишки*; повітряний струмінь, проходячи крізь відповідну *щілину*, створює шум від *тертя* об органи мовлення. *Щілинні* приголосні поділяються на наступні: а) *щілинні фрикативні* приголосні – щілинні приголосні, в якості яких переважає шум, причому *форма* щілини може бути круглою (*круглощілинні* приголосні – [s], [z]) чи пласкою (*пласкощілинні* приголосні – це *всі* щілинні приголосні, окрім [s, z]). При артикуляції *фрикативних* щілинних приголосних повітряний струмінь, проходячи крізь вузьку *щілину*, викликає шум внаслідок *тертя* об

наближені органи мовлення: [f], [v], [s], [z], [ʃ], [ʒ], [h] (укр. [ф], [в], [с], [з], [ш], [ж], [х]); б) *щілинні* (або *ротові*) **сонанти** [ʍ], [w], [r], [j] – у *ротових* сонантів прохід для повітряного струменя ширший, ніж у *фрикативних* звуків, внаслідок чого струмінь повітря та шум виявляються *слабкішими* від тих, що створюються при вимовлянні *фрикативних* звуків. Шум *взагалі* ледве відчувається *на слух*.

В залежності від того, де саме проходить повітряний струмінь, ротові сонанти поділяються на такі: **б о к о в и й** сонант [ʍ], який реалізується в мовленні двома *позиційно* обумовленими варіантами – *м'яким* (або *світлим*) і *твердим* (або *темним*). При вимовлянні цього звука *кінчик* язика притискається до альвеол, *бічні* краї язика опускаються, а повітряний струмінь проходить через *бічні протоки* (*задня* спинка язика *піднімається* до м'якого піднебіння. Для артикуляції темного варіанта до м'якого піднебіння піднімається *задня* частина язика, для артикуляції світлого варіанта – *передня* частина язика. Отже звук [ʍ] є двофокусним; **серединні** сонанти [w], [r], [j]. При утворенні *серединних* сонантів *бічні краї* язика підняті та притиснуті до зубів, а струмінь повітря проходить уздовж *центральної* частини язика, тобто через *серединну* протоку. При вимові фонемі [r] *трохи* загнутий *назад* кінчик язика піднімається до *заднього* скату альвеол, утворюючи *досить* широку щілину; при вимові фонемі [w] *губи* сильно округлені, а *задня* спинка язика є піднятою (другорядний *шумотвірний* фокус); для отримання звука [j] *середня* частина спинки язика піднімається *трохи* вище ніж при вимовлянні фонемі ' , але щілина залишається *достатньо* широкою, і тому струмінь повітря, проходячи через неї, *не* створює шуму *тертя* (можливо, з цієї причини англійські приголосні фонемі [w] та [j] у ряді мовних джерел вважають *напівголосними*).

Сонанти [m], [n], [ŋ], [ʌ] стосовно *способу* утворення перепони повітряному струменеві при їх вимовлянні називаються **зімкнено-прохідними**, оскільки для їх артикуляції змикаються якісь *одні* органи мовлення, а струмінь повітря, що видихається, виходить *назовні* в іншому місці. Наприклад, при артикуляції звуків [m] і [n] спочатку верхня та нижня губи утворюють зімкнення, а потім у ротівій порожнині

опускається маленький язичок, внаслідок чого звуки [m] і [n] отримують *носове* забарвлення;

3) *африкати* (або *зімкнено-щілинні*) – складні приголосні, які утворюються поєднанням *зімкнених* [t] і [d] з *ффрикативними* [ʃ] і [ʒ] таким чином, що утворюється о д и н цілісний звук – відповідно [tʃ] і [dʒ] (також наприклад, укр. [ч], [ц], [дж], [дж]). При вимовлянні африкат *перепона* зникає *не* одразу (як, скажімо, при артикуляції вибухових приголосних [p], [b], [t] та ін.), *не* миттєво, а *повільно* переходячи у *щілину* пласкої чи круглої форми. Проходячи крізь дві щілини, повітряний струмінь утворює *характерний* шум, ось чому африкати [tʃ] і [dʒ] називаються *шиплячими* (*sibilant*). Фонема [tʃ] належить до *глухих* приголосних, а [dʒ] – до *дзвінких* приголосних.

VIII. Згідно з кількістю фокусів шумотворення англійські приголосні бувають: *однофокусні* – існує тільки *одна перепона* для повітряного струменя; *двофокусними* – існує *два* місця, де утворюються *перепони* струменеві повітря: [l], [w], [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ]. Перепона утворюється у *двох* місцях або *різними* органами мовлення (як для фонемі [w]), або ж двома *різними* частинами язика (як для решти англійських двофокусних приголосних). *Другий* шумотвірний фокус, що бере участь у творенні звука, називається *другорядним* або *додатковим*, через те що він надає приголосному лише *додаткове* забарвлення і *не* змінює *способу* утворення шуму. Якщо піднімається *передня* частина язика, то з'являється *м'який* (“*світлий*”) відтінок, і приголосний стає пом'якшеним (палаталізованим). Якщо ж піднімається *задня* спинка язика, то звук набуває *твердого* (“*темного*”) відтінку, що дуже добре помітно на слух. Отже, за *акустичним* ефектом звука можна легко розпізнавати *тип* другорядного фокуса. Чим вище піднімається *передня* чи *задня* спинка язика, тим яскравіше проявляється відповідне *додаткове* забарвлення приголосного. Відповідно, *двофокусні* приголосні ще далі поділяють на двофокусні приголосні з *другим середнім фокусом* ([ʃ], [ʒ]; укр. [пʰ], [бʰ], [мʰ], [тʰ], [шʰ], [жʰ] тощо) та двофокусні приголосні з *другим заднім фокусом* (укр. [ш], [ж]; в англійській мові немає двофокусних приголосних з *заднім* другим фокусом).

Якість звучання приголосних залежить від *взаємодії* усіх вищерозглянутих факторів, в залежності від яких і виконується їх класифікація (рис. 30).

На рис. 31 представлена порівняльна класифікація англійських і українських приголосних

В залежності від рівня шуму (According to the degree of noise)	Шумні приголосні (Noise Consonants)				Сонорні приголосні (Sonorant Consonants)								
	Зімкнені вибухові/ проривні (Occlusive plosive / Stops)	Щільні / фрикативні (Constrictive / Fricative)	Двофокусні (double-pointed)	Плоскощілинні (flat narrowing/ groove)	Глухі	3 2-м серед. Фок.) (With tongue-front coarticulation)	Сильні						
								Сильні					
За способом артикуляції (According to the manner of articulation)	В залежності від роботи голосових зв'язок (According to the work of the vocal cords)	Зімкнено-щі- линні / африкати (Occlusive- constrictive / affricates)	Глухі	Сильні	Дзвінкі	Слабкі	Сильні						
								Однофокусні (one-pointed)	Глухі	3 2-м зад. фок. With tongue- back coarticulation)	Сильні		
												Дзвінкі	Слабкі
												Глухі	Круглощілин. (Round narrowing)
За силою артикуляції [*] (According to the force of articulation)			Глухі (Voiceless)	Сильні (fortis)	Дзвінкі (Voiced)	Слабкі (lenis)							
								Глухі	Плоскощілин. (Flat narrowing)	Сильні			
								Дзвінкі	Слабкі				
								Глухі	Слабкі				

17. Артикуляція приголосних

21. Фонема [m]

Основний відтінок фонему [m] – *губно-губний зімкнений (зімкнено-прохідний) носовий сонант*. Вимовляється основний відтінок фонему [m] загалом так само, що й твердий український звук [м]: губи стулені, утворюючи повну *перепону*; голосові зв'язки вібрують, м'яке піднебіння опущене, і повітря проходить через носову порожнину, внаслідок чого звук [m] отримує *носове забарвлення*. Відмінність англійської фонему [m] від українського [м] полягає у тому, що при вимовлянні англійського [m] губи більш напружені і зовсім *не* випнуті – типові риси англійської артикуляційної бази; *язик* трохи просунутий *уперед*, і *кінчик* його перебуває біля *нижніх зубів*. Англійський звук [m] має *більшу* тривалість звучання, особливо у *кінці* слова після короткого голосного.

Вправа 23.

mi:	'menɪs	mɜ:k	məʊst	'mju:zɪk
mi:l	'merɪ	mɜ:sɪ	mæt	'mə:meɪd
mi:nz	'mæɪ	meɪ	'mædʒɪstrɪ	mɑ:f
maɪ	mʌg	maɪk	'mæɪs	mɑ:sts
maʊnt	mʌnθs	mə:θ	mə'levələnt	maɪn
mɒb	mɑ:sk	'mʊəmənt	məə	'mɪnɪt

[ˈmeni ˌmen ˈˈmeni ˌmaɪndz]

[ˈmɪnɪ ˈkɑ:nt ˈmeɪk ˈAp hə ˌmaɪnd]

22– 23. Фонему [f] – [v]

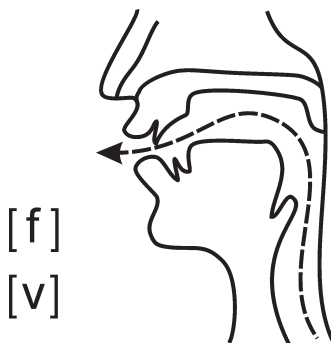

Рис. 32. Артикуляція англійських приголосних фонем [f, v]

Основний відтінок фонему [f] – *зубно-зубний щілинний фрикативний шумний довгий однофокусний пласкощілинний сильний (фортисний) глухий приголосний звук*.

При вимовлянні *основного* відтінка фонему [f] (рис. 32) внутрішня поверхня нижньої губи *нешільно* притискається до верхніх зубів, утворюючи дуже вузьку щілину. Через утворену щілину з шумом швидко проходить струмінь повітря, і при цьому продукується глухий звук. Губи мають бути *достатньо* напруженими (розтягнутими).

Вправа 24.

fi:l	li:f	fəʊnd	self	frend	fə:st	'fjʊərɪəs
fert	fæt	fjʊəl	rɪf	frʌnt	'fɪnɪʃ	'fɔ:wəd(z)
larf	fəʊnd	fəʊ	r'ɪnɪf	ə'freɪd	'feɪməs	frɑ:ns

[fæn ɪz 'fɪl əv 'fænsɪz]

[fə:st ɑː 'fɔ:m4əst]

[fɪl 'ɪn ðə 'fɔ:m]

Основний відтінок фонему [v] – *зубно-зубний щілинний фрикативний шумний однофокусний короткий пласкощілинний слабкий (ленісний) дзвінкий приголосний звук*.

Фонема [v] артикулюється так само, що й фонема [f] (рис. 32), але з додаванням голосу, тобто при вимовлянні основного відтінка фонему [v] *внутрішня* поверхня нижньої губи *нешільно* притискається до верхніх зубів, утворюючи *дуже* вузьку щілину. Через утворену щілину з шумом і голосом швидко проходить струмінь повітря, і при цьому продукується дзвінкий звук. Губи мають бути *достатньо напруженими* (розтягнутими).

Вправа 25.

veks	mu:v	'hevɪ	'klevə	'nevə	teɪkn	'i:vniN	'sɜ:vɪs
vaɪs	twelv	vaʊ	vi:və	vern	fə'grɪv	lɪvd	'nevɪ
vɔɪs	'rɪvə	væn	grɪv	ə'pru:vɪd	'evə	'vert	vest

Вправа 26. [f – v]

'fi:l – vi:l	fæn – væn	feɪl – veɪl	fæn – væn
felt – velt	fæt – væt	feɪs – veɪz	farv – farf
li:v – li:f	larv – larf	fi:l – li:f	larf – farl
lɪvd – lɪft	nevɪ – narf	vi:l – li:və	narf – farn

[əz ˌfɪt | əz ˌfɪd]

[ðeɪ ə'raɪv ət ˌfarv]

[arv 'nevə 'teɪkn tə 'vɪvɪən 'vert ˌmʌtʃ]

24–25. Фонеми [p]–[b]

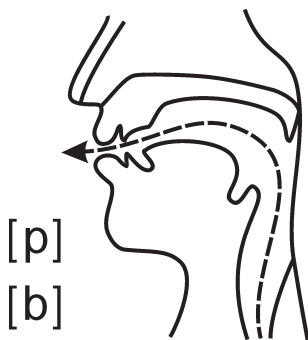

Рис. 33. Артикуляція англійських приголосних фонем [p, b]

Основний відтінок фонемі [p] – **губно-губний зімкнений проривний (вибуховий) аспірований сильний (фортисний) глухий приголосний звук**.

При вимовлянні фонемі [p] (рис. 33) *розтягнуті* (напружені) губи, щільно зімкнувшись, утворюють *міцну* змичку (щільну перепону). Як тільки напруженість губ починає ослаблятися, то сильний струмінь повітря з шумом прориває перепону, внаслідок чого звук [p] вимовляється з придихом (аспірацією), що й відрізняє його від української фонемі [п]. Англійська фонема [p] звучить *майже* так само, що й українська *тверда* фонема [п]. Але для української фонемі [п] типовою особливістю є *поступове* зімкнення та розмикання губ, в той час як в англійській це відбувається миттєво, і воно дуже *енергійне*, в результаті чого фонема [p] виявляється *аспірованою* та *сильною* приголосною. Фонема [p] – *глухий* звук, оскільки голосові зв'язки не беруть участі в артикуляції цієї фонемі.

Вправа 27.

pʊə 'pi:pl 'plænz pɔ:z ki:p 'prætn 'pɒsibl 'pɒsibl
 p'i:siz pʊt pɔ:ts 'pʌmptn plɜ:s 'splendɪd 'pendltən 'pendltən
 spent 'pærɪts ɪ'pʌblɪk 'plætfɔ:m 'tʌpens 'peɪpə 'penɪ 'pɪtɪfər
 ['pegz əz 'prɪtɪ əz ə'prɪktɪʃə]
 ['ræm 'pɒpt 'ʌp ə'geɪn]

Основний відтінок фонемі [b] – **губно-губний зімкнений проривний (вибуховий) слабкий короткий дзвінкий приголосний звук**.

Слабка фонема [b] артикулюється так само, що й сильна фонема [p] (рис. 33, але фонема [b] загалом вимовляється з голосом, без аспірації та з меншою силою. Англійська фонема [b] вимовляється менш напружено, ніж український звук [б]: bar [bɑ:], boss [bɒs].

Вправа 28

bi:	'trʌbl	big	brl
bɑ:	bʌtn	brʌʃn	bʊk
nɪb	bɔɪ	bæk	'rɒbm
bred	bæg	bɛə	bi:tʃ

Вправа 29

[p-b]

pɑ:s – bʌs	pɔ:t – bɔ:t	pet – bet	pet – bet
pæk – bæk	pɔɪnt – bɔɪ	'pi:pl – bi:tl	pʊts – bʊks
bi:k – pi:k	pæd – bæd	'pi:sɪz – bi:z	'pɜ:sɪn – 'bɜ:tn
['wʌn 'bi:ts ðə 'bʌʃɪz, 'ə'nʌðə 'teɪks ðə 'bɜ:d]			

26–27. Фонери [t]–[d]

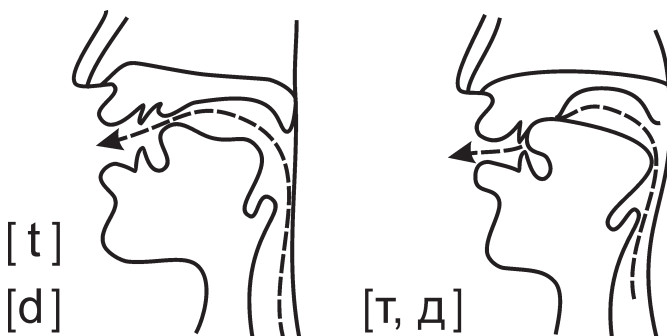

Рис. 34. Артикуляція англійських приголосних фонем [t, d] (у зіставленні з українськими фонемами [т, д])

Основний відтінок фонери [t] – *передньоязиковий альвеолярно-анікальний зімкнений проривний аспірований сильний (фортисний) глухий приголосний звук*.

Щодо загального звучання, англійська фонема [t] значно відрізняється від слабишої твердої української фонери [т]. Різниця полягає у тому, що якщо вимовляється український звук [т], то *спинка* язика

вигинається до піднебіння (*дорсальне* положення), в той час як при артикулюванні англійської фонemi [t] *кінчик* язика піднімається до *найбільш* випуклої частини альвеол під *прямим* кутом (апикальне положення) (рис. 35). Положення *губ* залежить від *сусідніх* звуків і особливо від *наступного* за [t] *голосного* чи *напівголосного*. Звук [t] вимовляється при *розтягнутих* губах у слові *teeth* [ti:T], губи *помітно* лабіалізовані у словах *tooth* [tu:T], *twice* [twais] та *нейтральні* у словах *tar* [tɑ:], *Tom* [tom].

Перед *наголошеним* голосним звуком [t] вимовляється з *помітною* аспірацією, яка послабляється після *наголошеного* голосного і *може* зникнути після звука [s] та у *кінці* слова: *tea* [tʰi:] – *auntie* [ˈɑ:ntʰi:] – *star* [stɑ:] – *aunt* [ɑ:nt]. Але і в цих позиціях *можна* почути придиш. У *кінці* слова звук [t] вимовляється *чітко* та *енергійно*.

Вправа 30

ti: – tɪn – ten – taim

ni:t – nɪt – net – nart

mi:t – tɪm – met – mart

bi:t – bɪt – bet – bart

pi:t – pɪt – pet – tarp

ti:m – tɪnt – tent – tart

[ˈtraɪ tə ˈp4t ɪt ˌrart]

[ju:ə ˈtelɪN ˈprɪtɪ ˈtɔ:l ˌferlz]

Основний відтінок фонemi [d] – *передньоязиковий альвеолярно-апикальний зімкнений шумний (вибуховий) ленисний (слабкий) приголосний звук*.

Місце й спосіб артикуляції фонemi [d] такі самі, що й у описаній перед цим фонemi [t] (рис. 34). Відмінність полягає у *відсутності* аспірації при артикуляції фонemi [d], а також у тому, що *голосові зв'язки* зазвичай вібрують при вимовлянні звука [d]. *Дзвінка* фонема [d] *слабкіше* від своєї фортисної пари [t]. Слід пам'ятати в першу чергу про те, що фонема [d] – *дуже* слабкий короткий звук. За своїм звучанням англійська фонема [d] *схожа* на тверду українську фонему [д], але український звук [д] має *зубно-дорсальну* артикуляцію, в той час як англійський [d] (так само як і англійський [t]) – *альвеолярно-апикальний* звук. Окрім цього, англійський [d] *слабший* від українського [д]. Положення *губ* при вимовлянні англійської фонemi [d] *змінюється* в залежності від сусідніх з ним звуків. Губи *розтягнуті* у таких словах, як *deed* [di:d], та *лабіалізовані* у словах на зразок *do* [du:], *dwindle* [dwindl].

Вправа 31.

dæəd	'derlɪ	destr'neɪʃn	dɪ'zʌn	dɜ:n
'dɪɡnɪfaɪd	drɒp	'daɪəl	'desələt	'densɪtɪ
dɪ'fend	drɔ:n	dɪ'speə	delt	dəʊ
'dɪdnt	drɔ:l	der'tɑ:nt	'du:ɪN	'edɪfaɪ
di:p	'deɪnɪʃ	dɪ'strʌkʃn	dɪ'stres	'dɪfərəns

Вправа 32.

[t – d]

di:n – dɪn – den – dʌn	bi:d – bi:t	bɪt – bɪd	bed – bet
bi:d – bɪd – bed – bʌd	ni:d – ni:t	lɪt – lɪd	ned – net
di:d – dɪd – ded – daɪd	mɪd – mi:t	nɪt – mɪd	tend – tent

['gʌd ,deɪ]

['maɪnd ðə ,hed]

['dædz ə 'gʌd ,draɪvə]

28. Фонема [n]

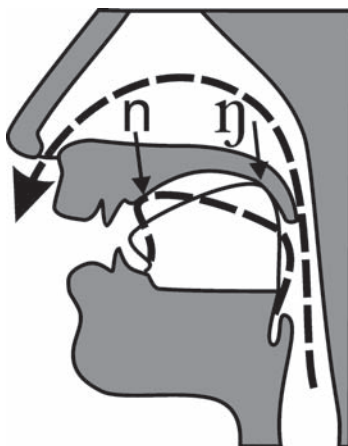

Рис. 35. Артикуляція англійської приголосної фонемі [n]

Основний відтінок фонемі [n] – *передньоязиковий альвеолярно-апикальний зімкнений (зімкнено-прохідний) носовий сонант*.

При вимовлянні фонемі [n] (рис. 35) кінчик язика притискається до найбільш випуклої частини альвеол під прямим кутом (апикальне положення), м'яке піднебіння опущене, і повітря проходить через носову

порожнину. Губи розтягнуті у таких словах, як *neat* [ni:t], *knit* [nit], нейтральні у словах на зразок *not* [nɒt], та дещо лабіалізовані у випадках, подібних до слів *noon* [nu:n], *new* [nju:]. При вимовлянні українського звука [н] передня частина язика притискається до внутрішньої поверхні передніх верхніх зубів та до ясен, а самий кінчик язика трохи опущений (дорсальне положення язика). Окрім цього, український звук [н] значно коротший від англійського [n], не такий сонорний та не може бути складотвірним.

Вправа 33.

sn	nɪk	tɪn	'tɪnə	æn	[ɪn 'enɪ r'vent]
nɪb	ned	ten	'tɪnlænd	pɜ:'mɪʃn	['wɒt'z ,dʌn 'kænɒt bi 'ʌn ,dʌn]
ni:	θɪn	ment	'bænə	'teɪkn	
ni:s	wɪn	fæn	'hevn	wɪnz	

29. Фонема [ɪ]

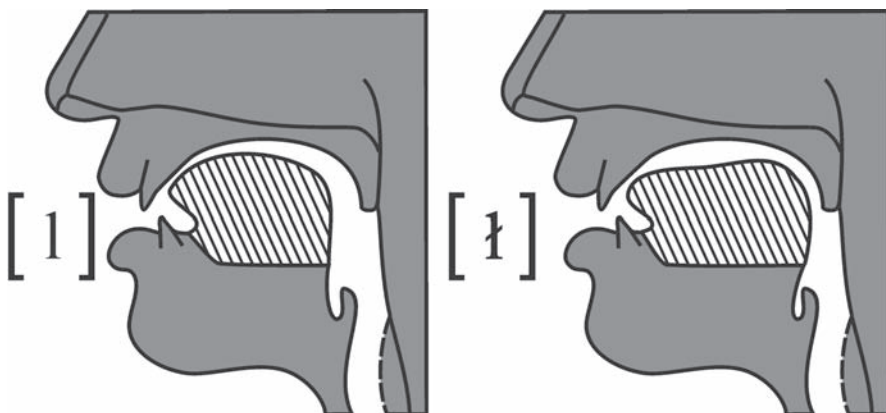

Рис. 36. Артикуляція англійської приголосної фонему [ɪ]

Основний відтінок фонему [ɪ] – *передньоязиковий альвеолярно-апикальний зімкнений (зімкнено-прохідний) боковий щільний сонант*.

При вимовлянні фонему [ɪ] (рис. 36) кінчик язика упирається в альвеоли (апикальне положення), а бокові краї опускаються, утворюючи проходи для струменя повітря (звідси й назва – “боковий сонант”). Напружені голосові зв’язки вібрують і продукують голосовий тон, який, залежно від конфігурації язика дістає тембр, характерний для звуку [ɪ]. Положення губ залежить від наступного за сонантом [ɪ] приголосного.

Губи трохи розтягнуті *перед* або *після* передньоязикових звуків [i:, w, e] (*lean* [li:n], *steel* [sti:l], *lend* [lend]) і *дещо* лабіалізовані у таких словах, як *tall* [tɔ:l], *school* [sku:l].

Фонема [ɪ] має два основних варіанти (алофони): пом'якшене (або *світле*) [ɪ] та тверде (або *темне*) [ɪ̃]. При вимовлянні *пом'якшеного* [ɪ] одночасно з кінчиком язика піднімається *середня спинка* язика, але не так високо, як при артикуляції українського [л^п]. Через це англійське пом'якшене [ɪ] є *твердішим*, аніж українське [л^п]. *Світле* (м'яке) [ɪ] вживається перед *голосними* (особливо *переднього* ряду: [i:, ɪ, e]. Причому мова йде як про голосні в *межах* одного й того самого слова, так і про *голосні*, що входять до складу *наступного слова* у словосполученні або реченні. При вимовлянні *темного* (твердого) [ɪ̃] *задня спинка* язика піднімається до м'якого піднебіння, а *середня спинка* язика *опущена*. Тверде [ɪ̃] за звучанням м'якіше від української фонемі [л]. Темне [ɪ̃] вживається перед *приголосними* та у *кінці* слова. Треба слідкувати за тим, щоб [ɪ̃] у *кінці* слова не приглушувалося та не супроводжувалося *призвуком* голосного [e].

У *кінцевому* положенні та перед *дзвінкими* приголосним звук [i] вимовляється *протягливіше* від української твердої фонемі [л] (особливо після *голосного*).

Вправа 34

[ɪ, ɪ̃, ɪ̃, eɪ – eɪ] [ɪ, ɪ̃, ɪ̃, li: – li:] [i:ɪ̃ – li:] [seɪ – les]

[ɪ]

lli: – lliar – llier	læd – glæd	'lɪlɪ – 'sɪlɪ
lɪd – les – læmp	læk – blæk	'geɪlɪ – 'deɪlɪ
lɒk – lɑ:dʒ – lu:p	lu:m – blu:m	'kɑmlɪ – 'lʌvlɪ
laʊd – lʌkɪ – 'lɑɡɪdʒ	lʌv – glʌv	ə 'lʌvlɪ ,leɪk

[ɪ̃]

pi:l	mɪl	Tel	bɔl – fɔl – pɔl	sɪlk – mɪlk	bɪld
di:l	wɪl	bel	tu:l – ku:l	help – pʌlp	smɑɪk
mi:l	kɪl	spel	'mʌθfɔl	elf – self	peɪld
si:l	ɪl	wel	'keəfɔl	delt – felt	feɪld

['lɪv ənd ,lɜ:n]

['lɪljən 'left ðə 'laɪbrəri ət r'levən əˌklɒk]

['wɪl j4 'pli:z 'lei ðə ,teɪbl]

['lu:k 'ɔ:lwi:z 'trevəlz bɑː ,lənd]

['hi: ðət 'lɪvz wɪð ,krɪplz 'lɜ:nz tə ,lɪmp]

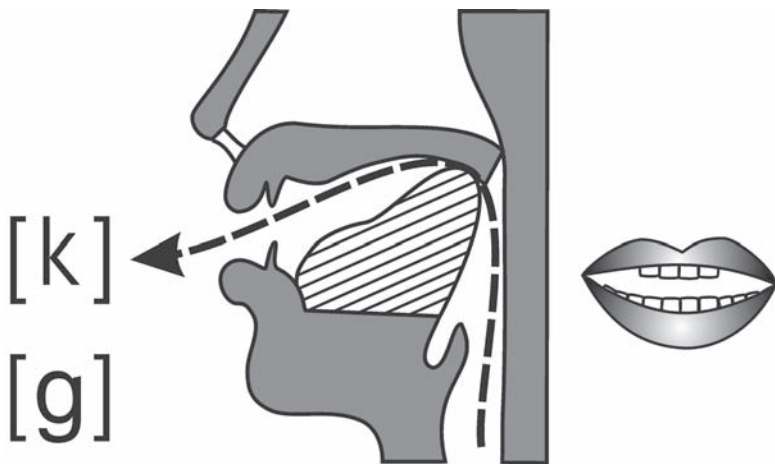

Рис. 37. Артикуляція англійських приголосних фонем [k] та [g]

Основний відтінок фонему [k] – *задньоязиковий зімкнений вибуховий аспірований фортисний (сильний) глухий приголосний звук*.

При вимовлянні фонему [k] (рис. 37) *спинка* язика змикається з піднятим м'яким піднебінням, утворюючи *цілковиту* перепону, яку й “прориває” сильний потік повітря. Відбувається *енергійне* та *миттєве* розіркнення змички (вибух). Голосові зв'язки *не* наближені та *не* вібрують. Внаслідок усього зазначеного звучить звук [k] з *енергійним* придихом (аспірацією). Англійська фонема [k] вимовляється *майже* так само, що й українська *тверда* фонема [к]. Відмінність полягає у наступному: 1) аспірованості англійського звука [k] перед *наголошеними* голосними; 2) *чіткості* та *фортисності* у кінці слова; 3) відсутності палаталізації англійського [k] перед *передньоязиковими* голосними; 4) *менш* стабільною артикуляції англійського звука [k] у зіставленні його з українською фонемою [к]. Положення *губ* при вимовлянні англійської фонему [k] змінюється в залежності від *наступного* за ним голосного: фонема [k] вимовляється при розтягнутих губах у таких словах, як *keep* [ki:p], *leak* [li:k], та за умови *дещо* лабіалізованих губ у таких словах, як *cool* [ku:l], *quick* [kwɪk]. Положення *язика* змінюється також в залежності від *наступного* голосного: фонема [k] має *більш передню* артикуляцію перед *передньоязиковими* голосними (наприклад, *king*

[kɪŋ]), оскільки *язик* змикається з *найпереднішою* частиною м'якого піднебіння; фонема [k] має *найзаднішу* артикуляцію перед *задньоязиковими* голосними (наприклад, *cool* [ku:l]), оскільки *язик* змикається з *найзаднішою* частиною м'якого піднебіння.

Вправа 35.

kaɪnd	keɪk	kɔɪl	klaʊn	'ɑ:kɪtəkt
kaʊnt	kɔk	'klə	krəʊ	'ekəʊ
'kɑ:stɪN	'kaʊntɪ	'kɔɪdɔ:	'kwɒlɪtɪ	'ɑ:ktɪk
kɔ:k	'kʊʃən	kraɪm	'kwɒrənti:n	'kjʊəriəs

[ɑ:ftə ðə ˌkɒŋkwəst ðə 'kʌntrɪ br'keɪm 'kwɔt trəNˌkwɪl]

[ðə 'k4ks 'fers ənd 'i:vŋ həˌnek ðə wɛə ˌfreklɪd]

[ˈhæv j4 ɪnˌkwɔrəd ðə 'wɒn ðə 'bæŋkwɪt ɪz tə biˌheld]

[ˈfræŋk 'kɪks ə'geɪnst ðə ˌprɪks]

[ˈkrar ˌkwɪts]

[ˈkɛnz əz ˌkə4ld ðə ə ˌkjʊ:k4mbə]

Основний відтінок фонеми [g] – *задньоязиковий зімкнений вибуховий ленисний (слабкий) короткий дзвінкий приголосний звук*.

Слабка фонема [g] артикулюється так само, що й *сильна* фонема [k] (рис. 37). Тобто *спинка* язика змикається з піднятим м'яким піднебінням, утворюючи *цілковиту* перепону, яку й “прориває” сильний потік повітря. Відбувається *енергійне* та *миттєве* розімкнення змички (вибух). Але при цьому вимовляння здійснюється з додаванням голосу (тобто *голосові зв'язки* вібрують). До того ж, англійська фонема [g] вимовляється *менш* напружено, ніж українське [ґ]. Положення *язика* при вимовлянні фонеми [g] залежить від *сусіднього* голосного звука. *Губи* розтягнуті у таких словах, як *geese* [gi:s], *league* [li:g]; лабіалізовані у словах *goose* [gu:s], *Gwendolen* ['gwendələn]; нейтральні у словах *garden* ['gɑ:dn], *got* [gɒt]. Положення *язика* (як і у випадку артикуляції фонеми [k]) змінюється в залежності від *наступного* за фонемою [g] голосної фонеми: англійська фонема [g] має *більш* передню артикуляцію поперед *передньоязикових* голосних (*geese* [gi:s], *get* [get]) та *більш* задню артикуляцію перед *задньоязиковими* голосними (*got* [gɒt], *garden* ['gɑ:dn]).

Вправа 36.

grɪv	gæb	'greɪtɪst	grɪ:n	'li:gəl	grɪgl
gi:s	gəʊld	'gædflaɪ	'gɑ:brɪdʒ	maɪ'greɪt	geɪdʒ
get	gæp	grəʊ	'gælənt	'legəsi	'grɪdnɪs
'geɪlɪ	'gɑ:d(ə)n	gu: s	'gə:gl	keg	'gɒndələ
'gæləri	gʊd	glʌm	'hægl	gləʊt	'gɜ:lɪʃ

[ə 'dɪstrɪŋgwɪft ˌpedəɡɒɡ]

[ə 'gɪlɪ ˌrɜ:l]

[ən ə'ɡresɪv ˌɡAvənmənt]

Вправа 37.

[k-g]

ki: - kɪd	kɪl - lɪk	pɪk - pɪg	pi:k - pɪg - peg - park	'gəʊɪN
ki:n - kɪn	ki:l - li:k	dɪk - dɪg	li:g - lɪk - leg - laɪk	gəʊ
kɪt - kɪk	ki:p - pi:k	tɪk - tɪg	bi:k - bɪg - beg - baɪk	'gəʊə

32-33. Фонеми [s] - [z]

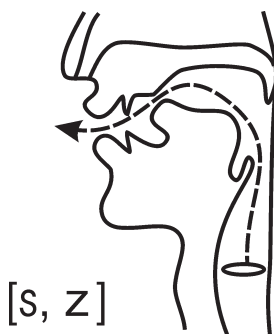

Рис. 38. Артикуляція англійських приголосних фонем [s] та [z]

Основний відтінок фонемі [s] – *передньоязиковий альвеолярно-апикальний круглощілинний шумний фортисний (сильний) тривалий приголосний звук*.

При вимовлянні фонемі [s] (рис. 38) кінчик язика піднятий до альвеол, зуби наближені, краї язика *припідняті* у напрямку до твердого

піднебіння, утворюючи *круглу* щілину. У щілину *між* кінчиком язика та альвеолами проривається струмінь повітря, продукуючи *сильний* свистячий шум. Положення *губ* при вимовлянні англійської фонemi [s] *трохи* схоже на положення губ при вимовлянні українського [c]. Але при вимовлянні української фонemi [c] *кінчик* язика опущений (дорсальне положення), і *щілина* утворюється *між* передньою частиною язика та *зубами*. *Зубний* свистячий звук, що продукується у такому випадку, виявляється *слабшим* та *коротшим*, ніж англійський *альвеолярний* свистячий шум.

Фонема [s] вимовляється *більш* напружено, *енергійніше* та триваліше, ніж українська фонема [c] (особливо у *кінцевому* положенні): *hiss* [hɪs], *miss* [mɪs]. При вимовлянні українського звука [c] *губи* трохи випнуті або *нейтральні*.

Вправа 38.

si:	'sɪstəz	'sʌmhʌʊ	'sɪŋɡl	'sætədɪ	su:ð
si:n	sɪt	'sɪtɪ	sɑt	seɪm	'sɒɡɪ
si:zn	'sendɪN	sez	sɑɪz	'seɪɪN	sɒN
sr'gɑ:	'sætɪsfɑrd	sɑt	sɜ:kɪ	ˌsænə'to:ɾɪəm	su:p
si: – θθθ – sɪN	si: – seɪ – sɑɪ	stɑʊt	fɪsts	swɪm	
s – θ – s – θ	sɪt – sæt – set	sneɪk – sni:k	neɪsts	swi:t	
sɪk – θɪk	'θi:sɪs	step – strɪk	mɑ:sts	swɪft	
mɑʊs – mɑʊθ	ðɪs – ðʌs – ði:z	skaɪ – spɑɪ	bʌsts	sweɪð	
smɪθ	ˌmæθɪ'mætrɪks	spi:k	bi:sts	swet	

['sə4 ˌsɒɾɪ]
 ['dʒʌst ˌfænsɪ]
 ['ædvɜ:tɪsmənt 'helps tə ˌsel]

Основний відтінок фонemi [z] – *передньоязиковий альвеолярно-апикальний зімкнений щілинний короткий ленисний (слабкий) дзвінкий приголосний звук*.

Слабка фонема [z] вимовляється так само, як і її *сильна* *глуха* пара – фонема [s] (рис. 38). Але, на відміну від артикуляції *глухої* фонemi [s], зазвичай звук [z] вимовляється з *голосом* (голосові зв'язки *вібрують*), тому отримуємо *дзвінку* приголосну. Положення *губ* при вимовлянні англійської фонemi [z] залежить від *сусідніх* з нею звуків: *губи* розтягнуті

у таких словах, як *bees* [bi:z], *zeal* [zi:l], і *дещо* лабіалізовані у словах *zoo* [zu:], *lose* [lu:z].

За своїм звучанням англійська фонема [z] *схожа* на українську тверду фонему [з]. Але при вимовлянні української фонemi [з] *кінчик* язика опущений, в той час як при вимовлянні англійського приголосного [z] *кінчик* язика піднятий. *Український* твердий приголосний [з] – *більш* сильний звук, ніж англійська фонема [z]. Окрім того, як вже зазначалося, відповідно до норм *літературної* української мови, звук [з] (як і всі *дзвінки* приголосні), у кінці слова цілком перетворюються на свою глуху пару: *раз* [rac].

Вправа 39.

zzz – ððð – vvv	si:s – si:z	deɪz	hɪz	'naɪvz
z – ð – v – z – ð	bʌs – bʌz	waɪz	hæz	begz
ððði:zzz	ni:s – ni:z	kəʊz	kɑ:z	sʌnz
'ðððɪssɪzzz	aɪs – aɪz	pɛəz	saið – saɪz	neɪmz
kwɪz	pi:s – pi:z	sez	wɪð – wɪz	zɒ'kɪni

Вправа 4.

[s]–[z]

sed – zed	'reɪsə – reɪzə	greɪs – greɪz
sɪp – zɪp	'lu:stɪN – 'lu:ztɪN	kɔ:s – kɔ:z
sɪNk – zɪNk	fəns – fenz	su:t – zu:t
si:l – zi:l	'si:ztɪN	'kɜ:stɪN – 'kɜ:ztɪN

34–35. Фонemi [ʃ] – [ʒ]

Основний відтінок фонemi [ʃ] – *передньоязиковий альвеолярний пласкощілинний тривалий фортисний (сильний) глухий приголосний звук з другим шумотвірним фокусом*.

При вимовлянні фонemi [ʃ] (рис. 39) між *передньою спинкою* язика та *заднім скатом* альвеол утворюється *щілина* більш широка, ніж для вимови звука [s]. Повітряний струмінь проходить через *щілину більш розсіяним* струменем, і артикуляція фонemi [ʃ] *менш* напружена, ніж артикуляція фонemi [s].

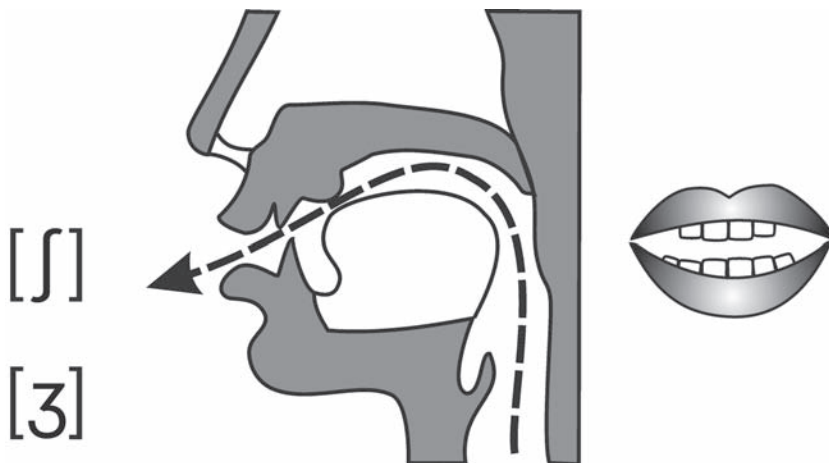

Рис. 39. Артикуляція англійських приголосних фонем [ʃ] та [ɜ]

М'якість фонемі [ʃ] обумовлена тим, що *одночасно* з утворенням щілини між передньою частиною язика та альвеолами *середня частина* язика піднімається до *твердого піднебіння* та створює другий *шумотвірний* фокус. Вважається, що фонема [ʃ] (так само як і фонемі [f, t, s, h]), є *тривалою* фонемою. Особливо це добре помітно у *кінці* слова. *Зазвичай*, при вимовлянні англійської фонемі [ʃ] *губи* трохи *лабіалізовані* та *випнуті*.

Англійська фонема [ʃ] відрізняється від української *твердої* фонемі [ш] м'якістю. При вимовлянні української фонемі [ш] *задня спинка* язика піднімається до *твердого піднебіння*, а *середня частина* язика має форму *западни*. Англійський звук [ʃ] *м'якіший* від українського [ш], але *твердіший* від українського [шь] (оскільки в останньому випадку *середня спинка* язика піднімається до *твердого піднебіння вище*, ніж для артикуляції англійського приголосного [ʃ]). Англійська фонема [ʃ] – це щось *середнє* між ними.

Вправа 40.

fiʃ – diʃ	mæʃ – smæʃ	ʃi: – ʃɪn	ʃu: – ʃʊd	ʃaɪ – ʃaɪn	ʃɪft – ʃɪft
wɪʃ – wɒʃ	læʃ – splæʃ	ʃi:p – ʃɪp	ʃo:t – ʃɒt	ʃeɪm – ʃeɪv	ʃæŋk – ʃɪŋɡl
freʃ – træʃ	kæʃ – ɡæʃ	kræʃ – bræʃ	ʃi:t – ʃi:ð	ʃo:n – ʃɒn	ʃʊd – ʃaʊt
					stɪŋk – ʃræŋk

[ðə 'preʃə əv təkseɪʃn]

['freʃ 'eə ɪz 'ɪsensɪəl fə ðə 'peərənts 'helT]

[ʃi: ɪz 'nɒt ə'feɪmd əv hə 'laɪf əv 'lækʃəri]

Основний відтінок фонему [ɜ] – *передньоязиковий альвеолярно-анікальний щілинний (фрикативний) короткий ленисний (слабкий) дзвінкий приголосний звук з другим середнім фокусом*.

Щодо відносної частотності уживання, фонема [ɜ] займає останнє місце – 0,1%. Надзвичайно низьке функціональне навантаження фонему [ɜ] пояснюється її обмеженою дистрибуцією: 1) [ɜ] не зустрічається на початку; 2) у кінцевому положенні фонема [ɜ] може замінюватися звуком [dʒ]; 3) усередині слова фонема [ɜ] може замінюватися звуком [ʃ]. У кінці слова звук [ɜ] зустрічається у словах, порівняно недавно запозичених з французької мови, наприклад: *garage* [gæ'ɑ:ɜ]/['gæɪɪdɜ], *rouge* [ru:ɜ], *prestige* [pre'sti:ɜ].

Цікаво зазначити, що хоча минуло вже кілька століть відтоді, як звук [ɜ] увійшов до складу англійської звукової системи, англійська графіка до цього часу не має окремої літери, і навіть буквосполучення, для позначення цього звуку. Більшість слів, що мають у своєму складі цей звук, є французького походження і зберігають французьку орфографію. Коли виникає потреба записати слово з іншої мови (наприклад з української), у складі якого є звук [ɜ], англійці передають вказаний звук через буквосполучення *zh*, наприклад: *Zhmerynka*.

За загальним звучанням англійська фонема [ɜ] схожа на українську фонему [ж] у слові *жур*, якщо прочитати його зі звуком [i], а не [и]. Однак англійський [ɜ] твердіший від українського палаталізованого [ж] у слові *жюри*, тому що середня спинка язика при вимові [ж] піднята до твердого піднебіння вище, ніж при вимові [ɜ].

Вправа 41.

'meɜə – 'leɜə	'vɪɜn – dr'vɪɜn	r'lu:ɜn – dr'lu:ɜn
'pleɜə – 'treɜə	dr'sɪɜn – prɪ'sɪɜn	ɪks'klu:ɜn – ɪn'klu:ɜn
blə'mənɜ – 'ju: ɜvəlɪ	'vɪɜvəl – lɑg'ɜvəriert	'li:ɜn – 'kæmʊflɑ:ɜ

['i:t ət ,pleɜə | 'drɪŋk wɪð ,meɜə]
[ə 'fæə 'drɪvɪɜn əv hɪz ,treɜə]

Вправа 42.

[ʃ] – [ɜ]

ʃʃʃʃ – ɜɜɜɜ	drʃ	kæʃ	'neɪʃn	ɜi:	'vɪɜn
si: – ʃi: – si: – ʃi:	wɪʃ	dæʃ	'fæʃn	beɪɜ	dr'sɪɜn
ʃɪp – ʃi:p	fɪʃ	næʃ	'seʃn	'mæɜɑ:ɜ	dr'vɪɜn
ʃed – ʃerk – ʃam – ʃaʊt	'fɪnɪʃ	smæʃ	'mɪʃn	'ɜɑ:ndɑ:m	ɪn'veɪɜn

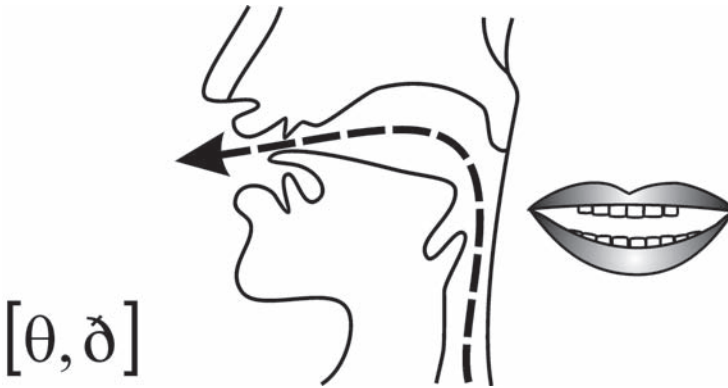

Рис. 40. Артикуляція англійських приголосних фонем [Т] та [ð]

Основний відтінок фонемі [Т] – *передньоязиковий апікальний міжзубний пласкощілинний фрикативний фортисний (сильний) довгий глухий приголосний звук*.

В українській мові не існує аналога цього англійського звуку. При вимовлянні фонемі [Т] (рис. 40) язик *розпластаний* та напружений, а *кінчик* язика розташований *між* передніми верхніми та нижніми зубами, утворюючи *вузьку* пласку щілину між ріжучим краєм *верхніх* зубів та *поверхнею* переднього краю язика. У цю щілину продувається повітря, внаслідок чого продукується *глухий* звук [Т]. Положення *губ* залежить від сусідніх по відношенню до звука [Т] звуків: губи *розтягнуті* або *нейтральні* у словах типу *theme* [Ti:m], *health* [helT] і *лабіалізовані* у словах типу *thought* [Tɔ:t], *truth* [tru:T].

Вправа 43.

θθθ – fff	bɑ:θ	θθθi:m
θ – f – θ – f	feɪθθθ	θθθɪk
θθθaɪ – faɪ	pɑ:θθθ	'mɪθɪk
θθθi:f – fi:	hɑ:θθθ	'θɪkɪt
θθθi:fff	mɑʊθθθ	θeft
θi:f	mɪθθθ	θeɪn – θɪn

Вправа 44.

tri: – θri:	ert – ɛrtθ	tu: θ – ti: θ	deθ – deθs
triɪ – θtriɪ	'sev(ə)n – 'sevənθ	miθ – smɪθ	smiθ – smiθs
tred – θred	ten – tenθ	mθ – kɫθ	depθ – depθs
['nATɪN laɪk ˌju:ʔ]			
[j4v 'TrAst ðə 'TiN intə maɪ ˌTrə4t]			
['mɑ:Tə 'laɪks 'nATɪN ɒn ˌʒ:T]			

Основний відтінок фонemi [ð] – *передньоязиковий апікальний міжзубний пласкощілинний фрикативний ленисний (слабкий) короткий дзвінкий приголосний звук*.

В українській мові не існує аналога цього англійського звука. Фонема [ð] є *слабкою* короткою дзвінкою парою фонemi [T], а тому артикулюється *майже* так само, як фонема [T] (рис. 40), але (на відміну від артикуляції фонemi [T]) при цьому ми додаємо ще й голос (вібрують голосові зв'язки), внаслідок чого продукується дзвінкий звук [ð]. Положення *губ* при артикулюванні англійського *міжзубного* приголосного [ð] також залежить від сусідніх по відношенню до нього звуків: губи *розтягнуті* у словах типу *thee* [ði:] та *округлені* у словах типу *sooth* [su:ð], *booth* [bu:ð].

Вправа 45.

ððði:z	ð – ðen	ðæn	bu:ð – bu:z	ðai – ðai
ðððei	ð – ðem	ðain	kləʊð – kləʊz	ðain – ðain
dəʊz – ðəʊz	ju:θ – ju:ðz	tru:θ – tru:ðz	'hi:ðn	ðə 'neðələndz
dæn – ðæn	ri:θ – ri:ðz	kɫθ – kləʊðz	wɪð'stænd	'gæðə
ðəm'selvz – ri:ð	prɑ:z – si:ð	bɪ'trəʊð – wɪð'aʊt	'ɔ:lðəʊ	'rɪðm

[ðei 'Tækt ðə 'ju:ðz fə ðə 'Tri: ˌri:dz | ðei ˌgæðəd]
 ['brɪN ðə ˌhæNkətʃi:f | ənd 'hæN ɪt ɒn ðə ˌstrɪN | əmAN ðɪ 'Aðə ˌTiNz]
 ['ðɪs ɪz ðə 'seɪm ˌTiN | əz ˌðæt]

Вправа 46.

[T] – [ð]

θθθ – ððð	ððð – vvʋ	ðððem
θai – ðððai	ði: – vi:	ðððen
	ðain – vain	wɪ'ðɪn
ðeə – wɛə	beɪððð – taɪððð	wɪð'aʊt
		ðeə'wɪð

38–39. Фонеми [C] – [dʒ]

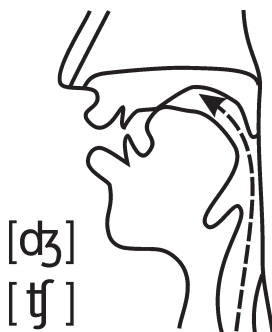

Рис. 41. Артикуляція англійських приголосних фонем [C] та [dʒ]

Основний відтінок фонемі [C] – *передньоязикова альвеолярно-анікальна аспірована фортисна (сильна) глуха африката з другим шумотвірним фокусом*.

Англійська фонема [C] схожа на українську фонему [ч]. І для артикуляції англійської фонемі [C], і для артикуляції української фонемі [ч] (рис. 41) органи мовлення спочатку *повністю* змикаються, а потім *повільно* та *поступово* розмикаються, утворюючи *пласку* щілину, через яку з *шумом* тертя виходить повітряний струмінь (як це відбувається при артикулюванні англійської фонемі [ʃ] чи української фонемі [ш]). При вимовлянні звука [C] *передня* спинка язика торкається альвеол, а *верхня* частина язика підноситься до *твердого* піднебіння, утворюючи другу *перепону* (фокус), внаслідок чого африката [C] *дещо* пом'якшена порівняно з українською фонемою [ч] (але *твердіша* від російського звука [ч]). Щоб не підмінювати у вимові англійську африкату [C] на український чи російський звуки [ч], необхідно *другий* елемент англійської африкати вимовляти як *твердий* звук [ш].

Положення губ при вимовлянні англійського глухого приголосного [C] *змінюється* в залежності від *сусідніх* з ним звуків. Губи *округлені* у слові *choose* [Cu:z], *розтягнуті* або *нейтральні* у слові *cheese* [Ci:z] і *нейтральні* у словах *charm* [Ca:m], *chor* [Cɔp] *позиціях*.

Вправа 46.

tu: – tʃu: – tʃu:z	i:tʃ – ti:tʃ	ɪntʃ	'tʃɪmnɪ
ti: – tʃi: – tʃi:z	pɪtʃ – tʌtʃ	pʌntʃ	'tʃɪkɪn
tʃɪn – tʃek – tʃeɪs	eɪtʃ – kætʃ	bentʃ	tʃaɪ'ni:z
tʃeə – tʃæp – tʃɑ:nz	kaʊtʃ – mɑ:tʃ	kwentʃ	'tʃɪmpən'zi:

['hi: ðæt 'hæCɪz ,mæCɪz | 'hæCɪz \ kæCɪz]

[hu 'Cætəz t4 ju | wɪl 'Cætə \ ɒv ju']

Основний відтінок фонему **[dʒ]** – *передньоязикова альвеолярно-анікальна ленисна (слабка) дзвінка африката з другим середнім фокусом*.

Слабка фонема **[dʒ]** артикулюється так само, що й описана вище її *сильна* глуха пара – фонема **[C]** (рис. 41); різниця полягає *лише* у тому, що в артикуляції фонему **[dʒ]** беруть участь *голосові зв'язки* (тобто додається голос), *відсутня* аспірація, і вимовляння здійснюється з *меншою силою*. Положення *губ* при вимовлянні фонему **[dʒ]** *змінюється* в залежності від *сусідніх* до цього приголосного звуків. Губи *розтягнуті* або *нейтральні*, коли звук **[dʒ]** розташований перед *передньоязиковими* голосними: *Jim* [dʒɪm]; достатньо *помітно* лабіалізовані у таких словах, як *June* [dʒu:n], *jaw* [dʒɔ:], та *нейтральні* у словах *jar* [dʒɑ:], *John* [dʒɒn]. Англійський звук **[dʒ]** *дуже* подібний до українського *дещо* пом'якшеного звука **[ж]** у слові *бджілка*.

Вправа 47.

[sAm 'deɪz ə ɡə4 | hi: 'sAdʒestɪd a4ə 'dʒɜ:nɪ tə \ beldʒəm]

[,dʒu:s | sAm tændʒə'ri:nz | ənd ə 'dʒɑ:r əv \ dʒæm ,pli:z]

[ðə 'sɒldʒə 'dʒepədaɪz d hɪz ,laɪf | tə 'serv ðə \ dʒenərəl]

dʒi: – dʒeɪ	dʒaɪb – dʒaʊns	hɪndʒ	bɑ:dʒ
dʒɪm – dʒeɪn	dʒu:n – dʒɑ:	tʃeɪndʒ	tʃɑ:dʒ
dʒet – dʒæm – 'dʒɪpsɪ	'dʒʌstɪs	tɪndʒ	eɪtʃ – eɪdʒ
'mɑ:dʒɪn	'eɪdʒensɪ	'endʒɪn	kætʃ – keɪdʒ

40. Фонема [r]

Рис. 42. Артикуляція англійської приголосної фонему [r]

Основний відтінок фонему [r] – *передньоязиковий заальвеолярний щілинний серединний сонант, тобто дуже ленисний (експіративний).*

При вимовлянні сонанти [r] (рис. 42) трохи загнутий назад кінчик язика піднімається до *заднього* скату альвеол, утворюючи з ним *щілину*. Щілина ця *не* повинна бути *занадто* вузькою, що спричинювала б продукування українського звуку [ж], але вона *не* повинна бути і *занадто* широкою (хоча *ширшою*, ніж для українського звуку [p]). Кінчик напруженого язика необхідно тримати нерухомим, *не доторкаючись* до альвеол. Голосові зв'язки вібрують. М'яке піднебіння підняте, і струмись повітря, проходячи через утворену щілину між кінчиком язика та заальвеолярною областю *твердого* піднебіння, створює звучання сонанта з дуже невеликим домішком шуму. Положення губ залежить від *наступного* після фонему [r] *голосного*: у слові *reach* [ri:C] звук [r] вимовляється з *нейтральними* або *незначно* розтягнутими губами; у словах *raw* [rɔ:], *root* [ru:t] він вимовляється з *округленими* губами.

Вправа 48.

red – bred	ræm – træm	ru:m – bru:m	reɪn – treɪn	raɪs – praɪs
rest – brest	ræg – dræg	fu:d – bru:d	reɪd – treɪd	raɪd – praɪd
rend – frend	ræk – træk	ru:t – bru:t	reɪt – streɪt	raɪt – brɑ:t
'tʃeɪr – 'meɪr – 'veɪr			breɪn – brɪtn – 'brekfəst	
'kæɪr – 'tæɪr – 'mæɪr			grɑ:s – grɪ:f – graʊnd	
'deəɪr – 'mæəɪr – 'fæəɪr			pru:v – 'prɪtɪ – 'præktɪs	
rɪ'pi:t – rɪ'kwest – rɪ'zju:m			kri:p – 'krɪtɪk – 'kraɪsɪs	

[ə 'red ˌrə4z 'hɪər ɪz 'vert ˌrɛə | ənd ɪt 'rɪəlɪ ˌpruːvd 'vert ˌprɪtɪ]
 ['dɒ4nt 'trAbɪ ˌtrAbɪ | tɪl 'trAbɪ 'trAbɪz ˌjuː]
 ['ræk ˌjɔː ˌbreɪnz]

41. Фонема [h]

Основний відтінок фонему [h] – *гортанний щілинний шумний тривалий глухий приголосний звук*.

Фонема [h] зустрічається на *початку* та *усередині* слова тільки перед *голосною* і не зустрічається у *кінці* слова. Тому можна сказати, що звук [h] власної артикуляції *не має*, а органи мовлення перебувають у позиціях, необхідних для вимовлення *наступного* за фонемою [h] голосного звука (рис. 43). Звук [h] нагадує звук спокійного *видиху*, коли повітряний струмінь проходить через *гортань*, не викликаючи вібрації *голосових зв'язок*. Останні починають вібрувати *тільки* після приєднання до приголосного [h] наступного *голосного* звука.

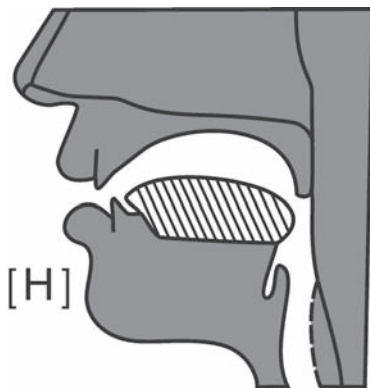

Рис. 43. Артикуляція англійської приголосної фонему [h]

Існує *стільки* варіантів звуку [h], скільки в англійському вокалізмі існує *голосних фонем*. А тому звук [h] можна було б охарактеризувати як *сильний* придихальний початок *голосного*, який іде після фонему [h]. Отож, в залежності від *наступного* голосного змінюється й артикуляції приголосного [h]. Наприклад, для вимовлення звуку [h] у слові *hard* [hɑːd] *язик, губи, м'яке піднебіння* та *зів* перебувають у позиціях, необхідних для артикулювання фонему [ɑː]. У слові *heat* [hiːt]

усі *органи мовлення* від самого початку вимовляння цього слова займають положення, потрібні для артикуляції голосного звуку [i:]. Так само відбувається і з *реши́тою* англійських голосних звуків.

Місце творення приголосної фонемі [h] – *щілина* між наближеними між собою *голосовими зв'язками*. Струмінь повітря, виходячи з легенів, створює *відносно* слабкий шум *тертя*, оскільки щілина між голосовими зв'язками *достатньо* широка, а в *ротовій порожнині* цей струмінь повітря *не* зустрічає на своєму шляху *жодних* перепон. За характером свого звучання англійська приголосна фонема [h] є наближеною до української приголосної [x] у слові *хан*.

Вправа 49

ɑ: – hɑ:	ɑ:k – hɑ:k	hɒm
aɪ – haɪ	ɑ:p – hɑ:p	hɒb
aʊ – haʊ	ɑ:m – hɑ:m	hɒg

Вправа 50.

hi:	'hɛərɪ	'hæNɪN	hart	'hɒspɪtəl
hi:d	hæm	hə'beərɪəm	harə	'heɪstɪ
'hɪdn	'hɑ:də	hɜ:tl	haʊ	'hæfɪ:ʃ
help	'hɒbnɒb	hɜ:	həʊm	hɔ:k
hert	'hɒʃpɒʃ	'hɒzbənd	həʊp	'hɔ:zə

['hæprɪ ˌhɒlɪdɪ]

[hiː ɪz 'hɑ:d əv ˌhɪərɪN]

[aɪ 'həʊp aɪ 'hævnt ˌhɜ:t hɪm]

42. Фонема [w]

Основний відтінок фонемі [w] – *губно-губний задньоязиковий щілинний серединний сонант*.

Сонант [w] може зустрічатися у мові *тільки* у позиції перед голосними і є *ковзанням* до відповідного *голосного* звуку у слові. В українській мові немає прямого відповідника цього звуку. При вимовлянні напівголосної фонемі [w] (рис. 44) *напружені* губи *помітно* виразно *лабіалізуються* та дещо *висуваються* уперед, утворюючи вузький отвір. Одночасно *задня* спинка язика *піднімається* до *м'якого* піднебіння (як у разі артикуляції голосних [u:] чи [4]), завдяки чому сонант [w] має *твердий* резонанс. Таке положення *губи* та *язик* займають *лише* одну

мить: потім вони *негайно* переходять у позицію, необхідну для артикулювання *наступного* голосного звука. Голосові зв'язки *вібрують*.

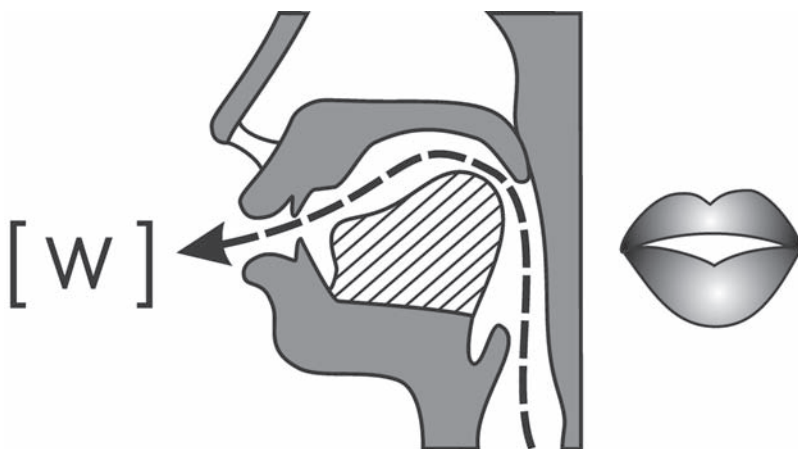

Рис. 44. Артикуляція англійської напівголосної фонемі [w]

При вимовлянні *напівголосного* звука [w] (рис. 44) *губи* більш напружені та лабіалізовані, ніж при вимові голосної фонемі [u:]. Коли фонема [w] стоїть у позиції *перед задньоязиковими* голосними [u:, 4, ɔ:], *губи* більш напружені та округлені порівняно з положенням губ у позиції фонемі [w] перед фонемами [ɔ, e, i:], наприклад: *woo* [wu:] – *wood* [w4d], *war* [wɔ:] – *what* [wɒt], *west* [west], *we* [wi:].

Вправа 51.

w – wi:	w – win	w – wen	wɒz	wɒlf	vi:l – wi: l
w – wi:l	w – wɪl	w – wel	wɒt	wɒd	vim – wɪm
w – wi:t	w – wɪt	w – wet	wɒnt	'wɒdnt	vɪl – wɪl

[wi 'wAndəd 'wɛə wi' wɛə]
 ['wAn 'nevə nɔ:z 'wið ðə 'wɒðə]
 [aɪ 'wAndə wɒts 'rɒN wið wɪl]

Вправа 52

[v]–[w]

wen	wi:	vet – wet	vim – wɪm	varl – warl
wel	wi: – vi:	vent – went	vɪvɪd – wɪkɪd	varn – warn
west	west – vest	vest – west	vi:l – wi:l	vars – warz

43. Фонема [N]

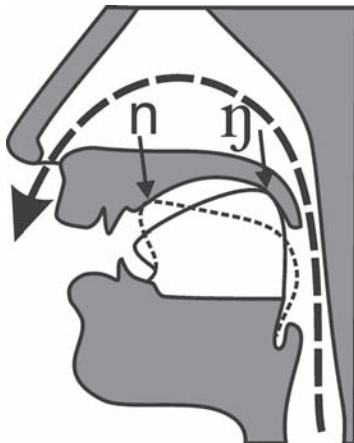

Рис. 45. Артикуляція англійської приголосної фонему [N]

Основний відтінок фонему [N] – *задньоязиковий зімкнено-прохідний носовий сонант*.

При вимовлянні фонему [N] (рис. 45) *язик відсувається назад, його кінчик розташований біля передніх зубів, а задня спинка язика змикається з м'яким піднебінням* (як для артикуляції приголосної фонему [g], але для вимовляння носового сонанта [N] *м'яке піднебіння опущене* (тобто утворена *повна перепона*), і повітря проходить через *носову порожнину*. Таким чином, фонему [N] є *носовою* парою для приголосної [g] (так само як приголосний [m] є *носовою* парою для приголосного [b], а приголосний [n] – *носовою парою* для приголосного [d]). Через це у випадку серйозної нежиті, коли розпухає *м'яке піднебіння*, ми *часто* вимовляємо *ба́ба* замість *ма́ма*, *бе́де* замість *ме́не* тощо.

Інший артикуляційний спосіб отримати звук [N] – спробувати вимовити фонему [m] з *опущеною* нижньою щелепою, *не змикаючи* губ.

Вправа 53.

nnn – NNNN

NNNN – gggg

n – N – n – N

tNn – tN

hNn – hN

dNn – dN

pNk

mNk

bNk

wɪN – swɪN	hæN – æNɟl	tɪN – tɪNɟl	bæN – bæNɟl
sɪN – sprɪN	rɪN – rɪNk	brɪN – brɪNk	hɒN – hɒNk
rɒN – strɒN	pɪN – pɪNk	tɪn – tɪN – stɪNk	sɪn – stɪN – stɪNk
dɪN – dɪNɟl	wɪn – wɪNk	bæn – bæN – bæNk	ræn – ræN – ræNk

[ə 'g4d br ɟɪnɪN ' , 'merks ə 'g4d ɲendɪN]
 [ə 'kri:kɪN ɲdo: 'hæNz ɲlɒN ɲn its ɲhɪndʒɪz]
 ['fræŋks 'æNkʃəs tə 'stɑ:t ʒ:nɪN hɪz ɲlɪvɪN]

44. Фонема [j]

Основний відтінок фонему [j] – *середньоязиковий щілинний ленисний (слабкий) короткий сонант*.

При вимовлянні фонему [j] (рис. 46) *середня* частина язика піднімається до *твердого* піднебіння приблизно так, як це робиться для артикулювання *голосних* [i:] або [ɪ], після чого язик *миттєво* займає положення, необхідне для вимовляння *наступного* після фонему [j] голосного звука. Слово *yes* можна протранскрибувати як [i:es] або [ɪes], за умови, що звуки [i:] та [ɪ] є *дуже* короткими, і перехід до *наступного* голосного звука [e] відбувається *плавно* та швидко. Все це справедливо для випадків, коли фонема [j] розташована *усередині* слова: *new* [nju:] / [ni:u:] / [ɲɪu:], *music* ['mju:zɪk] / [miu:zɪk].

Губи при вимовлянні звука [j] *нейтральні* або *розтягнуті* (але можуть бути також і лабіалізованими, як у словах *yours* [jɔ:z], *use* [ju:s]). Англійський сонант [j] є за своїм звучанням *дуже короткий*, він завжди стоїть перед *голосним*, а тому органи мовлення *ще* при вимовлянні цього звука вже займають положення для *наступного* голосного звука.

Англійський звук [j] *трохи* схожий на український [й], але англійський сонант [j] є *менш йотованим*, ніж український звук [й], тому що при вимовлянні англійської напівголосної фонему [j] *середня* спинка язика піднесена до *твердого* піднебіння *менше*, ніж при артикуляції українського напівголосного звука [й]. Через те, що при вимові звука [j] *середня* спинка язика *не* піднімається до *твердого* піднебіння так високо, як для артикуляції українського [й], при артикуляції англійського сонанта [j] чутно *набагато* менше шуму, аніж при артикуляції українського напівголосного звука [й]. Крім того український звук [й] є *тривалішим* за своїм звучанням та *напруженим* звуком. Це відчутно у таких словах та словосполученнях, як *бульйон*, з *їв* яблуко.

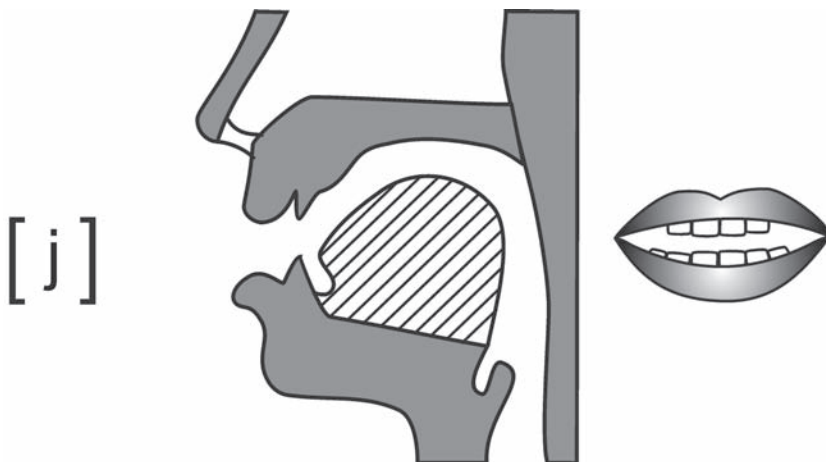

Рис. 46. Артикуляція англійської напівголосної фонемі [j]

Вправа 54.

ɑ: – ja: – ja:d	fff – fju:	vvv – vju:
u: – ju: – ju:θ	ju: – bæ – bæ – 'bju:ɾ	
es – jes	i:st – ji:st	ju: – mæ – mæ – 'mju:ɾɪk
el – jel	i:l – ji:ld	ju: – pə – pə – 'pju:dʒɾɪst

Вправа 55.

nnn – nju: – nju:z	sss – sju:t – 'sju:təbl	hju: – hju:dʒ
də – də – dju: – 'du:ɾ	zzz – zju:s – 'zju:gmə	'hju:mən
tə – tə – tju: – 'tju:zɾɪ	kə – kə – kju:b – 'kju:bɪk	hju:'mænɾɪ
lə – lə – lju: – sə'lju:fɪn	gə – gə – gju: – 'ɑ:gju:	hju:,mɪl'rɛɪfɪn

[,jes , kən , tɪnju:]
 ['di:ljə ɾz 'fɑ: bɾɪɒnd ,wɪljəm 'ɪn ɾ ,tæljən]
 ['dʒu:ljəs 'jɜ:nz fə ,nju:z]

17. Гортанний вибух (твердий приступ) [ʔ]

Гортанний (або **горловий**) **вибух** (*glottal stop*) [ʔ] продукується, коли повністю зімкнуті голосові зв'язки миттєво розмикаються та вивільняють стиснуте у гортані повітря, вихід якого і викликає ефект вибуху, часто супроводжуваного придихом. Фаза повного зімкнення

голосових зв'язок – це мовчання, котре настає внаслідок різкого припинення вимовляння попереднього звука або як наслідок приступу наступного звука.

У деяких мовах гортанний вибух є окремою фонемою, а останнє означає, що він виконує *смыслоразрешительную* функцію. В англійській мові гортанний вибух [ʔ] – це характерна, але *функціонально* несуттєва особливість артикулювання приступу початкових голосних та завершення витримки кінцевих приголосних [p, t, k, ŋ]. Про гортанний вибух в англійській вимові було відомо ще у XVII ст. Зараз гортанний вибух [ʔ] широко використовується у мовленні, особливо молодим поколінням. Однак надмірне його вживання може надати вимові діалектного характеру.

Гортанний вибух [ʔ] часто використовується в якості *межі* між складами, якщо один з них закінчується на *голосний* звук, а другий з голосного *починається*. Це має місце в разі дуже *чіткої* артикуляції. У швидкому мовленні *зазвичай* відбувається плавне з'єднання голосних *без втрати*: *cooperate* [kəʔ'bpəreɪt], *geometry* [dʒɪ'ʔbmetɹɪ], *day after day* ['deɪʔ ɑ:ftə ˌdeɪ], *come in* [kʌmʔ ˌɪn], *go out* ['gəʊʔ ˌaʊt].

Дехто з англійців робить гортанний вибух [ʔ] на межі *слів*, де *зазвичай* має вимовлятися поєднуюче *r*. Особливо часто таке трапляється, якщо перше слово закінчується звуками [ɑ:], [ɔ:], [ɜ:]: *far off* ['fɑ:ʔ ˌɒf], *door in* ['dɔʔ ˌɪn], *sister Ann* ['sɪstəʔ ˌæn]. Нагадаємо, що і в цьому випадку, за умови швидкого темпу мовлення, переривання артикуляції трапляється рідко. Використання гортанного вибуху [ʔ] поширюється і на ті випадки, коли існує загроза появи *хибного* [r], яке проривається з причини *звички* заповнювати *г'яту́с* (hiatus)¹, наприклад: *the area of London* [ðɪ 'eəɹɪəʔ əv ˌLʌndən], *the Shah of Persia* [ðɪ ʃɑ:ʔ əv pɜ:ʃɪə].

Окрім цього, будь-яку *голосну* фонему на початку чи всередині слова, на якому мовцю треба наголосити, можна підсилити за допомогою *передуючого* гортанного вибуху: *It's ʔopen. I haven't heard ʔanybody. She's ʔawfully good. It's ʔuneatable. Such disʔorder.*

18. Модифікація фонем і її види

Розглядаючи артикуляцію окремої фонемі, ми звичайно говоримо про три етапи чи фази її артикулювання: 1) *екскурсію* (або *приступ* чи

¹Г'яту́с – збіг двох чи кількох голосних звуків в одному слові чи на межі слів.

імплізія) (*excursion/on-glide stage/implosion*) – органи мовлення готуються до артикуляції; 2) *випримку* (*hold stage*) – упродовж певного часу органи мовлення зберігають певний уклад для артикуляції відповідного звуку; 3) *рекурсію* (або *відступ/експлозія*) (*recursion/off-glide stage/explosion*) – артикуляційні органи припиняють займати попередньо зайняте ними положення і повертаються до початкового стану.

Однак у реальному мовленні артикуляційні органи не повертаються до нормального стану і після витримки звуку. Звуки виступають у тісному зв'язку з сусідніми, а тому початкова та кінцева фази сусідніх звуків тим чи іншим чином впливають одна на одну.

Фонетичні зміни, що виникають унаслідок таких модифікацій, поділяються на **комбінаторні й позиційні**.

До комбінаторних належать зміни, зумовлені взаємодією звуків у мовному потоці. Якщо звуки вимовляються у безпосередній послідовності в ряд, то відбувається накладання артикуляції кінцевої й початкової фаз суміжних (сусідніх) звуків або й цілих звуків. Відповідне явище називається **коартикуляцією**. Коартикуляція призводить до того, що основні артикуляційні типи *взаємно* змінюють свою якість звучання, і таким чином часто виникають відмінні **алофони** фонем. Скажімо, при артикулюванні певних звукосполучень існують **механічні** обмеження, оскільки деякі мовленнєві органи пов'язані між собою (наприклад, нижня губа та язик з'єднані м'язами з нижньою щелепою. З цієї причини при опусканні нижньої губи для вимовляння *відкритих* звуків – хоча б українського [a] чи англійського [æ] – виникають особливі та достатньо складні умови для відтворення сусідніх *приголосних* з губною чи язиковою артикуляцією: їх помітно *легше* вимовити з піднятою нижньою щелепою (порівняйте: *агрус* – *автобус*, *мадера*; **angle** [æNgl] – *amenity* [æ'mi:n tɪ], *'fabulous* ['fæbjʊ:ləs].

19. Комбінаторні та позиційні зміни

Розрізняють два типи комбінаторних змін – *акомодацію* (*accommodation*) (або *адаптацію* (*adaptation*)) і *асиміляцію* (*assimilation*) (або *уподібнення*).

Під **акомодацією** (лат. *accomodatio* – *приспособлення*) розуміють зміни фонем, що відбуваються внаслідок взаємодії різних категорій фонем, тобто між голосними і приголосними.

А к о м о д а ц і я може бути *прогресивною* (*progressive/anticipatory/right-to-left*), якщо попередній звук впливає на наступний (наприклад: в українському слові *ляк* в артикуляції голосного [a] під впливом попереднього пом'якшеного [л'] з'являється дуже короткий призвук [i] – [л'іак]; в англійському слові *great* [ɡreɪt] внаслідок того, що ядро дифтонга належить до вузького різновиду, наступний голосний [t] вимовляється з більш напруженими губами, ніж якби артикулювався окремо вимовлений приголосний [t]), і *регресивною* (*regressive/carryover/left-to-right*), якщо наступний звук впливає на попередній (наприклад: в українському слові *сум* приголосний [c] лабіалізується перед наступним огубленим [y]; в англійському слові *sign* [saɪn] при артикуляції приголосної [s] під впливом голосного дифтонга широкого різновиду рот відкривається трохи ширше, ніж коли артикулювати звук [s] відокремлено), а в слові *ringing* [ˈrɪŋɪŋ] під впливом кінцевої фонемі [ŋ], для артикуляції якої потрібно зберегти резонатор, отриманий після вимови першого звука [ɪ] вузького різновиду, розкритий *ширше* рот для вимови першого звука [ŋ] перетворює *другий* короткий звук [ɪ] приналежним вже до широкого *різновиду*.

А с и м и л я ц і я (лат. *assimilio* – *уподібнення*) – це зміни, що відбуваються внаслідок взаємодії артикуляції звуків, які належать до однієї категорії.

Аналогічно з акомодациєю, асиміляція може бути також *прогресивною* й *регресивною* залежно від напрямку асиміляції, тобто від того, який звук впливає на який: відповідно попередній на наступний (*бджола* < *бчола*, *Гандзя* < *Ганця*; в англійських словах *sandwich* і *grandmother* під впливом [n] приголосна [d] змінюється на [n], а потім зникає зовсім, отже ['sænnwɪdʒ > 'sænwɪdʒ], а для нашого другого слова отримуємо для вимови ['grænmʌðə]), чи наступний звук впливає на попередній (у *чашиці* /*чашіці*/, *безжурний* /*безжурний*/; у слові *width* і у словосполученні *in them* альвеолярні [d] і [n] стають зубними перед міжзубними [ʈ] і [ð]).

При повній асиміляції один звук повністю ототожнюється з іншим: *житок* /*жй.ток*/, *cupboard* ['kʌpbəd > 'kʌbəd], *less shy* ['lesʃaɪ > 'leʃʃaɪ]; при частковій асиміляції звук уподібнюється іншому лише за певною акустичною або артикуляційною ознакою: *просьба* /*прозьба*/ – асиміляція за дзвінкістю – глухістю, а в англійській сонанти [w, l, r] частково оглушуються, якщо їм передують сильні глухі [p, t, k, s, f, ʈ], наприклад, у словах *sweet* [swi:t], *place* [pleɪs], *try* [traɪ]. У разі *проміжної*

асиміляції, коли асимільована приголосна перетворюється на інший звук, що не збігається з асимілюючим звуком, як це відбувається, наприклад, у слові *gooseberry* ['g4zberɪ], де [s] у *goose* [gu:s] замінено на [z] під впливом [b] з *berry* ['berɪ], або у слові *congress* ['kɒŋgrəs], де [n] замінений на [ŋ] внаслідок впливу [g].

Окрім цього, можлива також *взаємна (reciprocal/double)* асиміляція, сутність якої стає зрозумілою вже з самої назви цього виду асиміляції: наприклад, в англійському слові *quick* [kwɪk] сонорна [w] є асимільованою до глухого вибухового приголосного [k]. Явища прогресивної асиміляції в українській мові відбулися в процесі *історичного* розвитку мови. У сучасній українській мові переважає регресивна асиміляція.

Багато асиміляційних явищ колишніх часів розвитку англійської мови вже стали *обов'язковими* у сучасній англійській, причому вони можуть проявлятися, а можуть і не проявлятися в орфографії слів. Зміни звуків, що вже сталися в словах в той чи інший період розвитку англійської мови, називаються і с т о р и ч н и м и, наприклад *orchard* (ort + yard) – ['ɔ:tjəd > 'ɔ:tʃəd]. У сучасній англійській мові обов'язкові асиміляції є *спеціальними алофонічними варіантами*, типовими для мовлення носіїв мови. Використання неправильного алофона хоча і не є фонетичною помилкою, але спричиняє появу іноземного акценту, що ускладнює розуміння. Наприклад, у слові *eighth* після міжзубних [T] і [ð] має вимовлятися зубний алофон альвеолярного [t], як у слові *eight* [etT]. Окрім цього, існує безліч широко поширених *необов'язкових* асиміляцій, які головним чином зустрічаються на *межі* слів, що є ознакою *швидкого* або *недбайливого* мовлення, а тому їх треба уникати мовцям на аудиторію (доповідачам, викладачам, промовцям тощо). Наприклад: *ten minutes* ['ten 'mɪnɪts > 'tem'mɪnɪts], *ten girls* ['ten 'gɜ:lz > 'teN'gɜ:lz].

П о з и ц і й н і з м і н и звуків – це зміни, що залежать від наголосу (пор. вимову українського [e] в словоформах *сєрп* і *сєрпí*) та від їх положення на початку чи в кінці слова або складу, в закритому чи відкритому складі.

До найголовніших видозмін (модифікацій) звуків у системі вокалізму (голосних) належать 1) *акомодация голосних* (пристосування голосних до сусідніх приголосних), 2) *редукция голосних* (зміни ненаголошених голосних щодо тривалості, інтенсивності, якості), 3) *вокальна асиміляція* (інакше *вокальна гармонія* або *гармонійна асиміляція*); 4) *елізія/спрощення (elision/deletion) голосних* (повна втрата голосних

звуків, як у); у системі консонантизму (приголосних) – це 1) *акомодация приголосних* (пристосування приголосних до сусідніх голосних), 2) *асиміляція приголосних* (уподіблення приголосних у групах приголосних), 3) *елізія/спрощення приголосних*.

Ми з вами зупинимося поки що лише на окремих найважливіших випадках можливих модифікації англійських фонем.

20. Редуція голосних

Як відомо, найменшою одиницею усного мовлення, яка може бути наголошеною, є *склад*. Отже, необхідно розрізняти склади “наголошені”, тобто виділені певною силою гучності, та склади “ненаголошені” – не виділені таким чином. *Голосні звуки* наголошених складів відзначаються *максимальною* ясністю та *відчутністю* звучання.

Явище послаблення вимови **ненаголошеної голосної** внаслідок послаблення м’язової напруженості органів мовлення чи скорочення тривалості звучання *називається* **редукцією голосного звука**.

Редуція голосних є історичним явищем, і вона віддзеркалює процеси граматичних і лексичних змін у словах.

Скорочення тривалості звучання голосної називається **кількісною** редуцією, вона може бути *частковою* (me [mi: – mi̯ – mi]) і *повною* (інакше це явище ще називається **елізією** (*elision*) голосних, а також **нульовою** редуцією), коли *ненаголошений* голосний взагалі “випадає” у вимові (наприклад, *ненаголошений* голосний після голосної під наголосом майже завжди випадає перед сонорними приголосними **l, m, n**: lesson [ˈles(ə)n], open [ˈəp(ə)n], pencil [ˈpens(ɪ)l], cotton [ˈkɒt(ə)n].

Втрата чіткості тембру голосної називається **якісною** редуцією. Сутність *якісної* редуції полягає в тому, що *ненаголошені* голосні, втративши напруженість, утворюються при нейтральному або близькому до нейтрального положення мовних органів, унаслідок чого змінюються *якісні* характеристики цих *голосних* звуків ([ænd – ɐnd], am [æm – əm], can [kæn – kən].

Добре відомо, що *голосна* у **ненаголошеній** позиції сприймається як правило як дуже коротка, слабка та нечітко. **Ненаголошені** склади в англійській загалом асоціюються з *голосними* центрального ряду чи редуцентралізованою *якістю* фонем **[ə], [ɪ], [ʌ]** (останній звук часто у

суфіксі **-ful**), а також дифтонгів [aɪ], [əɪ], або ж з силабуючими приголосними: *be'fore* [bɪ'fɔ:], *'useful* ['ju:sfɪl], *'beautiful* ['bju:trɪfɪl], *'sudden* ['sAd(ə)n], *to'mato* [tə'mɑ:təɪ], *'exercise* ['eksəsaɪz].

Кількісна редукція довгих монофтонгів помітно виражена у *слабких формах* різних службових слів (прийменники, сполучники, артиклі), напівслужбових і модальних дієслів, займенників (особових, присвійних, деяких неозначених), а також (рідше) – у словах, що належать до основних частин мови, як і займенники.

Суттєве *скорочення* тривалості довгих голосних позначається за допомогою однієї крапки (замість звичайних двох). Так, наприклад, редуковані форми слів *you* [ju:], *do* [du:], *be* [bi:], *she* [ʃi:] будуть транскрибуватися відповідно як [ju·], [du·], [bi·] та [ʃi·].

У реальному мовленні кількісна і якісна редукції виявляються одночасно, більше того, вважають, що якісна редукція є безпосереднім наслідком кількісної редукції.

Визнаючи факт існування в українській мові редукції *ненаголошених* голосних, слід одразу ж підкреслити, що *яскравого* вияву вона не має, оскільки українській фонетичній системі не властиві голосні *неповного* творення (характерні, зокрема, для ненаголошеного вокалізму російської мови). В загальному випадку редукції в українській мові ненаголошені голосні прагнуть зайняти центральне (тобто *нейтральне*) положення. При цьому, як і в англійській, задні голосні просуються наперед, передні – назад, високі – вниз, низькі – вгору.

21. Усіченість голосних

Усіченість є явищем, типовим для *англійських* голосних, в українській цього немає. **Усічений голосний звук виникає** у позиції *короткої* голосної *під наголосом* перед приголосною, коли після артикуляції короткого голосного треба **одразу ж** переходити до артикуляції *наступного приголосного*. Ступінь усіченості голосного залежить від виду наступного приголосного: перед *сильними* глухими приголосними голосна звучить *більш відчутно*, аніж перед *слабкою* дзвінкою приголосною чи перед сонорною; всі довгі приголосні є *неусіченими*. Хоча недотримання у вимові усіченості голосних немає фонологічного значення (тобто не перешкоджає комунікації), проте про це явище необхідно пам'ятати, оскільки всі *українські* голосні є *неусіченими*.

Причому головна увага повинна звертатися **не** на тривалість звучання голосної, а на **перехід** від артикулювання *голосної* до артикулювання наступної **приголосної**, отже можна вважати, що кордон складоподілу у словах на зразок 'body ['bɒd/ɪ], 'seven ['sev/(ə)n], 'guiny ['gɪn/ɪ], 'better ['bet/ə], 'matter ['mæt/ə] проходить **не** між наголошеною голосною та наступним приголосним, а по **самій** приголосній.

Наведемо ще декілька прикладів на англійські усічені голосні: ['tedɪ] *Teddy*, ['tenɪs] *tennis*, ['meni] *many*, ['splendɪd] *splendid*, ['tɑɪdɪ] *tidy*, ['taɪnɪ] *tiny*, ['ʃaɪnɪ] *shiny*, ['taɪpɪst] *typist*, ['defɪnɪt] *definite*, [ɪn'fɪnɪtv] *infinitive*, [ɪn'tend] *intend*.

22. Елізія голосних

Елізія – це явище повної **втрапи** звуків, як *голосних*, так і *приголосних*, що часто зустрічається в англійській. Як правило, елізія є мінімальною у *повільному* акуратному мовленні і максимально проявляється у *швидкому* **неакуратному** розмовному мовленні.

Елізія може бути як у середині слів, так і на кордоні слів: *phonetics* ['fnetɪks], 'fountain ['faʊntn], 'symphony ['sɪmfni].

23. Асиміляція (адаптація) приголосних

Асиміляція приголосних, тобто їх тенденція до уподібнення одна одній за певними ознаками артикуляції, спричинює відхилення від *класичного* артикулювання приголосного, а, отже, і до появи у вимові *змін(у)* внаслідок використання замість основного *алофона* якогось з *варіантів* цієї приголосної фонемі. Асиміляція приголосних, як і голосних, може бути *повною* (повне уподібнення приголосних, як у *horse-shoe* ['hɔ:ʃu:]), *частковою* (приголосні уподібнюються лише за деякими ознаками приголосних фонем, як у *please* [pli:z], де повністю дзвінка сонорна приголосна [l] під впливом сусідньої глухої приголосної [p] стає *частково* приглушеним варіантом основної фонемі) і *проміжною* (асимільований звук змінюється на інший, але не збігається з асимілюючим приголосним, як у *gooseberry* ['gu:zbɛɪ] на відміну від *goose* [gu:s] внаслідок впливу дзвінкого приголосного [b] *глухий* приголосний [s] на початку *складного* слова перетворюється у вимові

також на дзвінкий, але *не на початковий* приголосний [b], з якого починається вимова окремо взятого другого кореня цього складного слова – *berry* ['berɪ].

В англійській мові можна говорити про асиміляції *приголосних*, що впливають на наступне:

1) а) місце артикуляції; б) місце артикуляції та на активний орган мовлення одночасно;

2) спосіб артикулювання (спосіб продукування шуму);

3) роботу голосових зв'язок і силу артикулювання;

4) положення губ;

5) положення м'якого піднебіння (малого язичка чи увули).

23.1. Асиміляція, що впливає на місце артикуляції і/чи на артикулюючий орган. Внаслідок асиміляції можуть відбуватися такі зміни в артикулюванні приголосних.

1. У сполученнях *альвеолярна* [t], [d], [n], [l] + *міжзубна* [T]/[ð] у межах одного слова чи на стику слів *альвеолярний приголосний стає зубним* (тобто втрачає альвеолярність) (часткова *регресивна* асиміляція). Порівняйте: [eɪt] *eight* – [eɪtT] *eighth*; ['ðæt ˌiːvnɪŋ] *'that evening* – ['ðæt ˌTiːm] *'that theme*; [ˌraɪt ɪt] *'Write it* – [ˌraɪt ˌðɪs] *'Write this*.

Якщо будь-яка *пара* вищезазначених *альвеолярних* фонем зустрічається підряд перед міжзубними [T] чи [ð], то для вимови *обох* альвеолярних фонем використовуються їх *зубні* алофони. Наприклад: [ənd ˌaɪ] *and I* – [ənd ˌðeɪ] *and they*; [ʃiː səʊld ɪt] *She sold it* – [ʃiː səʊld ˌðæt] *She sold that*; [hiː spelt ɪt] *He spelt it* – [hiː felt ˌðæt] *He felt that*.

2. Після альвеолярних приголосних звуків [T] чи [ð] *заальвеолярний [r]* змінюється на свій *альвеолярний* варіант: [triː] *tree* – [Trɪː] *three*; [ənd ˌrændl] *and Randle* – [wɪð ˌrændl] *with Randle*.

3. *Глухі* проривні фонеми [p], [t], [k] майже втрачають свою *аспіраторність* після фрикативного (щілинного) [s]: [kuːl] *cool* – [skuːl] *school*; [paːk] *park* – [spaːk] *spark*.

4. *Усередині* слова та *на межі*, якщо між цими словами немає паузи, *перед* голосною чи *перед* сонорним [j] замість *темного* (твердого) варіанта англійської фонемі [ɪ] вимовляється *світлий* (м'який) варіант: [tel] *tell* – [ˌtelʔɪn] *telling*; [faɪl] *file* – [ˌfaɪf] *life*.

5. *Усередині* слова приголосні, що *передують* англійській губно-губній сонорній фонемі [w], стають *лабіалізованими*: [del] *dell* – [dwel] *dwel*; [kɪk] *kick* – [kwɪk] *quick*. Лабіалізації англійських приголосних

не відбувається перед фонемою [w], якщо остання входить до складу *іншого слова*: [dwel] *dwel* – ['rɪ:d wel] '*read well*.

6. Англійські фонemi [m], [n], [l] мають варіанти різної *тривалості*. Довгі або напівдовгі алофони цих фонем звучать, якщо ті стоять: а) у *кінці* окремого слова; б) у *кінці* смислової групи; 3) перед *дзвінкими* приголосними, порівняйте: di:m] *deem* – [dɪm:] *dim*; ['wɒt ə ðeɪ ˌbɪldɪn] *What are they building?* – ['wɒt wɪl ðeɪ ˌbɪl:d] *What will they build?*

7. Англійські заальвеолярні [s] і [z] перед фрикативною (щілинною) [ʃ] зазнають *повної* регресивної асиміляції: ['hɔːʃʃuː] *horse-shoe*, [ðɪʃ ˌʃɒp] *this shop*, [_dʌʃʃiː] *Does she?*

8. В афrikативних (зімкнено-щілинних) сполученнях звуків [t + j] і [d + j] усередині одного слова чи на межі різних слів, що йдуть одне за одним у швидкому розмовному мовленні може відбуватися наступна (*неповна* регресивна асиміляція):

а) приголосна [t] приглушує [j], внаслідок чого приглушена [j] набуває передньоязикової *коартикуляції* і, таким чином, змінюється на [tʃ]: congratulate [kən'gretʃulət] > [kən'gretʃ4lət], don't you ['dɒnt j4] > ['dɒntʃ4], can't you ['kɑːnt j4] > ['kɑːntʃ4];

б) приголосна [d] під впливом [j], що зникає, набуває передньоязикової *коартикуляції* і змінюється на [dʒ]: did you ['dɪd j4] > ['dɪdʒ4], could you ['kɒd j4] > ['kɒdʒ4], What did you say? ['wɒt dɪd j4 seɪ] > ['wɒt dɪdʒ4 seɪ], education [ədʒ4'keɪ(ə)n] > [ədʒ4'keɪ(ə)n], to graduate ['grædʒ4eɪt] > ['grædʒ4eɪt].

З розглянутих прикладів може скластися враження, що головним чином асиміляції зазнають альвеолярні *проривні* приголосні. Але це не так. Носові (назальні) приголосні є не менш залежними від асиміляції. Місце артикуляції носового приголосного визначається *наступним* за ним приголосним. Наприклад, у слові *cent* звук [n] є альвеолярним, як і після голосної у слові *net*, але, як ми вже зазначали, перед міжзубним [T] у *seventh* [n] вже вимовляється у формі свого зубного алофона. Є ще й інші випадки асиміляції *носових* приголосних.

Асиміляція приголосних дуже поширена в у к р а ї н с ь к і й мові. Відповідно до напрямку дії розрізняють прогресивну і регресивну асиміляції. Останній різновид фонетичних змін переважає в українській мові.

Наслідком асиміляції можуть бути два типи змін: модифікація фонем і чергування фонем. Як *модифікація* фонем кваліфікується часткове оглушення дзвінких приголосних перед *наступними* глухими, наприклад: [розпíска] *розпíска*, [клáдка] *клáдка*, [дубкú] *дубкú*.

Прогресивна асиміляція приголосних не поширена в українській мові. Її можна проілюструвати таким явищем, як виникнення **призвуку** [ɫ] у приголосному [ɾ] під впливом попереднього свистячого [ç]: [ɾáð'ɪçtɫɪ] *радiсть*, [v'ɪstɪç] *вiсть*, [çt'ɪnə] *стiнi*.

23.2. Асиміляція, що впливає на спосіб артикулювання.

Внаслідок асиміляції змінюється спосіб артикулювання англійських приголосних, зокрема, відбувається таке:

1) **Втрата вибуху.** Якщо в межах одного слова чи на межі слів дві проривних приголосних фонем **[p, b, t, d, k, g]** *передують* іншій проривній приголосній або африкаті **[tʃ, dʒ]**, то ці *проривні* вимовляються *безвибухово* (часткова *регресивна* асиміляція), тобто проривні втрачають свою “вибуховість”, порівняйте: ['peɪpə] *paper* – [æpt] *apt*; [gret] *great* – [gret ˌtrʌbl] *'great trouble*; [əld] *old* – [glæd tə ˌsiː jə] *'glad to see you*.

2) **Носовий вибух.** У межах одного слова чи на межі слів носові вибухові варіанти англійських *проривних* приголосних фонем **[p, b, t, d, k, g]** вживаються *перед* носовими сонантами **[m, n]**. Стається так через те, що для відтворення носового приголосного у той момент, коли увула (м'яке піднебіння або малий язичок) опускається, щоб відтворився носовий приголосний, струм повітря проривається *назовні* через *носову* порожнину (часткова *регресивна* асиміляція), порівняйте: [ˌhelp əs] *'Help us* – [ˌhelp mɪ] *Help me*; [ˈdɑːkə] *darker* – [ˈdɑːknɪs] *darkness*.

3) **Боковий вибух.** У сполученнях альвеолярних *проривних* фонем **[t, d]** з боковою *сонорною* приголосною фонемою **[l]** замість вибуху в місці *зімкнення проривних* (язик + альвеоли) відбувається *боковий вибух* внаслідок зміни способу шумотворення (часткова *регресивна* асиміляція), порівняйте: [taɪm] *time* – [lɪtəl] *little*; [təˈbuː] *taboo* – [ˈteɪbəl] *table*.

4) Якщо *цілісна* шумова фрикативна **[v]** або *проривна* шумова **[t]** опиняється *перед зімкнутою* носовою сонантною приголосною фонемою **[m]** на межі слів між словом *me* та *give/let*, у швидкому мовленні в останніх можлива асиміляція, що уподібнює **[v]/[t]** до **[m]**: *give me* [ˌgɪm mɪ], *let me* [ˌlem mɪ]

23.3. Асиміляція, що впливає на голосові зв'язки та на силу артикуляції. Внаслідок асиміляції, що впливає на голосові зв'язки, можуть відбуватися такі зміни варіантів фонем. Яскраві приклади

регресивної асиміляція сильних *глухих* або слабких *дзвінких* фонем – слова *newspaper* ['nju:spetpə] < *news* + *paper* [nju:s + 'petpə] і *gooseberry* ['gu:zbəri] < *goose* + *berry* [gu:s + bəri]. Часто такий вид асиміляції зустрічається в оказіональному розмовному мовленні: *'five past two* ['faɪf pɑ:s tu:], *have to do it* [həf tə du: it]. Найчастіше при цьому асимілюють *дзвінки* слабкі фрикативні (щілинні) приголосні [v, z] до початкової *глухої* сильної приголосної наступного слова, зокрема, найбільш типово таке для *граматичних* форм ([z] в *has, does, is* змінюється на [s], а [v] в *of, have* змінюється на [f]):

Зміна [z] > [s]

She's five. [ʃi's faɪv]

'Does Paul say that? ['dʌs pɔ:l seɪ ðæt]

'Jane has fine hair. ['dʒeɪn həs faɪn hæ]

Зміна [v] > [f]

You've spoiled it. [jʊf spoɪld ɪt]

Of course. [ɒf kɔ:s]

У процесі оволодіння правильною фонетикою англійської мови необхідно пам'ятати, що в українській мові асиміляція приголосних за типом дзвінкий/глухий є дуже поширеною, особливо часто зустрічається *позиційне* приглушення *кінцевих дзвінких* приголосних: *абсолютний* [апсолютний], *клуб* [клу**п**], *сніг* [сніх], *мороз* [мор**с**]. Варто слідкувати за тим, щоб за інерцією *не* переносити це явище в англійську, як наприклад, у словосполученнях і виразах типу *black dog, gets dark, much better, Let's go*.

23.4. Асиміляція, що впливає на положення губ. Додаткові лабіалізовані варіанти фонем [k], [l], [t], [s] тощо під впливом передуючого губно-губного сонорного [w]: *quick* [kwɪk], *swim* [swɪm], *language* ['læŋgwɪdʒ], *twenty* ['twenti].

23.5 Асиміляція, що впливає на положення маленького язичка. Відбувається, коли *носові* приголосні впливають на *неносові* приголосні (див. вище приклади словосполучень *let me, give me*), а також у ситуації, що має місце у словах *sandwich* ['sænwɪʃ], *grandmother* ['grænˌmʌðə], *kindness* ['kaɪnnɪs], де приголосний [d], передуючи [n] змінюється сам на [n], а потім і зовсім зникає.

Слід зауважити, що у слові *handkerchief* ['hæŋkətʃi:f] відбувається складніший випадок асиміляції: під впливом [n] приголосний [d] змінюється на [n] і потім зникає. Залишений [n], у свою чергу, під впливом

[k] змінюється також, перетворюючись уже на [N]. Отже, маємо асиміляцію, що впливає на мовленнєвий орган та на місце артикуляції.

Важливо пам'ятати про те, що розглянуті *аллофонічні* варіації реалізації англійських фонем визнаються нормами *нормативної* вимови (*Received Pronunciation*) обов'язковими та ustalеними для *всіх* членів мовної спільноти, незалежно від стилю мовлення. Звичайно, є природним, що всі звукові адаптації є більш типовим явищем для *розмовного* мовлення, ніж для офіційного. Проте цей факт є вже питанням *стилю*, а не точності вимови. У *неофіційному* *оказіональному* (випадковому) спілкуванні асиміляція можлива для *альвеолярних* проривних [t], [d] перед іншою *проривною* на межі слів, наприклад: 'that *place* ['ðæp *pleɪs*] – 'hard *problem* ['hɑ:b *prɒbləm*]; 'that *book* ['ðæp *bʊk*] – 'hard *blow* ['hɑ:b *bləʊ*]; 'that *kind* ['pæk *kaɪnd*] – 'hard *case* ['hɑ:g *keɪs*]; 'that *golfer* ['pæk *gɒlfə*] – 'hard *ground* ['hɑ:g *graʊnd*]. У цих прикладах [t] залишається *глухим* приголосним, а [d], відповідно, залишається *дзвінким* приголосним, але обидві вони змінюють свою артикуляцію згідно з артикуляцією наступної проривної. Відзначаємо, що асиміляція цього типу не поширюється на велярні (задньоязикові) [k], [g]. Альвеолярні [s], [z] і [t], [d], *передуючи* палатальній приголосній [j], асимілюють у *неофіційному* *оказіональному* мовленні *частіше*, ніж у повільному акуратному мовленні, до палатально-альвеолярних [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ], наприклад: 'face your *friend* ['feɪʃ *jə* *frend*], on *duty* [ɒn *dʒu:ti*], 'can't you *do it* ['kɑ:n *tʃə* *du: it*], as you *like it* [əz *ju* *laɪk* *ɪt*].

24. Палаталізація приголосних

Палаталізація (*palatalisation*) (або *пом'якшення* приголосних) – це явище *пом'якшення* приголосного у вимові внаслідок підняття *передньої* чи *середньої* спинки язика до твердого піднебіння на додаток до *основної* артикуляції відповідного приголосного. Палаталізація є типовою для української мови. Зазначена *додаткова* артикуляція наближається до артикуляції українського голосного [i]. Коли до основної артикуляції приголосних приєднується *i*-подібна додаткова артикуляція, то об'єм *ротового* резонатора помітно зменшується і *власний* тон приголосного підвищується.

Залежно від *відсутності* чи *наявності* роботи *передньої* чи *середньої* спинки язика приголосні в українській мові поділяються на

тверді та **м'які**. У більшості тверді й м'які приголосні утворюють *відносні* пари, наприклад: [д] – [дʰ], [з] – [зʰ] тощо.

Англійським приголосним фонемам палаталізація **невластива**, окрім двох – [ʃ] і [ʒ]. Відсутність палаталізації в англійській мові пояснюється такими причинами: 1) англійська *передньоязикова* голосна [i:] не така *закрита*, як українська [i], тобто *передня* спинка язика піднімається **не** так високо до твердого піднебіння; 2) англійські *передньоязикові* приголосні – апікальні; апікальне положення *кінчика* язика **не** дозволяє *середній* частині спинки язика підніматися до твердого піднебіння; українські *передньоязикові* приголосні – дорсальні; дорсальне положення язика *тягне за собою* підняття *передньої* частини спинки язика до твердого піднебіння; 3) англійська приголосна фонема *приєднується* до наступної голосної в момент рекурсії, а **не** в момент витримки цієї *приголосної*, як в українській. В англійській мові тільки-но закінчивши вимовляння *приголосного*, слід одразу ж переходити до артикуляції *наступного* голосного звука. **Через це в англійській всі приголосні перед [i:] є твердими:** [i:], [mi:], [fi:], [vi:], [ʃi:], [ʒi:].

Палаталізація в українській є *смислорозрізнявальною* ознакою – відповідні українські м'які та тверді приголосні являють собою *дві* незалежні фонemi, а **не** алофони *однієї* фонemi: *мив* – *мів*.

25. Аспірація приголосних

Англійські *глухі* зімкнені приголосні [p], [t], [k] вимовляються з *придихом* (або *аспірацією*). Це *додатковий* шум, схожий на легкий видих, який продукується в момент переходу від артикуляції *приголосного* до артикуляції голосного. Аспіровані приголосні вимовляються з більш енергійним напором повітряного струменя. Придих особливо сильно відчувається перед *довгим* наголошеним *голосним* і *дифтонгом* ([pi:z] *peas*), слабше перед *короткою* чи *ненаголошеною* голосною ([pit] *pit*, ['kɑ:pit] *'carpet*) і **не** існує у звукосполученні з *попереднім* приголосним [s] або наступним приголосним [l] ([spi:k] *speak*, [pli:z] *please*).

В українській мові явища придику (аспірації) немає.

26. Елізія приголосних

Повна *втрата* приголосної у *швидкому* розмовному англійському мовленні може відбуватися в наступних випадках.

1) Широко поширеною є втрата [h] в *особових* та *присвійних* займенниках *he, his, her, him* та у *формах* допоміжного дієслова *have, has had*, наприклад 'What **has** she *done*? ['wɒt əz ʃɪˈdʌn].

2) Тенденція до втрати [ɪ] має місце, якщо їй *передуює* [ɔ:], наприклад: 'always ['ɔ:lweɪz] > ['ɔ:wɪz], *already* [ɔ:l'reɪdɪ] > [ɔ:'redɪ], *all right* [ɔ:l'raɪt] > [ɔ:'raɪt].

3) *Часто* у звукосполученні *пропускаються* альвеолярні вибухові приголосні, якщо після цього звукосполученням стоїть *приголосний* звук: *next day* ['neks ˌdeɪ], *just one* ['dʒʌs ˌwʌn], *mashed potatoes* ['mæʃ ˌpeɪtətəʊz]. Якщо ж *наступний* звук є голосним, відповідний приголосний зберігається, наприклад: *first of all* ['fɜ:s əv ˌɔ:l].

У швидкому мовленні можуть пропускатися цілі *склади*: 'library ['laɪbrɪ], 'literary ['lɪtrɪ].

27. Німі приголосні

Прикладами історичної елізії приголосних є так звані “*німі приголосні*” (“*mute consonants*”), коли приголосні літери *не* вимовляються (*не* читаються), але залишаються в *орфографії* слів за усталеною традицією. Зокрема, серед основних випадків явища німої приголосної є наступні: 1) літера **b** у сполученні **bt**: *debt* [det], *debtor* ['detə], *indebtedness* [ɪn'detɪdnɪs]), *indebted* [ɪn'detɪd], *doubt* [daʊt]; 2) літера **b** у сполученні **mb**: *comb* [kəʊm], *climb* [klaɪm], *limb* [lɪm] (але *limber* ['lɪmbə], *limbo* ['lɪmbə]), *lamb* [læm], *dumb* [dʌm], *tomb* [tu:m], *bomb* [bəʊm], *numb* [nʌm], *womb* [wu:m], *crumb* [krʌm], *plumb* [plʌm]; 3) літера **c**: *muscle* [mʌsl]; 4) літера **d**: *handkerchief* ['hænkətʃɪf], *Wednesday* ['wenzdɪ], *sandwich* ['sænwtʃ/-wɪdʒ]; 5) літера **g**, як правило, *не* вимовляється (а передуюча йому голосна читається за правилом *відкритого складу*): а) у сполученні **gn** на початку і в кінці слова: *foreign* ['fɒrən], *gnaw* [nɔ:], *sign* [saɪn], *champagne* [ʃəm'peɪn] (але *signify* ['sɪgnɪfaɪ], *significant* [sɪg'nɪfɪkənt], *significance* [sɪg'nɪfɪkəns]); *gnome*

[nə4m], **gnu** [nu:]; б) у сполученні з **gh** (**igh**, **tigh**, **ough**) в кінці слова чи перед **t**, причому літера **h** не вимовляється також: *sigh* [sar], *eight* [ert], *high* [har], *height* [hart], *weight* [wert]; в) у сполученні **gm** у словах грецького походження *paradigm* ['pærədəɪm], *diaphragm* ['daɪəfræm], *phlegm* [flem]; 6) літера **t**: *Christmas* ['krɪsməs], *often* [ɒfn] (AmE: ['ɒftən]), *soften* [sɒfn]; 7) прикінцеві сполучення **-stle** і **-sten** вимовляються відповідно [sl] і [sn]: *whistle* [wɪsl], *castle* [kɑ:sl], *fasten* [fɑ:sn], *listen* [lɪsn]; 8) літера **h**, як правило не вимовляється: а) на початку слова у сполученні **gh**: *ghost* [gə4st], *ghetto* ['getə4]; б) у сполученні **rh** на початку слова: *rhyme* [raɪm], *rhythm* [rɪðm]; в) у позиції після літери **x**: *exhaust* [ɪg'zɔst], *exhibition* [ˌegzɪ'bɪʃ(ə)n], *exhilarate* [ɪg'zɪləreɪt]; г) у сполученні **wh** перед усіма голосними, окрім **o** на початку слова: *what* [wɒt], *when* [wen], *while* [waɪl], *why* [waɪ]; в усіх інших випадках **wh-** на початку слова вимовляється як [w]: *where* [wɛə], *whip* [wɪp] (Деякі носії ненормовано вимовляють це сполучення [hw-], особливо це типово на півночі Англії, у Шотландії та у багатьох штатах США; д) не вимовляється вона на початку деяких слів французького походження: *heir(ess)* [ɛə(rɪs)], *honest* ['ɒnɪst], *honour* ['ɒnə], *hour* [a4ə]; 9) літера **k** не вимовляється у сполученні **kn** на початку слова: *know* [nə4], *knife* [naɪf], *knitting* ['nɪtɪŋ]; 10) літера **l** не вимовляється у сполученнях *alf*, *alk*, *alm*, *alv*, *olk*, *ould*: *half* [hɑ:f], *talk* [tɔ:k], *balm* [bɑ:m], *halves* [hɑ:vz], *folk* [fə4k]; *calm* [kɑ:m], *palm* [pɑ:m], *chalk* [tʃɔ:k], *could* [k4d], *would* [w4d], *should* [ʃ4d], *salman* ['sæmən]; 11) літера **m** не читається на початку слова у сполученні **mn**: *mnemonic(al)* [nɪ'mɒnɪk(ə)l]; 12) літера **n** не вимовляється у кінцевому сполученні **mn**: *autumn* ['ɔ:təm], *column* ['kɒləm], *damn* [dæm], *condemn* [kən'dem], *hymn* [hɪm]; 13) літера **p** не вимовляється в початковій позиції у сполученнях **pn**, **ps**, **pt**: *pneumonia* [nju:'mɒnɪə], *pseudonym* ['sju:dənɪm], *Ptolemy* ['tɒləmɪ], *pneumatics* [nju:'mætrɪks], *psychology* [saɪ'kɒlədʒɪ], *psychiatrist* [saɪ'kɒlədʒɪst], *pterodactyl* [ˌterə'dæktɪl]; 14) літера **r** не вимовляється у таких положеннях: а) у кінці слова, якщо далі немає слова з *початковим* голосним звуком, яке було б відділене від цього слова паузою: *monitor* ['mɒnɪtə] (але *monitor of the system* [-tər əv-], *earache* ['ɪərəɪk], *mother-in-law* ['mʌðərɪnlɔ:]); б) у дієсловах, що закінчуються на **-ered**, вимовляється **[-əd]**: *wondered* ['wʌndəd], *bothered* ['bɒðəd]; 15) літера **w** не вимовляється у таких сполученнях: а) **wr** на початку слова: *wrong* [rɒŋ], *wrangler* ['ræŋglə], *write* [raɪt], *wrap* [ræp]; б) **wh** перед літерою **o**,

незалежно від того, який голосний звук та представляє: *who* [hu:], *whoop* [hu:p], *whole* [hə4l]; 16) літера *p*: *cupboard* ['kAbəd].

Існують також ще й інші ситуації, коли приголосний, присутній в *орфографії* слова, не вимовляється у ньому. Це типово для ряду *інішомовних* запозичень в англійській. Деякі з зазначених сполучень літер, як, наприклад, (*mb*, *gn*, *lm*, *mn*) вимовляються політерно (тобто кожна з літер відображає свій звук), якщо літери входять до складу різних складів слова: *bombardmen* [bɒm-'bɑ:dmənt], *signal* ['sig-nəl], *significant* [sig-'nɪfɪkəl] *almost* ['ɔ:l-mə4st], *autumnal* ['ɔ:təm-nəl].

28. Вставлення приголосних

Одночасно з елізією час від часу у зв'язаному мовленні відбувається явище *вставлення приголосних*. 1) Коли одне слово закінчується на *голосну*, а наступне *починається* теж з голосної, то між голосними інколи вимовляється так зване “інтрузивне *r*” (*intrusive r*): *'Asia and 'Africa* ['eɪʃər ənd ˌæfrɪkə]; *the 'idea of it* [pə aɪ dɪər əv ɪt]; *'ma and 'pa* ['mɑ:r ənd ˌpɑ:]. 2) Так зване “з'єднувальне *r*” (*linking r*) є загальним прикладом вставлення приголосних, коли звук [r] вимовляється у випадку *кінцевої* у написанні слові літери “*r*” перед наступною *голосною* фонемою іншого слова у словосполученні або перед наступною *голосною* фонемою словотвірного суфікса (наприклад, суфіксів *-er/-est* для утворення простих форм ступенів порівняння прикметників, суфікса *-ing* для утворення віддієслова форми дієприкметника теперішнього часу *Participle I*, віддієслівного іменника чи герундія): *clear* [klɪə], *clearer* [klɪərə], *clearest* [klɪərɪst]. 3) Поява звука [g] у вимові форм ступенів порівняння прикметника *long* [lɒN]: *longer* ['lɒNgə], *longest* ['lɒNgɪst]. 4) Якщо *кінцева* голосна слова є *дифтонгом* з глайдом, що тяжіє до [ɪ] (тобто дифтонги [aɪ] чи [eɪ]), то при вимові цих дифтонгів перед *голосною* між ними виникає *палатальний* сонорний звук [j]: *saying* [seɪjN], *trying* [traɪjN]. 5) У разі вимові перед *голосною* дифтонгів з глайдом [ə4] ([a4] чи [ə4]), *інколи* чується губно-губний сонорний приголосний [w]: *allowing* [ə'la4wɪN], *going* ['gə4wɪN].

Вставлення у процесі зв'язаного мовлення приголосних [r], [j], [w], [g] може видатися на перший погляд дивним, оскільки суперечить принципу спрощення артикуляційних зусиль, і ці звуки зовсім не сприяють

передавання мовцем слухачеві якихось додаткових відомостей щодо свого повідомлення. Та вставлення цих приголосних, особливо сонорних, відбувається з метою *полегшити* мовцю артикулювання звуків у послідовностях типу “приголосний + приголосний”, утворюючи на основі *другого* приголосного новий склад.

29. Фонетичні чергування

До *фонетичних* належать чергування, спричинювані *міжфонемною* взаємодією, яка реалізується у живому мовленні а) в межах однієї й тієї самої морфеми, б) на межі морфем, в) у складі фонетичного слова, г) на межі слів. Фонетичні (живі) чергування завжди мають *позиційну* природу, вони виявляються завдяки закономірностям сполучуваності фонем, властивим *літературній* вимові відповідної мови на сучасному етапі її історичного розвитку (*кізоть* – *кіхті*, *пálка* – *пáлці*; *the apple* [ðr æpl-] – *the table* [ðə teɪbl]. У сучасній українській та англійських мовах фонетичні чергування відбуваються головним чином при *словотворенні* похідних слів або в разі утворення *нових* граматичних форм (*честь* – *чéсний*, *дўжка* – (*на*) *дўжці*); *'graduate* v ['grædj4eɪt] – *'graduate* n ['grædj4ət].

Фонеми, які можуть замінювати одна одну за певних *позиційних* умов, називаються *альтернаційним рядом*. В межах однієї й тієї самої морфеми буває таке: 1) заміна однієї фонемі іншою; 2) заміна однієї фонемі групою фонем; 3) заміна однієї фонемі нульовим звуком – випадіння фонемі або *фонемний нуль*). Очевидно, що альтернація звуків є результатом асиміляції, акомодатії та редукції фонем. Чергування голосних виникає в основному з причини *контекстуальної* асиміляції, наприклад, темне [ɪ] в *spell* [speɪ] чергується зі світлим [i] в *spelling* [speɪɪn]. Чергування голосних є наслідком редукції *ненаголошених* голосних фонем (*'combine* n ['kɒmbaɪn] – *com'bine* v. [kəm'baɪn]: наголошена голосна в *іменнику* чергується з нейтральним звуком у похідному *дієслові*).

Чергування в українській мові належить до *фонетичних* явищ, безпосередньо пов'язаних з *усним* і *писемним* мовленням, а точніше, з милозвучністю мовлення (*евфонією*) та орфографічними *варіантами* окремих слів (наприклад, варіанти прийменника *у/в* та префікса *у-/в-/* вживаються без жодних відмінностей у значенні: *узнати* – *взнати*,

ростуть у лісі – живе в лісі). В окремих випадках засобами правопису передаються семантичні відмінності між словами: *вступ* (до наукової праці) – *уступ* (скелі над прірвою), *всувати* (вставляти) – *усувати* (перешкоди), *вправа* (завдання) – *управа* (орган управління).

30. Структурна організація фонетичних одиниць

Стилістичні варіації фонем, зумовлені екстралінгвістичними факторами, дозволяють зробити висновок про існування *структурного* зв'язку між фонетичними одиницями: *фонемою*, *алофоном*, *звуком мови* (або *фоною* – **phone**). Фонема розглядається як найменша *неподільна* фонетична одиниця. Це найменша контрактивна одиниця, єдність співіснуючих *розрізнявальних* ознак, наприклад [ted – ded]. *Алофон* зберігає всі *розрізнявальні* ознаки (властивості) відповідної фонемі, про існування яких можна здогадуватися, оскільки алофони реалізуються в *різних* звукових позиціях у безперервному мовленнєвому потоці за умов *різних фонетичних контекстів*, наприклад: [ten] – [i:tn], [kerk] – [skert]. *Алофони* є універсальними фонетичними одиницями, оскільки їх дотримання є *обов'язковим* для всіх носіїв відповідної мови (в тому числі української та англійської), незалежно від *форми* представлення мовлення (*читання* чи *спонтанне мовлення*) та від *стилю* мовлення.

Існують модифікації звуків в залежності від *екстралінгвістичних факторів комунікації*. Аналіз *стилістичних варіантів* фонем дає змогу говорити про існування між алофоном та фоною (звуковою реалізацією) певного *проміжного* рівня – варіанта, який складається з алофонічних та стилістичних варіантів звуків. Термін “варіант” вводиться саме з метою віддзеркалення факту *реалізації* у живому мовленні стилістичних ознак фонем, які є також *універсальними* для всіх носіїв певної *соціальної спільноти* в залежності від *конкретного* типу комунікації.

Не можна заперечити, що кожна *фактична* реалізація *звука* є неповторним і особистим *ідеофоном* (звуком, що несе якусь інформацію), відтвореним певною особою-мовцем. Отож, окрім *розрізнявальних*, *контекстуальних* і *стилістичних* характеристик, ідеофонам властиві *тембр* і *особистісні* голосові якості усіх мовців *спільноти*, що робить такі звуки здатними бути розпізнаними, хоча, наприклад на поточний момент ми можемо і *не* бачити самого мовця фізично, а лише чути його виступ на радіо. Значить *звукові* реалізації фонем є промаркованими ще

й особистісними характеристиками мовця на *додаток* до їх *розрізнявальних, контекстуальних і стилістичних* характеристик. У загальному вигляді, викладену думку щодо зв'язку, існуючого між *фонетичними одиницями мови*, можна представити наступною схемою-таблицею:

ФОНЕМА →	Алофон →	Варіант →	Фона (звук мови)
<i>Розрізнявальні ознаки</i>	<i>Розрізнявальні ознаки</i> <i>Контекстуальні характеристики</i>	<i>Розрізнявальні ознаки</i> <i>Контекстуальні характеристики</i> <i>Стилістичні характеристики</i>	<i>Розрізнявальні ознаки</i> <i>Контекстуальні характеристики</i> <i>Стилістичні характеристики</i> <i>Індивідуальні (особистісні) характеристики мовця</i>

33. Орфоепія

Орфоепія* – це сукупність вимовних *норм* літературної вимови. Орфоепія є розділом мовознавства, в якому вивчається *нормативна* літературна вимова, виробляються вимовні рекомендації.

Літературна вимова – зразкова, нормалізована вимова освічених людей, без будь-яких *просторічних, діалектних або індивідуальних* рис.

Поняття *орфоепія* включає сукупність правил вимови окремих звуків та їх сполук, окремих слів та граматичних форм, запозичених слів, а також норми наголошування та інтонації. Норми літературної вимови мають велике *суспільне* значення, оскільки вони полегшують процес спілкування, сприяють зростанню загальної культури відповідного народу. Саме з цієї причини норми літературної вимови є загальнообов'язковими. Водночас літературна вимова допускає *співіснування* паралельних, або варіантних, *форм*, наприклад: [ме^не́] й [ме^не́], [глі́боко] й [глібо́ко], [jɪə] і [jɛə] для *year* тощо. Такі варіантні форми можуть бути пов'язані з *територіальною* ознакою або зі *стилістичними* забарвленнями.

*Від грецького *orthos* (“правильний”) і *epos* (“мовлення”)

Орфоепія складається історично разом з формуванням національної мови.

Норми орфоепії української літературної мови в основних рисах сформувалися на широкій базі вимови середньонадніпрянських говорів (південно-східного діалектного типу) у другій половині ХІХ ст. Саме полтавсько-київський діалект української мови склав основу української національної мови. У подальшому своєму розвитку вона інтенсивно вбирала (і вбирає) в себе й елементи інших українських діалектів, зокрема різних говорів південно-західного й північного типу (особливо їх багатий словниковий матеріал), одночасно збагачуючись також міжнародними лексико-фразеологічними елементами та запозиченнями з мов країн близького та далекого зарубіжжя. Тепер українська літературна мова становить усталену систему, що не виключає її динамічного розвитку, як будь-якої іншої мови світу.

Стосовно англійської літературної мови, як ми вже відзначали це на початку розгляду фонетичної системи англійської мови, вважається лондонська англійська (*Received Pronunciation*), основу якої склав південноанглійський діалект.

У формуванні орфоепії велику роль повинні відігравати театр, радіомовлення, телебачення, звукове кіно, школа, вузи, публічні виступи кращих носіїв літературної мови тощо.

34. Писемна мова та правопис

Функціонування писемної англійської літературної мови (як і української) ґрунтується на нерозривному зв'язку 1) загальноприйнятої системи знаків, яку утворюють літери алфавіту і **небуквені** графічні засоби (знак наголосу, дефіс, розділові знаки, апостроф, лапки), знак параграфа, проміжки між словами і частинами тексту (абзацами, розділами тощо), а також шрифтові виділення слів і частин тексту (курсив, жирний шрифт, розрядка, підкреслення, використання кольору); 2) сукупність правил, що регулюють вживання літер та інших графічних знаків у писемному відтворенні конкретних форм слів.

Під г р а ф і к о ю (*graphics*) розуміється сукупність усіх існуючих у даній мові способів передачі фонем за допомогою літер алфавіту та неалфавітних графічних знаків – рядкових та діакритичних знаків (надбуквенних та підбуквенних).

О р ф о г р а ф і є ю (*orthography*) називається історично складений (звичайно єдиний) загальноприйнятий та обов'язковий для всіх способів буквеної передачі фонемного складу кожного слова відповідної мови у писемній мові. Так, коли послідовність англійських фонем [sent] означає *цент*, то єдиним способом буквеної передачі фонемного складу цього слова служить написання *cent*. Якщо [sent] означає *відіслати*, то це слово пишеться як *sent*. Для буквеного зображення фонемного складу слова [sent], що означає *запах*, загально усталеним є правопис *scent*.

Таким чином, правопис багатьох англійських слів необхідно просто *запам'ятовувати*, завчати *напам'ять*. Однак знання правил графіки значно полегшує цю задачу. Воно допомагає краще *запам'ятовувати* правописи слів, оскільки заздалегідь виключає написання, що є взагалі *неприпустимими* з точки зору правил графіки, та чітко визначає *коло* можливих правописів. Так, наприклад, для буквеної передачі фонемі [v] у *кінці* англійського слова недостатньо написати одну літеру *v*: за нею має бути приписана ще й німа літера *e*: *sleeve* [sli:v] *рукав*.

Між правилами *графіки* та правилами *читання* існує відома подібність, і вони найтіснішим чином пов'язані між собою: знання правил графіки допомагає передавати письмово *фонемний склад* слова, навіть *незнайомого*, вперше почутого або побаченого у транскрипції, а знання правил читання полегшує визначення *фонемного складу* слова за його *буквеним складом*, навіть якщо це слово *невідоме*.

Правила англійського та українського правопису охоплюють такі основні частини орфографічної системи: 1) передавання літерами звукового (фонемного) складу слів зі спеціальним виділенням адаптованих на ґрунті відповідної мови іншомовних слів та їх частин; 2) передача морфемного складу слів; 3) написання слів разом, окремо та через дефіс; 4) вживання великої та малої літери; 5) перенесення частини слова з одного рядка на наступний; 6) вживання апострофа та інших небуквених графічних засобів; 7) графічні скорочення слів.

Як синонім орфографії вживається термін *правопис*, але він має ширше значення, оскільки включає в себе й *пунктуацію*. Орфографія по'язана тісно з графікою, але не тотожна тій. Графіка є засобом, *інвентарем* орфографії, а орфографія – це правила вживання графічних засобів.

35. Алфавіт

Алфавіт – це розташовані у певному порядку *графічні* знаки – літери. Назва *алфавіт* складена з назв перших двох грецьких літер – *альфа* і *бета* (у новогрецькій вимові – *віта*). Синонімічні назви *азбука* і *абетка* (*the ABC*) походять відповідно з давньоруських “аз” і “буки” та українських “а” і “бе”.

Сучасна англійська мова складається з 26 літер (букв): 5 голосних, решта – приголосні (рис. 47).

Друковані літери	Рукописні літери	Транскрипція
A a	A a	eɪ
B b	B b	bi:
C c	C c	si:
D d	D d	di:
E e	E e	i:
F f	F f	ef
G g	G g	dʒi:
H h	H h	eɪtʃ
I i	I i	aɪ
J j	J j	dʒeɪ
K k	K k	keɪ
L l	L l	el
M m	M m	em
N n	N n	en
O o	O o	əʊ
P p	P p	pi:
Q q	Q q	kju:
R r	R r	ɑ:
S s	S s	es
T t	T t	ti:
U u	U u	ju:
V v	V v	vi:
W w	W w	ˈdʌblju:
X x	X x	eks
Y y	Y y	waɪ
Z z	Z z	zed

Рис. 47. Англійський алфавіт

В сучасній українській мові 33 літери: 10 голосних, 22 приголосних, літера “м’який знак” **ь** не позначає ніякого звука), причому як і в англійській, кожна українська літера може бути великою, або прописною (*capital/uppercase letter*), і малою (рядковою) (*small/lowercase letter*):

Засвоєння алфавітного порядку відіграє важливу роль у житті людини. Алфавіт треба знати з абсолютною точністю передусім як засіб довідки, оскільки всі словники укладаються за алфавітним принципом, строго за алфавітом розташовують інформаційні джерела, списки прізвищ тощо. Алфавіт використовують і як засіб обліку, коли замість нумерації цифрами вживаються літери. При цьому значення літери відповідає її алфавітному порядку: літера **Aa** має значення “перший”, літера **Bb** – ”другий” і т.д. В англійськомовних країнах перші чотири літери алфавіту використовуються в системі освіти як оцінки рівня знань учнів і студентів, при цьому літера **Aa** відповідає українському “відмінно”, літера **Bb** – “добре” тощо.

Нормами орфоєпії часто передбачено правильне називання літер у складі аббревіатур, які набули великого поширення в сучасній мові: *UFO* [ju:-ef-ə4] – *НЛО* [ен-ел-о], *CIS* [si:-aɪ-es] *СНД* [ес-ен-де]. Тут алфавіт є засобом буквеного читання (але *the NATO* [ˈneɪtə4] *НАТО*).

36. Звукове членування мовлення

У процесі мовлення мовний потік розпадається на складові більших чи менших розмірів, які виділяються різними фонетичними засобами. В українській та англійській мовах такими одиницями є фраза, синтагма, фонетичне слово, склад і звук. Ці одиниці виділяються на основі неоднакових критеріїв.

Фраза (*phrase*) – найбільша мовна одиниця, що є складовою мовлення, яка характеризується смисловою *завершеністю*, синтаксично-фонетичною *цілісністю* та інтонаційною *оформленістю* і є обмеженою двома досить тривалими паузами. Наприклад, англійський текст *When the first English inhabitants left their homes on the east coast and moved to the west, // they gave the new places the same names as those they had left behind.//* складається з двох фраз. Український текст *Уже він пробував так: // обидві череди доручав пасти своєму синові, // а сам собі лягав у холодочку та плів бриля або спав.//* членується паузами на три фрази (межі між фразами ми позначаємо двома вертикальними рисками).

Кожна фраза становить *відносно* закінчене за змістом висловлювання і співвідноситься з *реченням*. Проте це суто зовнішня подібність. По-перше, *речення* і *фраза* **не** завжди збігаються: речення *може* складатися і з декількох фраз. По-друге, це одиниці різних рівнів. Речення є *граматичною* одиницею, а фраза – *фонетичною*. Їх не можна ототожнювати. Фраза складається з менших мовних одиниць – *синтагм*.

Синтагма (*syntagma*) – це складова *усного* мовлення, яка вирізняється в межах фрази як *певна* інтонаційно-смістова єдність. Синтагми членуються *паузами* (позначаються однією вертикальною рисою), але синтагматичні паузи коротші та слабші від *фразових* пауз. На останнє слово синтагми завжди падає *синтагматичний* наголос, якому підпорядковані інші, слабші наголоси. Синтагму може становити одне або кілька слів. Кількість синтагм у фразі не є незмінною. Залежно від темпу мовлення та від змісту саме речення може становити одну синтагму або кілька. Наприклад, наведену англійську фразу *The hostess said she was sorry, she had no cheese to give her guest with coffee* можна розчленувати на синтагми по-різному: //*The hostess said / she was sorry / she had no cheese/ to give her guest / with coffee.*// (5 синтагм); //*The hostess said she was sorry / she had not cheese to give her guest / with coffee*// (3 синтагми); //*The hostess said she was sorry / she had no cheese/ to give her guest with coffee*// (3 синтагми); // *She hostess said / she was sorry / she had no cheese /to give her guest with coffee* // (4 синтагми), але не можна сказати, наприклад *The hostess said / she had no / cheese to give her / guest with coffee*//. Аналогічно, існує варіативність синтагматичного складу фрази і в українській мові, наприклад: //*Галя тихо заспівала пісню*//; //*Галя / тихо заспівала пісню*//; //*Галя тихо заспівала / пісню*//. Але не можна цю фразу розчленувати так: *Галя тихо / заспівала пісню*. У деяких випадках варіанти членування на синтагми можуть *помітно* змінювати зміст фрази. Пор.: *Я не раджу / вам вірити* – *Я не раджу вам / вірити* – *Я / не раджу вам вірити*, або: *Сідайте / тут вам буде краще* – *Сідайте тут / вам буде краще*.

Синтагми можуть розкладатися на дрібніші елементи – *фонетичні* слова, або акцентні групи (*accent group*).

Фонетичне слово (*phonetic word*) – складова *мовного* потоку, об'єднана одним словесним наголосом. У *фонетичне* слово звичайно об'єднуються на основі змісту *повнозначне* слово разом із службовими словами, які виступають як *клітики*: *After those words he looked at me*

very attentively, as if trying to check, if I was the person, he has been on close relations with for a long time (30 граматичних слів, 11 фонетичних слів).

Фонетичне слово не треба плутати із словом **лексичним** (*lexical word*) – мовною одиницею, що являє собою звукове вираження поняття про предмет або явище об'єктивного світу і є граничною складовою речення, чи словом **граматичним** (*grammatical word*) – лексичним словом, ужитим у складі речення, в якому воно є граничною складовою. Оскільки далі в цьому розділі ми будемо розглядати окремо взяті слова та їх вимову і словесний наголос, а також елементи словотворення, то будемо користуватися терміном просто “слово”, розуміючи під цим або лексичне слово, або, в разі вжитку останнього у складі речення, граматичне слово.

Усі слова (фонетичні, лексичні, граматичні) у вимові поділяються на *склади* (*syllables*) (найменші *вимовні* одиниці), а склади – на *звуки* (*sounds*) (найменша *мовні* одиниці).

Складом називається відрізок мовного потоку між двома мінімальними розкриттями рота, що складається з одного чи декільком мовних *звуків*, визначається зміною наростання та спаду звучності (гучності) звучання і є *природною* одиницею сегментації мовного потоку.

Склад – поняття *фонетичне*. Графічне зображення *складу* слова за допомогою літер алфавіту ми будемо називати *силабографом* (*syllabograph*).

Слова, що у мовному потоці *не* мають самостійного наголосу і приєднуються до *повнозначних* слів, утворюючи разом з ними фонетичне слово, називаються **клітиками** (*clitic*). В англійській мові, так само як і в українській, клітиками є *службові* слова, а також деякі з повнозначних слів. *Ненаголошене* слово, яке стоїть поперед *наголошеного* повнозначного, до якого воно приєднується, називається **проклітикою** (*proclitic*): *y* *школі*, *ma* *мати*, *bo* *не знаю*, *within* 'three *weeks*, *of* *him*, *the* 'best *fighter in the* *locality*, *neither* *my* *Dad*, *just out of* *curiosity*), *his* *problems*, *that* 'helped a *lot*, *They can* 'do it 'very *well*, *We must* 'answer all the 'questions *asked*. *Ненаголошене* слово, що стоїть після повнозначного *наголошеного* слова, називається **енклітикою** (*enclitic*): *йди* *ж*, *нішов* *бу*, 'Tell *him* that *now*, I was 'peering *about me in the* *gloom*.

Тепер давайте поговоримо про наголоси у мові.

37. Наголос

Наголос (*stress/accent*) – це виділення одного чи декількох складів **неодноскладового** слова або одного чи декількох слів у реченні за допомогою посилення м'язового напруження у його вимові, шляхом зміни висоти тону або подовженням звучання складотворного звука.

Є різні типи наголосів у мовах: словесний чи фразовий; логічний (смисловий), синтагматичний чи емпатичний; музичний (тонічний) (вирізнення одного із складів слова висотою тону, наприклад, у китайській та японській мовах) чи силовий (динамічний), що, стосується української та англійської мов, – вирізнення одного із складів слова *більшою* силою артикуляції; висхідний (наголос із поступовим підвищенням тону або сили звука наприкінці складу) чи спадний (наголос із поступовим зниженням тону або сили звука наприкінці складу; головний чи побічний (другорядний)(останній стосується *багатоскладових* слів, зазвичай з більш ніж трьох складів).

38. Словесний наголос

Словесний наголос (*word stress/accent*) – це вирізнення одного складу чи декількох складів слова на тлі решти складів цього слова за допомогою артикуляційних засобів, властивих даній мові, – м'язової напруженості мовного апарата, збільшення сили видиху, зростання тривалості звучання складотворчого звука.

Акустично наголос виявляється в зростанні інтенсивності, тривалості, зміні висоти тону. Він характеризує не тільки окремі звуки, а цілі склади. Склад і *голосний* звук складу, на який падає наголос, називається **наголошеними** (*stressed/accented*), а всі інші – **ненаголошеними** (*unstressed / not accented*).

Більшість самостійних слів, як правило, мають *один* наголос. Проте складні слова, особливо *багатоскладові*, можуть мати ще один (або й кілька), трохи *слабкіших* наголосів, наприклад: *сі'льськогосподáрський*, *ˌintensifi'cation*, *ˌaristo'cratical*, *ˌindisˌcrimi'nation*. У зв'язку з цим розрізняють наголос *головний* (*main/principal stress/ accent*) – найсильніше вирізнення одного складу слова на тлі усіх інших складів цього слова – і *побічний* (другорядний) (*secondary stress/ accent*) – більш слабе вирізнення одного (чи декількох) складів слова на тлі решти інших.

В українській мові наголос вільний, різномісцевий, тобто він може падати на *будь-який* склад слова: *ва́рта, сапа́, перехі́д, перебіга́ти, переохоло́джений* тощо. В інших мовах слова мають постійне місце наголосу (зокрема, в англійській мові наголос найчастіше падає на *перший* склад слова). В українській мові наголос *рухомий*, тобто при зміні слова він може змінювати своє місце: *бі́гти – ви́бігати, гаря́чий – гарячи́ший*.

Основною функцією *словесного* наголосу є фонетичне об'єднання *звуків* у слово. Він може виконувати також у слові *смыслорозрізняльну* (обі́д – обі́д, пла́кати – плака́ти, 'conduct n. – con'duct v., 'present n. – pre'sent v.) і *форморозрізняльну* функції (пе́ра – пера́, во́ди – води́, насі́пати – насипа́ти.).

39. Логічний наголос

Логічний наголос (*logial stress / accent*) – особливе вирізнення *голосом* найважливішого слова у *смысловій* структурі словосполучення (синтагми) або речення з метою наголошення на особливому значенні відповідного слова.

Логічний наголос може падати на *будь-яке* слово у словосполученні чи реченні, у тому числі й на *неповнозначне*: *Шука́й під столом, Шукай під столом, Шукай під столо́м; Meet her to, tomorrow at the ,station, 'Meet her to, tomorrow at the, station, 'Meet her to tomorrow at the ,station, 'Meet her to tomorrow at the ,station .*

Інтонаційне оформлення *логічного наголосу* в англійській мові, так само як і в українській, здійснюється спільними діями двох основних складових інтонації: 1) *фразоакцентного* – постановкою останнього наголосу на слові, що виділяється, або на його відповідній частині, та інколи *підсиленням* цього наголосу порівняно з іншими наголосами; 2) *мелодичного* – зміненням тону, зумовленим місцем останнього наголосу та комунікативним типом речення (ствердження, питання, вигук тощо) або ступенем зв'язаності за змістом цієї синтагми з наступною.

40. Побічний наголос

Побічний наголос (*secondary stress/accnt*) – це наголос у слові, *слабший* від головного наголосу, що виступає в деяких кількох- або багатоскладових словах, передуючи *головному* наголосові.

Побічний наголос вирізняє *частини* складних і складноскорочених слів. За умови кількох основ у слові воно може мати й *кілька* побічних наголосів. На письмі *побічний* наголос може позначатися в українській мові знаком [˘] *над* наголошеною голосною складу або знаком [,] *перед* відповідним наголошеним складом, в англійській – останнім з зазначених знаків: *навкòдлопланéтний, áнти,íмперіалістíчний, тёрмо,гíдро-динáміка, in,vesti'gation, pro,nunci'ation.*

Поява побічного наголосу **не** пов'язана з лексичним значенням слова, і це ускладнює його фіксацію, породжує *варіативність* його вживання. Побічного наголосу можна чекати в складних, переважно *багатоскладових* словах, більш *нових* або *незвичайних, книжних* за своїм характером, або тих, які стосуються *професійної* мови (науки, техніки), і у словах, перша частина яких має *іншомовне* походження.

Тепер з'ясуємо, що ж таке склад слова та якими можуть бути склади.

41. Склад слова

Склад слова – це *мінімальний* відрізок потоку мовлення, який характеризується артикуляційною та акустичною *неподільністю* складових звуків, і має *єдину* вершину гучності, представлену, як правило, голосним звуком.

В основному як *складотворні* виступають голосні звуки. Тому практично кожне слово має стільки складів, скільки в ньому *голосних* звуків. Решта звуків вважаються *в принципі нескладотворними*. Разом з тим, у кожній мові відомі голосні, позбавлені складотворної функції (наприклад, український та англійський напівголосні звуки [й]/[j] у словах *йду* чи *yield*, або український напівголосний [ґ] у словах *мовний* [моґ-ний] чи *впав* [ўпаў]), або *приголосні*, наділені нею (звуки [р] та [л] у сербсько-хорватській або чеській мовах). В українській та англійській мовах складотворними можуть бути сонорні приголосні: *ве-пр, се-ме-стр, мон-стр, seven* ['se-vn], *eleven* [ɪ-'le-vn].

Межа між складами проходить у місці *найбільшого* спаду гучності, наприклад: *са-дòк, гáл-ка, до-стý-ка-тись, ве-ха-tion* [və-'kser-ʃ(ə)n], *tou-rist* ['t4ə-rɪst], *hur-ray* [h4-'reɪ].

Типи складів характеризуються за тими *звуками*, якими склади починаються й закінчуються. Розрізняють склади відкриті й закриті, а також неприкриті та прикриті.

Відкрите (*open syllable*) називається *склад*, що закінчується на голосний (*ce-pe-dá, go-lo-vá, te, bee, o-pen, co-ver* ['kA-və]), а **закрите** (*closed syllable*) – *склад*, що закінчується на приголосний: *сур-мáч, кóж-ний, tute* [mju:t], *ten-nis* ['te-nis], *page* [peɪdʒ].

Напівприкрите (*uncovered syllable*) називається *склад*, що починається з голосного: *ін-ший, ó-ко, age* [eɪdʒ], *eel* [i:l]), а **прикрите** (*covered syllable*) – *склад*, що починається приголосним: *гру-ша, гóр-дий, fame* [feɪm], *proud* [praʊd], *con-ceive* [kən'si:v].

В залежності від того, чи падає на відповідний *склад* слова *наголос*, він може бути *наголошеним* чи *ненаголошеним*.

42. Правила словесного наголосу та складоподілу в англійській мові

Складоподіл (*syllable separation*) – це реальна чи потенційна межа між складами. Кожна людина, складаючи слова, *інтуїтивно* поділяє їх на *склади*.

Велике значення в системі зв'язку та відповідностей літер і звуків англійської мови належить *наголосу*, особливо щодо його позиції. Від *наголосу* залежить читання не тільки *голосних* літер, але інколи й *приголосних* (наприклад, читання літери *x*). Система *словесного* наголосу утворилася в процесі розвитку англійської мови під впливом чисельних факторів, і з цієї причини є досить складною. Однак є можливість і, звісно, необхідність *вирізнити найважливіші* правила англійського словесного наголосу, опанування яких полегшує вивчення законів графіки та орфографії, правил читання та написання англійською мовою.

Найпоширенішим правилом англійського словесного наголосу є наступне: в *багатоскладових* англійських словах *зазвичай* наголос падає на третій від кінця *склад*, а якщо слово *двоскладове*, то на другий від кінця. Відлік складів саме від кінця якнайкраще уможлиблює *систематизацію* правил наголосу.

Слід водночас підкреслити наступну особливість: у словах, що закінчуються буквосполученням на зразок **-ion**, наголос падає на *склад*, що передує цьому сполученню; таким чином, *голосні* літери, що входять до складу зазначеного буквосполучення (майже завжди це літера *i* плюс інша (або інші *голосні*, у супроводі з *приголосними*), повинні вважатися двома графічними *складами* (силабографами).

Слід звернути увагу на те, що у словах, які складаються з *п'яти* чи більшої кількості складів, *зазвичай* наголос падає **не** тільки на третій склад від кінця слова, але й на п'ятий, сьомий тощо, тобто на кожний *третій* склад від лівого *краю* слова, якщо рахувати від передуючого наголошеного складу. Це наочно показано у поданій нижче таблиці 1.

Варто також наголосити на специфіці словесного наголосу у дієсловах з *префіксами*. У них наголос *зазвичай* **не** падає на префікс у випадку, коли той є *другим* складом від кінця слова. Наголос падає на перший склад від *кінця* слова, тобто на корінь. Нижче перелічені *префікси*, що **не** мають словесного наголосу.

Таблиця 1

Приклади місця словесного наголосу в залежності від кількості складів у слові та їх виду

7	6	5	4	3	2	1
				'den	si	ty
			in	'ten	si	ty
		,u	ni	'ver	si	ty
	re	,spon	si	'bi	li	ty
,in	di	,vi	si	'bi	li	ty

1. Незмінні *дієслівні* префікси (префікси **mis-** і **re-** можуть бути наголошеними за умови, що їх значення дійсно усвідомлюється мовцем): **be-** (befall), **de-** (deduce), **for-** (forbid), **mis-** (miscall), **per-** (perfect), **pre-** (pretend), **pro-** (promote), **re-** (recover), **se-** (secure), **trans-** (transfer).

2. Незмінні префікси *прислівників* та *прийменників*: **a-** (among), **be-** (behind).

2. *Дієслівні* префікси, які уподібнюються до кореня та скорочуються: **abs-** (abridge), **ad-** (attract, allude, arrange), **con-** (combine, commit, collect), **dis-** (diffuse), **en-** (enact), **ex-** (except), **in-** (inflamm, improve), **ob-** (observe, occur), **sub-** (subdue, suppose).

Дієсловам, що мають *двоскладові* або *подвійні* *префікси*, також властивий наголос, що падає на корінь (за умови наявності наголошуваності та префікса): ,under'stand, ,corres'pond.

Дієслова без *префікса* підпорядковуються загальним правилам словесного наголосу*.

Слід зазначити ще *два* окремих випадки щодо місця словесного наголосу. Склад, що *перед*є суфіксові *-ic*, завжди має словесний наголос, у тому числі це стосується й складу, що входить до складу подвійного суфікса *-ical*, наприклад: *re'public*, *pho'netics*, *syn'tactic*, *pho'netic*, *peri'odic*, *peri'odical*.

Місце *початкового* словесного наголосу зберігається у словах, утворених за допомогою продуктивних суфіксів *-ly*, *-ful*, *-less*, *-ness*, *-ing*, *-(e)d*, *-(e)s*, наприклад: *'wonderfulness* < *'wonder*), *,unde'cidedness* < *de'cide*, *'organises* < *'organise*, *in'vestigated* < *in'vestigate*.

Варто нагадати також про особливості *читання* окремих видів складів:

1) *третій* від кінця слова *наголошений* склад (зазвичай у трискладових словах) *завжди* читається як закритий склад, наприклад: *'mineral* ['mɪnərəl], *'family* ['fæmɪli], *'synonym* ['sɪnənɪm], *'gradual* ['grædjəəl]; *A'merica* [ə'merɪkə], *,indr'vidual* [,ɪndr'vɪdjəəl];

2) *другий* від кінця слова *наголошений* склад (зазвичай у двоскладових словах) *завжди* читається як закритий склад, якщо у *кінцевому* складі є *ненаголошений* голосний звук [ɪ], позначений на письмі *будь-яким* способом, окрім однієї *кінцевої* літери *y* або літери *i* у *буквосполученні -ive*, наприклад: *visit* ['vɪzɪt], *clinic* ['klɪnɪk], *malice* ['mæɪls], *Gladys* ['glædɪs], *closet* ['klɒzɪt], *manage* ['mænɪdʒ], *deposit* [də'pɒzɪt], *phonetics* [fə'netɪks] (пор.: *navy* ['neɪvɪ], *native* ['neɪtɪv], де літера *a* вимовляється *алфавітно* як звук [eɪ]).

Якщо на *межі* складу (тут та надалі маємо на увазі склад графічний, тобто силабограф, а не *фонетичний* склад) знаходяться *два* приголосні літери, то складоподіл здійснюється, *як правило*, поміж цими *приголосними* літерами (перша, лівостороння приголосна, відходить до *попереднього* складу, а друга, правостороння приголосна – до *наступного* складу. Це правило стосується й випадку двох однакових *приголосних*, розташованих на *межі* складу, а також до приголосних

* Завжди наголошені дієслівні суфікси *-ate*, *-ize*, *-fy*. Хоча цей наголос і є другорядним, але *голосний* у суфіксі *ne* редукується. Це дуже важливо для розрізнення, наприклад, дієслова *delegate* ['delɪɡeɪt] та іменника *delegate* ['delɪɡeɪt], дієслова *separate* ['sepəreɪt] та прикметника *separate* ['sepəreɪt] тощо.

диграфів *sh, ch, ph, th, ng* (кожний з яких позначає один звук), складові літери якого входять до складу *одного* й того самого складу (*hothouse* ['hoθa4s] та *father* ['fɑ:ðə]). Попередній склад може також *закриватися* літерою *x* (*exercise* ['ek-səsaɪz], *boxes* ['bɒk-sɪz]).

За наявності *двох* приголосних на межі *складу* трапляється, однак, чимала кількість особливих випадків. Спробуємо розглянути найважливіші з них та ті, що найчастіше зустрічаються.

1. Якщо на *межі* складу *після* голосної літери стоїть *приголосна*, а після тієї – літера *l* або *r*, то межа складоподіл зміщується на *одну* літеру ліворуч, наприклад, *ti-tle* ['taɪ-tl], *me-tre* ['mi:-tə], з усіма логічними наступними наслідками при читанні відповідної *голосної* літери, тобто згідно *алфавітного правила читання* (порівняємо наведені приклади зі словами *mid-dle* [mɪ-dl] *bot-tle* ['bɒ-tl]).

2. Якщо після *голосної* літери стоїть буквосполучення *приголосних* *ld* або *nd* (обидві літери в яких мають читатися), то межа складоподілу також проходить *не* поміж, а поперед вказаних приголосних літер; таким чином, *склади* *ild* та *ind* стають відкритими, навіть якщо після літери *d* стоїть ще якась *приголосна* літера: *mild* [maɪld], *kind* [kaɪnd], *mildness* [maɪldnɪs].

3. Буквосполучення *gh*, яке *не* читається у слові, також робить відкритим у вимові силабограф *закритого* складу з голосною літерою *i* перед цим диграфом (навіть якщо *після* буквосполучення *gh* стоїть ще якась *приголосна* літера), наприклад: *sigh* [saɪ], *sighing* ['saɪn], *sighed* [saɪd], *highest* ['haɪst], *light* [laɪt], *brighter* ['braɪtə].

Буквосполучення *gn* та *gm* у складі одного й того самого *складу* (в яких *не* читається *перша* літера) роблять відкритим у вимові силабограф *закритого* складу також з голосною літерою *i*, наприклад: *sign* [saɪn], *designer* [dɪ'zaɪnə], *paradigm* ['pærədəɪm], *paradigms* ['pærədəɪmz].

1. Якщо після *голосної* літери стоїть буквосполучення *ng, th, st* з наступною літерою *e* (яка *інколи* може супроводжується *приголосними* літерами), то *межа* складоподілу проходить *перед* вказаними буквосполученнями *двох* *приголосних* літер, тобто склад з голосною літерою *a* *стає* у вимові чи під час читання відкритим, наприклад: *range* [reɪndʒ], *bathe* [beɪð], *waste* [weɪst], *angel* ['eɪndʒəl], *danger* ['deɪndʒə], *hasten* ['heɪstən].

2. Те саме трапляється тоді, коли після літери *o* стоїть буквосполучення *ld*, наприклад: *old* [ɔld], *coldest* ['kəldɪst].

Єдина на межі складоподілу приголосна літера відходить у *правосторонній* склад. Та графічний склад, що *передуює* цій літері, таким чином “відкривається”, і голосна літера передуючого складу набуває *алфавітного* читання, наприклад: *ta-ke* [teɪk], *fa-ding* [ˈfeɪdɪŋ], *o-pen* [ˈəpən], *ty-pist* [ˈtaɪpɪst], *wri-ter* [ˈraɪtə].

Питання *складоподілу* у випадку сусідства двох *голосних* літер є *найскладнішим*. Тут перш за все слід вирішувати, чи є це буквособолучення *голосних* диграфом або ж “*випадковим зіткненням*” *голосних* літер. У разі будь-яких сумнівів необхідно перевіряти все за словниками.

43. Мовна інтонація

Як відомо, інтонація в різних мовах є *різною*. Опанування інтонацією іноземної мови необхідно не тільки з метою точного передавання *власної* думки, але й для того, щоб навчитися правильно розуміти того, хто говорить цією іноземною мовою, і разом з тим, не виявитися різким і нетактовним у спілкуванні з ним. Залежно від *інтонаційної* варіативності мовний потік може бути *емоційно* нейтральним, або ж навпаки, *емоційно* наповненим. Незалежно від *форми* здійснення природної комунікації, її ознакою є *смысл*, інформативність. Мовлення має бути зрозумілим, в іншому випадку мова як засіб комунікації втрачає свою основну функцію.

Мовлення, особливо *емоційно* наповнене, нерідко супроводжується *паралінгвістичними* (невербальними) засобами вираження емоційного стану людини – за допомогою міміки, виразовими жестами (здивовано підняті брови, незадоволено насуплені брови, посмішка, ненависницький погляд тощо). Повне опанування народною мовою передбачає також ще й засвоєння особливостей мовленнєвої поведінки, що супроводжує мовленнєве спілкування і є *типовою* для природних носіїв відповідної мови. У кожного з нас є у свідомості певні, як мінімум *уявні*, стереотипи спілкування, скажімо, хоча б італійців, американців, кавказьких народів на відміну від спілкування “справжніх” (тобто типових) англійців, естонців, громадян північних скандинавських країн тощо.

Мовна інтонація (*speech intonation*) як *фонетичне* явище являє собою складну та неподільну *єдність* групи *взаємопов’язаних* елементів, які реалізуються у процесі *природної* комунікації на артикуляційно-звуківній основі *фраз*, побудованих згідно певних граматичних конструкцій та з лексичним *наповненням* з метою обміну думками.

В мовленні, як ми вже це зазначали раніше, слова об'єднані у смислові групи, або синтагми, що відповідають частині речення або цілому реченню. Кожна синтагма має вимовлятися з визначеною *інтонацією*.

Мовна інтонація – це складне поєднання в межах синтагми наступних визначених *інтонаційних* характеристик: а) мовної (фразової) *мелодики* (руху *основного* тону); б) *акцентуації* (емфатичний, синтагматичний та фразовий наголоси); в) *ритму*; г) *тембру* (специфічна забарвленість мовлення, яка надає йому ті чи інші експресивно-емоційні властивості); д) *темпу* мовлення; є) *гучності* мовлення.

Зазначена єдність виконує такі *основні* функції: 1) *оформлює речення*, тобто надає реченню, побудованому за певними правилами, *комунікативного* характеру; 2) *розкриває* смисловий центр *речення*, тобто вирізняє останній *наголошений* склад слова у реченні; 3) *визначає комунікативний тип речення*, тобто шляхом інтонації дає зрозуміти, чи є дане речення простим повідомленням, запитанням, проханням, спонуканням чи вигуком; 4) *репрезентує* суб'єктивно-модальний аспект *висловлювання*, тобто виражає ставлення мовця до змісту свого висловлювання.

Речення не можна вважати *закінченим*, якщо воно не оформлене інтонаційно.

Усі зазначені складові інтонації в емоційно забарвленому мовленні функціонують *одночасно*. Головними з них є *акцентуація* та *мелодика*, оскільки результатом їх взаємодії на основі певної синтаксичної конструкції та лексичного складу передається (повідомляється) *ціль*, смисловий *зміст* мовлення, ставлення самого мовця до фактів, про які він повідомляє, та до співрозмовника. Що ж стосується *емоційного* забарвлення голосу та різкого коливання гучності, то останні сприяють тому, щоб зміст, який передається, звучав тією чи іншою мірою *виразно*, а тому у *нейтральному* мовленні вони не використовуються. Отже, функціонування цих інтонаційних складових можна вважати *факультативним*.

Суттєве значення для організації інтонаційно оформленого мовлення як *динамічного* процесу має *ритм* мовлення.

44. Фразова мелодика

Фразова мелодика (*phrasal intonation*) – це послідовні зміни висоти тону вимовляння різних *складів* слів речення. Найважливішими

є зміни *висоти* тону останнього *складу* в реченні, які виражені найчастіше падінням або підвищенням тону, оскільки саме воно вказує на *ціль* або *мету* висловлювання – повідомлення, запитання, наказ, прохання, вигук тощо.

Інтонація *англійської* мови відрізняється від інтонації *української* мови: 1) іншим розподілом висоти тону в межах речення: високі тони вищі від тонів в українській мові, а низькі тони – нижчі; 2) іншим розподілом *акцентуації* слів: в англійському реченні *більше ненаголошених слів*; 3) більш *швидким* темпом мовлення.

45. Мелодична характеристика комунікативних типів речень

В англійській мові існують певні правила вживання різних типів тонів у реченнях серед інтонаційних структур англійської мови в чотирьох *комунікативних типах* речень. Ці правила необхідно знати, щоб навчитися самостійно, абсолютно *свідомо*, правильно (тобто у відповідності до *англійських* інтонаційних норм) інтерпретувати тексти діалогічного чи монологічного характеру, оформлювати усні повідомлення чи діалоги. На початковому етапі навчання доцільно обмежитися п'ятьма основними типами тонів.

Серед інтонаційних структур англійського мовлення у чотирьох комунікаційних типах речень – розповідних, питальних, наказових, окличних – вирізняють тони *двох* рівнів: 1) ***низький тон*** (*Low Tone*) та ***високий тон*** (*High Tone*), причому кожний з них може бути або *нисхідним* (*Fall Tone*), або *висхідним* (*Rise Tone*). П'ятий тип тону – це так званий *нисхідно-висхідний тон* (*Fall-Rise Tone*). Правила їх вживання полягають у наступному.

Низький та високий нисхідні типи тонів вживаються у таких випадках: а) категоричних ствердженнях, що *не* викликають ніяких сумнівів; б) *впевнених* відповідях на запитання; в) *наказах*; г) категоричних *заборонах*; д) *спеціальних, альтернативних та розділових* питаннях (в останніх, коли мовець *сподівається* на позитивну відповідь;) є) *щирих подяках*; ж) вигуках *емоційно-оціночного* характеру (починаються з *what* та *how*); з) прощаннях, розлучуючись на *тривалий* термін часу або назавжди тощо.

Низький висхідний тип тону (*The Low Rise*) вживаються за наступних умов: а) у *некатегоричних невпевнених* заявах чи

повідомленнях; б) у невпевнених відповідях на запитання; в) у проханнях, порадах чи рекомендаціях; г) у загальних питаннях та у другій частині розділових питань; д) у формально ввічливих вибаченнях та подяках; е) у вітаннях; ж) у звичайних прощаннях, виражених як жаль з причини при розлученні тощо.

Високий висхідний тип тону (*The High Rise*) вживається у *перезапитаннях*.

Нисхідно-висхідний тип тона (*The Fall-Rise*) вживається в таких випадках: а) у некатегоричних *ствердженнях* з імплікацією контрасту; б) у *ввічливих виправданнях*; в) у *щирих вибаченнях* з імплікацією жалю та *шкодування* тощо.

В усіх перелічених комунікативних типах речень, окрім *перепитань*, може вживатися **поступово нисхідний тип** тональної шкали (*Low Descending Stepping Scale*), яким можна і обмежитися на початковому етапі вивчення англійської мови, хіба що згадавши ще про *рівний тон* (*The Level Scale*).

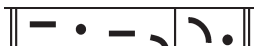
Отже, *мелодичне оформлення* комунікативних типів речень складається з *типа* мелодичної шкали та *тону*.

46. Синтагма та синтагматичний наголос

В процесі мовлення легко помітити зупинки (паузи) не тільки у *кінці*, але й *усередині* речення, особливо в довгих реченнях. Такі паузи сприяють більш чіткому вираженню думки. Паузу *не* можна робити після *будь-якого* слова, у довільному місці речення, тому що між словами і *групами* слів в реченні встановлюються міцні смислові та синтаксичні *зв'язки*, завдяки якому ми й надаємо реченню той чи інший *смысл*. У разі порушення цих зв'язків порушується й *смысл* речення як одиниці комунікативного спілкування. Тут доречно згадати про *синтагми*, про які вже говорилося, коли ми розглядали звукове членування мовлення (див. параграф 36).

Синтагма – це *слово* або граматично та інтонаційно-ритмічно оформлене *мінімальне* смислове об'єднання *слів* у реченні (тобто таке об'єднання, котре далі вже не поділяється без змінення або порушення *смислового зв'язку* між словами або словосполученнями відповідного речення).

Синтагма може репрезентуватися *цілим* реченням або *семантично* та *граматично* оформленою частиною речення, наприклад:

1. 'Nick is \ busy. Ствердження, нисхідний тон
2. 'That's a 'nice \ bag, | Ствердження + пере-запитання, нисхідний тон + висхідний тон (мовець виражає сумнів або невпевненість щодо свого ствердження)
3. 'That's a 'nice \ bag, | Ствердження + риторичне запитання (мовець певен правильності свого висловлення і сподівається лише на його підтвердження), нисхідний тон + нисхідний тон

Одна смислова група (синтагма) відокремлюється від одної зміною *мелодики* і, звичайно, *паузою*, *тривалість* якої залежить від ступеню незалежності, важливості або смислової пов'язаності *межуючих* синтагм:

1) синтагми, що виражають *закінчену* думку (напр., закінчені речення), відокремлюються у мовленні довгою (тривалою) *паузою* і вимовляються з *нисхідним* тоном, а на тонограмі і у транскрипції відокремлюються двома вертикальними рисками (||):

||Tom 'reads 'English \ well, | but he 'cannot \ speak it yet.||

2) Синтагми, що не мають *самостійного* значення, менш зв'язані з сусідніми синтагмами, тому вони відокремлюються у вимові *короткою* паузою і вимовляються висхідним тоном, а у транскрипції і на тонограмі їх відділяють однією вертикальною рисою (|):

||Today | we are 'going to 'write a \ dictation.||

3) Однією *хвилястою* вертикальною лінією (⌚), або ж однією перерваною рисою та *незначним* підвищенням тону у вимові виділяються *дуже короткі* смислові групи (синтагми), які за *сміслом* є *тісно* пов'язаними з сусідніми *синтагмами*. За умови *швидкого* читання чи говоріння ці паузи можна навіть не робити, або є вони практично *непомітні*:

She 'comes to the 'blackboard ' | ⌚ | ⌚ | ⌚ | ⌚ | ⌚ | ⌚ | ⌚ |
and 'takes the 'chalk.

47. Фразовий наголос

В мовному потоці не всі слова виділяються наголосом. Щоб виробити вимовні навички, необхідно знати правила *фразового наголосу* (*phrasal stress*), які *об'єктивно* існують у мові, тобто певні норми, типові для англійської мови, і особливо випадки незбігання з нормами української мови.

Фразовий наголос проявляється у вимовлянні *одних* слів з більшою силою видиху, з більшим артикуляційним зусиллям, з більшою потужністю порівняно з іншими словами цього речення. Виділені у реченні таким способом слова сприймаються на слух чіткіше і, за контрастом з іншими словами, як *фразово* наголошені.

Фразовий наголос – це артикуляційно-слухове виділення при вимовлянні синтагми одних слів синтагми на фоні інших слів цієї синтагми.

За правилами фразового наголосу у мовленні та при читанні повинні виділяються певні *класи* слів (частини мови). В англійській мові до них відносять більшість слів, що несуть *семантичне* навантаження (так звані *основні частини мови* – *Notional Parts of Speech*), а саме: а) **іменники**; б) **прикметники**; в) **смислові дієслова**; г) **числівники**; д) **прислівники**; є) **питальні займенники**; ж) **підсилювальні займенники**; з) **присвійні займенники** в абсолютній формі; і) деякі **неозначені займенники** (*every, each, much, many, little, few*); й) **допоміжні дієслова**, якщо вони вживаються у *загальних запитаннях, альтернативних чи розділових запитаннях*, або у *скороченій формі* (*contracted form*) *заперечних речень* (*isn't, doesn't*), чи у *стверджувальних фразах*, що використовуються з метою *підтвердження* раніше вже зазначеного, але все ще сумнівного факту (*He is a teacher already. He has been abroad. Tom can speak French. My sister does speak English fluently.* В українській

мові у такому разі вживається лексичний засіб – додається слово *дійсно, справді, ж (же), та* на початку речення тощо).

Як правило, *ненаголошеними* у мові є неосновні частини мови (службові слова – *Functional Parts of Speech*), які мають скоріше тільки *граматичне* значення та входять до складу *форм* слів чи *синтаксичних* конструкцій. До цієї категорії слів відносяться наступні: а) *допоміжні та модальні дієслова*; б) *дієслова-зв'язки*; в) *прийменники*; г) *сполучники*; д) *артиклі*; є) *особові*; ж) *присвійні та вказівні займенники*; з) *частки*.

Однак, *службове* слово може також отримати фразовий наголос, якщо мовець хоче спеціально наголосити на цьому слові з метою виділення *важливості* його значення (хоча, по суті, це вже буде *логічний наголос*):

1. 'Приходьте до 'мене не до, | а 'після заня́ть.
2. She 'gave the 'book 'not to 'him, | but to ,me.

Як видно, в українській мові, на відміну від англійської, *зазвичай* фразовий наголос мають всі *основні* частини мови, до чого треба звикнути в англійській.

48. Тема та рема фрази

Окрім вирізнення *важливих* за смислом слів у фразі та визначення *комунікативного* спрямування відповідної фрази, фразова мелодика встановлює місце *реми* – останнього виділеного слова (чи декількох слів) фрази. В першу чергу рема фіксує те *нове*, про що повідомляється у фразі.

Під ремою розуміють *акцентно-мелодично* оформлену частину фрази або всю фразу, в якій виражаються найважливіші *модальний та емоційний* аспекти інформації, що повідомляється у фразі. Інтонаційно оформлена *рема* може також передавати й усілякі *співзначення*, наприклад: 1) *My 'sister has re'turned from the ,country* (not from the south) – ввічливе поправлення з імплікацією контрасту). 2) *My 'sister has re'turned from the ,country* (категоричне ствердження щодо місця, звідки сталося повернення). 3) *My 'sister has re ,turned from the ,country* (категоричне ствердження щодо факту здійснення дії повернення). 4) *,My ,sister has re ,turned from the ,country* (відповідь на перезапитування). В усіх наведених прикладах мовленнєва ситуація є різною.

Разом з тим за допомогою *інтонації* вичленовуються частини фрази, в яких передається **тема** фрази, тобто факти, про які вже згадувалися у більш великих мовленнєвих одиницях (у надфразовій єдності, контексті), в силу чого при виявленні *реми* та *теми* фразу треба розглядати як **невід'ємну складову надфразової єдності**). *Неправильне логічне* осмислення мовленнєвої ситуації призводить до перетворення смислової групи у **безсмыслений** відрізок мовлення, в якому *рема* зсувається у частину фрази, в якій повідомляється тема, про що свідчить *неправильне акцентно-мелодичне оформлення фрази*, наприклад: 'How many _brothers have you? – I have 'one _bother (замість ... _one _brother).

49. Семантична акцентуація фрази під час її звучання

Англійська акцентуація, так само що й українська, вважається *силовою*, або *динамічною*, завдяки чому виділення у фразі акцентованих складів на фоні неакцентованих відбувається внаслідок збільшення *сили* їх вимовляння. Але англійська акцентуація відрізняється від української більшим ступенем *динаміки* та способом складоутворення.

Ступінь вирізнення акцентованих складів в англійській фразі можуть бути різними в залежності від *смислової значимості* слів, які вирізняють:

1) **емфатично** акцентовані *склади* у словах, які вирізняють задля *емфаз*, утворюються за умови максимального збільшення м'язового напруження (у транскрипції вони позначаються *подвійним* знаком наголосу ['']); 2) **неемфатично** акцентовані *склади* у словах вимовляються з меншим ступенем м'язового напруження (хоча значно *сильніше* порівняно з українською акцентуацією (у транскрипції вона позначається угорі одинарним знаком наголосу [']); 3) **частково** акцентовані *склади* у словах, що позначають вже відомі факти, та які частково втратили свою *смыслоразрешительную* значимість, утворюються з *невеликим* м'язовим напруженням (у транскрипції вони позначаються одинарними знаками наголосу [,]).

Вже зазначалося про те, що в англійській мові, згідно правил фразового наголосу, *класично* вирізняють певні частини мови. Однак слід зауважити, що з метою *емфаз*, ці правила можуть порушуватися, і фразовий наголос може бути поставлений на **будь-яке** слово у складі фрази (навіть артикль): _He has ,done it. 'Give me _a/the _book, „please. Правила фразового наголосу також порушуються, якщо слова, що є

основними частинами мови, втрачають неемфатичну акцентуацію, залишаючись лише *частково* виділеними: *Whom did you meet when you were returning home yesterday?* – I met 'professor Brown when I was ,returning ,home ,yesterday. Як бачимо, у відповіді слова *returning, home* та *yesterday* є лише *частково* акцентованими. Слова *professor Brown* як рема фрази (відповідь на запитувану інформацію) стають *останніми* словами, *виділеними за* смислом.

Наведені приклади свідчать про те, що **фразова акцентуація**, що виникає у процесі комунікації на основі *смислової* надфразової єдності, зумовлена спочатку **семантично**, а вже потім **частково нормативно**.

Отже, **мовленнєва акцентуація** – це динамічний *психофізіологічний* процес вирізнення важливих за смислом слів, що свідчить про активну розумову діяльність мовця; цей процес відбувається на основі *логічного* аналізу, внаслідок осмислення *семантичних* зв'язків мовленнєвої ситуації з використанням правил фразового та словесного наголосів, існуючих у мові, і він має бути правильно *технічно* оформленим щодо англійського *складотворення*.

50. Семантична мелодика фрази під час її звучання

Послідовне змінення *висоти* тону голосу на акцентованих та неакцентованих *складах* утворює мелодику фрази під час її звучання. Змінення висоти тону голосу залежить від *частоти* коливань голосових зв'язок під час вимовляння дзвінких звуків, особливо *складотворних* голосних і сонантів. Найважливішим у складі мелодичної структури фрази слід вважати **термінальний тон** (тобто змінена висота тону голосу на *останньому* виділеному за смислом слові), який, фіксуючи *рему* (комунікативний центр фрази) на базі тієї чи іншої граматичної конструкції та лексичного складу, визначає *комунікативну спрямованість* фрази (тобто показує, що відповідна фраза є питанням, твердженням, проханням, наказом тощо).

Термінальний тон може бути оформлений по-різному, що значить, що зміна тону голосу може виявлятися у формі чергувань пониження та підвищення тону голосу (можливі при цьому також пониження одразу за підвищенням або навпаки тощо).

Передтермінальна частина мелодики фрази називається **мелодичною шкалою** (scale/head) яка починається від *першого* наголошеного складу і закінчується *останнім* акцентованим чи неакцентованим складом, що безпосередньо *передує* термінальному тону, наприклад: 1) 'Kitty 'doesn't 'know *Spanish*. 2) 'Benny is' learning *Co₂ rean*. Неакцентовані склади, що *передують* мелодичній шкалі, називаються **передшкалою** (pre-scale); неакцентовані склади кінця фрази, що стоять *після* термінального тону, називаються **зашкалою**. Наприклад: *He is a | 'student of the 'English de| part | ment*.

передшкала

шкала

терм. тон зашкала

Таким чином, мелодика фрази складається з передшкали, шкали, термінального тону та зашкали. Зазначимо, що перед шкали та зашкали є факультативними у складі мелодики *фрази* (див. приклади мелодичних шкал вище). Наявність шкали є також необов'язковою, або, кажучи інакше, фраза може складатися з *одного* термінального тону, наприклад: *Fine. ₂ Wonderful. Be ₂ careful*.

Мелодична шкала англійської фрази розташована між двома висотними рівнями діапазону голосу – верхнім та нижнім:

верхній висотний рівень _____
нижній висотний рівень _____

У зазначених межах англійської фрази відбувається зміна висоти тону голосу на акцентованих та неакцентованих складах, позначаються відповідно за допомогою тире та крапок (*частково наголошені* склади позначаються коротшими рисками, ніж наголошені). Характер цієї зміни й визначає мелодичний *вид* шкали: нисхідна (*Descending Scale*) чи висхідна (*Ascending Scale*), з поступовою зміною тону голосу (рівномірна шкала) (*Stepping Scale*) чи ні (нерівномірна шкала) (*Non-Stepping Scale*) тощо. Докладніше про це йтиметься далі.

51. Ритм англійського речення. Ритмічна група

Усне мовлення, на відміну від *письмового*, не є чимось застиглим, зафіксованим. Мовлення – це природний процес комунікації, який *ритмічно* відбувається в необмеженому часовому просторі. Ритмічність досягається за рахунок того, що *наголошені* склади вирізнених за *смыслом* слів з'являються у мовленні через відносно однакові проміжки *часу*, таким чином виокремлюючи так звані *ритмічні групи* та виконуючи при цьому функцію організації ритму у мовленнєвому контексті.

Ритмічною, або *акцентною, групою* називається група *складів*, яка складається з одного наголошеного складу та оточуючих його у мовленнєвому потоці *ненаголошених* складів.

Акцентна група повинна вимовлятися *максимально* неподільно, як одне *багатоскладове* слово.

В англійській мові *ненаголошені* склади, що стоять між двома наголошеними, взагалі мають тенденцію приєднуватися до *наголошеного* складу, що стоїть *попереду*. Однак, вони завжди приєднуються до наголошеного складу, що стоять після них у наступних випадках: а) коли *ненаголошені* склади стоять на початку смислової групи, або б) якщо необхідно особливо наголосити на *смысловому* зв'язку *ненаголошеного* слова з *наступним* наголошеним словом.

Кількість *ненаголошених* складів між кожною парою *наголошених* складів може бути різною. Внаслідок цього *швидкість* вимовляння *ненаголошених* складів, що стоять між двома наголошеними, а, отже, і тривалість звучання *звуків* (особливо *голосних*), схильна до значних коливань: якщо *ненаголошених* складів багато, вони вимовляються швидше, а якщо їх мало, то вони вимовляються повільніше. Крім того, кількість *ненаголошених* складів у ритмічній групі впливає на *швидкість* вимовляння і *самого наголошеного складу*, тобто на тривалість звучання *звуків* в ньому (особливо *голосних*).

Тривалість всіх акцентних груп в одній *синтагмі* є приблизно однаковою, але акцентні групи *різних* синтагм одного й того самого речення можуть мати різну тривалість.

Під впливом ритмічної тенденції чергування наголошених складів з ненаголошеними та внаслідок вимовляння наголошених складів через більш-менш *однакові* проміжки часу, слова з двома наголосами часто *втрачають* один з них: *nineteen* ['naɪn'ti:n] – 'nineteen \ lines ['naɪnti:n \ laɪnz] – 'line nine \ teen ['laɪn naɪn 'ti:n].

52. Темп мовлення

Мовлення являє собою психофізіологічний динамічний процес, що здійснюється у *часі*, а тому він неоднаковий щодо *темпу*. Темп мовлення як одна із складових інтонації буває середнім (нормальним), прискореним чи уповільненим, рівномірним чи нерівномірним. При встановленні темпу мовлення чи читання береться до уваги також і тривалість *пауз*. Порушення швидкості нормального темпу мовлення чи рівномірності природної комунікації може бути викликаним цілою низкою причин суб'єктивного чи об'єктивного характеру (позитивні чи негативні емоції, фізичне страждання тощо). Темп може мовцем змінюватися *свідомо* з метою досягнення більшої виразності свого мовлення. Змінення темпу можливо через *семантичні* та *ритмічні* фактори.

Темп мовлення є підпорядкованим *ритму* мовлення і виконує регулювальну функцію у процесі формування механізму ритмічних груп.

53. Комунікативний центр синтагми

Логічний наголос вирізняє у фразі лише *одне* слово або його частину. За допомогою логічного наголосу не можна виділити ціле *словосполучення* (вільне або фразеологічне), що складається з двох чи більшої кількості слів. Між тим, словосполучення також може виражати *найважливішу* думку у синтагмі. Тоді говорять про *комунікативний центр* синтагми.

Комунікативний центр синтагми – це те, що мовець виділяє одним словом, його частиною або цілим словосполученням, а слухач сприймає як найважливіший момент повідомлення у синтагмі. Таким чином, *логічний наголос* завжди виражає однослівний комунікативний центр синтагми.

У дво- чи багатослівному комунікативному центрі останній (непосилений, неемфатичний) фразовий наголос падає на останнє значуще слово, що називається **акцентним ядром** комунікативного центру, оскільки воно утворює акцентне ядро *синтагми* (тобто ядерний *склад*, який несе *завершальну* зміну *тону*). Наприклад: 'Find 'line `nine! – 'Знайдіть 'рядок `дев'ять! Комунікативний центр у цьому реченні виражений двома словами (точніше, словоформами) 'line `nine – 'рядок `дев'ять. Акцентне ядро – *nine*. Воно несе *останній* повний (але

неемфатичний) фразовий наголос і представляє також неемфатичну (тобто **без** розширення діапазону) завершальну зміну тону (мається на увазі *високе* падіння, обумовлене належністю цієї фрази до комунікативного типу речення, яке означає наказ або пропозицію зробити що-небудь).

В наведеній фразі логічного наголосу немає, тому що спеціально, окремо на *жодному* слові в ній *не* наголошується. Однак, за умови необхідності, мовець міг би поставити логічний наголос на *будь-якому* слові (але тільки на одне слово):

Find line nine! – а) Знайдіть рядок дев'ять!
(але не читайте його тощо)

'Find line nine! – б) 'Знайдіть рядок дев'ять!
(а не сторінку)

'Find 'line `nine! – в)  'Знайдіть 'рядок `дев'ять!
(а не десять)

У випадку (в) логічний наголос на останньому слові фрази. Щоб запобігти переплутуванню цього слова з акцентним ядром двослівного або багатослівного комунікативного центру (г), воно вимовляється з більшою силою і з розширеним діапазоном завершальної зміни тону, тобто з посиленням (емфатичним) наголосом.

'Find 'line nine! – г) 'Знайдіть 'рядок дев'ять!

У випадку (г) слово *nine* має логічний наголос, який здійснюється емпфатичним наголосом і **без** розширення діапазону завершального змінення тону (тут це *падіння* тону).

Отже, щоб зробити своє усне мовлення та читання вголос повністю і точно зрозумілими, необхідно інтонаційно правильно оформлювати і однослівний комунікативний центр (що має на собі логічний наголос), і багатослівний комунікативний центр (без логічного наголосу). Таким чином, кожна синтагма і кожна односинтагмена фраза мають комунікативний центр, хоча логічного наголосу вони можуть і не мати.

54. Графічне зображення інтонації. Способи тонування тексту. Тонограми

Графічне зображення позначення висотного та фразоакцентного компонентів інтонації можна виконувати: 1) поза текстом; 2) у самому тексті.

Інтонацію можливо відображати графічно на шкалі, яка являє собою мелодичний контур синтагми у вигляді послідовності наголошених та ненаголошених складів.

При запису інтонації на шкалі застосовуються наступні умовні знаки:

1. Дві паралельні прямі позначають верхню та нижню межі голосового діапазону, між цими прямими розташовуються позначення, що відповідають наголошеним і ненаголошеним складам фрази.
2. Тире позначає наголошений склад, напівтире – напівнаголошений склад
3. Крапка позначає ненаголошений склад
4. Криві, спадаючі донизу, позначають падіння тону в останньому *наголошеному* складі (відповідно *високе* та *низьке* падіння тону)
5. Криві, що піднімаються вгору, позначають підвищення тону в кінцевому *наголошеному* складі (відповідно *низьке* та *високе* підняття тону)

Усередині шкали вирізняють наступне: 1) *початкові ненаголошені склади*, що вимовляються на більш низькому рівні, ніж перший наголошений склад; 2) *перший наголошений склад*, як правило, самий *високий* за тоном у синтагмі (2/3 від загальної висоти шкали); 3) *рівномірно нисхідний* або *рівномірно висхідний* ланцюг наголошених і ненаголошених складів; 4) *останній наголошений склад синтагми, найсильніший* (цей склад називається *ядерним складом* або *ядром синтагми*), він здійснюється нисхідним або висхідним тоном); 5) *ненаголошені склади після ядерного складу*, які завершують синтагму.

В англійській мові розрізняють кілька типів шкал:

1) *рівномірно нисхідна шкала*, наприклад:

He's 'very \ clever.

Рівномірно нисхідна шкала може бути перерваною на одному з ядерних складів. У цьому випадку *логічно* виділене слово, перед яким на тонограмі ставиться вертикальна стрілка (↑), вирізняється *підняттям* тону, наприклад:

The 'text is ↑so \ difficult.

2) *рівномірно висхідна шкала*, наприклад:

But I 'don't \ like them.

3) *шкала з порушеною рівномірністю*, в якій ненаголошені склади є за висотою тону нижчими від наступних наголошених складів:

Her \ sisters were \ very un\ kind to her.

Кожна шкала завершується або нисхідним, або висхідним тоном, *починаючи з ядерного складу*, в залежності від комунікативного тону висловлювання.

55. Типи тональних контурів (мелодичних тонів)

1. Низький нисхідний тон
2. Високий нисхідний тон
3. Висхідно-нисхідний тон
4. Низький висхідний тон
5. Високий висхідний тон
6. Нисхідно-висхідний тон (причому падіння й підняття тону може відбуватися в межах одного складу, одного слова або поширюватися на кілька слів)
7. Рівний тон

Кожний мелодичний тон передає певне відношення мовця до свого висловлювання і вживається для оформлення певних комунікативних типів висловлювань.

Всі різновиди *нисхідних тонів*, як правило, виражають завершеність, закінченість висловлювання; всі *висхідні тони* –

незавершеність, залежність від іншої частини висловлювання, сумнів, невпевненість.

56. Позначення інтонації в тексті

1. ['] Наголошений склад – вертикальною рисою угорі перед складом: 'easy
2. [.] Другорядний наголос в окремому слові – вертикальною рисою знизу перед складом: ,compo'sition
3. [.] Низький нисхідний тон – нахиленою униз рисою або знизу рядка перед складом: It's ,me. It's \me. (широкий діапазон (емфатичний тон))
4. [˘] Високий нисхідний тон – нахиленою униз рисою угорі перед складом: It's ˘me.
5. [^] Висхідно-нисхідний тон – знак (^) перед складом: 'Very ^ much. ^Perfectly.
6. [˘˘] Низький висхідний тон – нахиленою угору рисою знизу перед рядком: 'Very ,well.
7. ['] Високий висхідний тон – нахиленою угору рисою зверху перед складом: 'Is it ´cold?
8. [˘˘˘] Нисхідно-висхідний склад:
 а) [˘˘˘] Перед складом, якщо падіння-підвищення тону відбувається усередині одного складу або слова: It's ˘cold;
 б) [˘˘˘], [˘˘˘] Якщо падіння-підвищення тону поширюється більш ніж на одне слово: It is ˘difficult to ,say.
9. [→] Рівний тон: → Then | I 'went for a ,walk.
10. [˘] Високий ненаголошений початковий склад: ˘In ,deed.
11. [˘˘˘], [˘˘˘] Напівнаголошений або частково наголошений склад на початку синтагми та у кінці синтагми після ядерно-нисхідного тону – крапкою під рядком перед складом (замість свідомо не робленого наголосу у самостійних частинах мови): ,Yes,| ,please. .Good ,morning.

12.	[]	Напівнаголошений або частково-наголошений склад усередині синтагми між наголошеними складами та у кінці синтагми після ядерно-висхідного тону – крапкою над рядком перед складом: (замість <i>свідомо не робленого</i> наголосу у самостійних частинах мови): <i>'Mike is 'very ,busy. I ,think 'so.</i>
13.	[↗]	Стрілка під кутом угорі перед наголошеного складу означає, що цей наголошений склад починається на більш <u>високому</u> рівні тону, ніж попередні <u>ненаголошені</u> склади: <i>My brother is ↗very `busy.</i>
14.	[]	Пауза після кінцевої синтагми
	[]	Пауза після некінцевої синтагми
	[⏏] або []	Найкоротша пауза після незакінченої синтагми, дуже сильно пов'язаної за смыслом із сусідніми (наступними) синтагмами
15.	[↑]	Посилення голосу на слові, яке треба виділити (підвищення тону, як правило, не вище від рівня першого наголошеного складу) у рівномірно нисхідній шкалі: <i>She is 'explaining a ↑new ,grammar ,rule.</i>

57. Основні позиційні тональні ситуації

57.1. Перший ненаголошений склад синтагми (передшкали)

Перший ненаголошений склад синтагми (або ізольованого складу) вимовляється англійською звичайно *рівним* низьким тоном і на тонограмі позначається крапкою:

I 'feel `fine.

In `deed.

Кожний наступний з *початкових* ненаголошених складів вимовляється або на тому самому висотному рівні, що й попередній (тобто *всі* початкові **ненаголошені** склади вимовляються рівним і, звичайно, низьким тоном), або *набагато вище* попереднього складу (тобто *всі* початкові **ненаголошені** склади вимовляються з *поступовим* підвищенням тону аж до висоти тону *першого* наголошеного складу:

It is `nice.

57.2. Високий ненаголошений початок синтагми

Високий ненаголошений початок синтагми, що позначається знаком [-], є типовим для *емоційного* мовлення. Початкові ненаголошені склади синтагми вимовляються на більш високому рівні, ніж *наступний* за ними перший наголошений склад:

-Good ,morning

-Hu ,llo.

-How ,can you be ,so ,late?

57.3. Тон першого наголошеного складу

Перший наголошений склад в слові, яке має два наголоси, у словосполученні та в реченні *звичайно* вимовляється в англійській мові **рівним і самим високим (порівняно з рештою складів)** тоном (приблизно на рівні 2/3 від висоти голосового діапазону). Наголос у тексті графічно при цьому позначається вертикальною рисою, яка ставиться перед складом. На тонограмі інтонації перший наголошений склад, який вимовляється *рівним* тоном, позначається горизонтальною рисою схожою на знак тире: 'ten ,steps ['ten ,steps] .

57.4. Тон кінцевого ненаголошеного складу (заядра)

1. Якщо останній наголошений склад вимовляється з *падінням* тону, то наступні кінцеві *ненаголошені* склади в синтагмах (та в ізолюваних словах), в яких використовується нисхідний тон, вимовляються *рівним і найнижчим* тоном:

'Let ,me ,spell it.

in`finitive

2. Якщо в синтагмах (та ізолюваних словах) з одним кінцевим ненаголошеним складом або більшою їх кількістю потрібно використати **висхідний тон**, то *останній* наголошений склад (тобто ядерний склад, або акцентне ядро) вимовляється *найнижчим* і рівним тоном, а кожний наступний *ненаголошений* склад вимовляється більш високим тоном, ніж попередній склад, тобто, іншими словами, підвищення тону відбувається в кінцевих ненаголошених складах (заядрі). При цьому тон *останнього* ненаголошеного складу не повинен бути вищим від тону першого *наголошеного* складу:

'Need I *spell* it?

'Need I *meet* Ben?

definite

Якщо ж останній склад наголошений, то на шкалі він буде позначений як . У нашому ж випадку із *заядрами* ми маємо кінцівку, де останній наголошений склад є *найнижчим* за тоном – .

57.5. Два варіанти завершальних складів (ядерний та ядерно-заядерний)

Можна зробити висновок, що завершальний тон може бути двох типів: 1) **ядерним**, коли за останнім наголошеним складом, або акцентним ядром, немає *заядра* (тобто складу або складів *без* фразового наголосу; 2) **заядерним**, коли зміна тону починається і завершується в *заядрі*, наприклад:

1. <i>It is</i> `time.		Час.	Високий нисхідний тон	} Ядерні варіанти
2. 'Is it time?		Час?	Низький висхідний тон	
3. <i>It is</i> `definite.		Визначено.	Високий нисхідний тон	} Ядерно-заядерні варіанти
4. 'Is it definite.		Визначено?	Низький висхідний тон	
5. 'Time?		Час?	Високий висхідний тон (починається трохи нижче середнього рівня і досягає високого рівня	} Ядерні варіанти
6. 7. <i>It is</i> time.		Час.	Низький нисхідний тон	
7. <i>Definite</i> ?		Визначено?	Високий висхідний тон	} Ядерно-заядерні варіанти
8. <i>It is</i> definite.		Визначено.	Низький нисхідний тон	

Дотримання (у вимові та при графічному відображенні інтонації) цього різновиду між двома варіантами одного й того самого завершального тону особливо важливо в англійському *висхідному* тоні, оскільки в його *ядерно-заядерному* варіанті підвищення відбувається **не** у самому акцентному ядрі (це має місце в ядерному варіанті), а в *заядрі*, тоді як само ядро вимовляється *рівним* низьким тоном, порівняйте:

Time? (ядерний варіант) *Definite?* (ядерно-заядерний варіант)

При позначенні *ядерно-заядерного* варіанту висхідного тону *нахиленим* знаком наголосу, останній ставиться *перед* транскрипційним знаком або літерою, які відповідають початковому (приголосному або голосному) звуку ядерного складу, незважаючи на те, що підвищення тону відбувається фактично у *заядрі*, а саме ядро вимовляється рівним і низьким тоном.

Що стосується англійського *нисхідного тону*, то в обох варіантах падіння тону *звичайно* відбувається в *ядерному* складі, а в ядерно-заядерному варіанті *заядро* вимовляється рівним низьким тоном:

Time. (ядерний варіант) *Definite.* (ядерно-заядерний варіант)

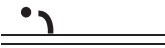
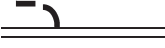
58. Нисхідний тон

Нисхідні тони обох рівнів (низький та високий) надають висловлюванню завершеності, впевненості, категоричності, переконливості та використовуються звичайно у 1) розповідних реченнях; 2) наказових реченнях (розпорядження та накази); 3) окличних реченнях; 4) спеціальних питаннях.

58.1. Низький нисхідний тон

Низький нисхідний тон (*Low Fall*) використовується звичайно у спокійному, емоційно *незабарвленому* мовленні для вираження стверджень, не відзначених емфазою, а також у флегматично-байдужих висловлюваннях, наприклад:

Розповідні речення	1. <i>This is a desk.</i>	
	2. <i>It's Nick.</i>	
	3. <i>'ten men</i>	
	4. <i>'Kitty is busy.</i>	
Наказові речення	1. <i>'Take a pen.</i>	
	2. <i>'Take a 'book and 'read the text.</i>	
	3. <i>Send it.</i>	
Окличні речення	1. <i>'What a pity!</i>	
	2. <i>'What 'fine weather!</i>	
Спеціальні питання	1. <i>'Why is 'Lizzy absent?</i>	
	2. <i>'What does she read?</i>	
	3. <i>'What 'book does she read?</i>	

58.2. Високий нисхідний тон

Високий нисхідний тон (*High Fall*) використовується в більш-менш емоційно забарвленому мовленні, особливо при запереченні, протиставленні, тобто коли необхідно особливо виділити визначене слово, привернути до нього увагу слухача. Це досягається не тільки падінням тону, але й посиленням наголосу на цьому слові, а також зміною темпу чи тембру мовлення.

У слові, на якому мовець хоче наголосити, падіння тону починається з більш високого тону, ніж у звичайному *неемфатичному* мовленні. При цьому решта слів синтагми вимовляється із звичайними наголосами або частково чи повністю втрачають наголос взагалі, наприклад:

1. *The 'papers are on the `table, | 'not on the `chair* (протиставлення).

2. *They are `not there.*

Високий нисхідний тон є характерним також для наступних типів емоційно забарвлених речень:

1) розповідних: *'This pen is bad, | 'try that one.*

2) наказових:	'Give me `that red pencil.	
3) окличних:	Well 'fancy `that!	
4) спеціальних питань:	Why `is she late?	

59. Висхідний тон

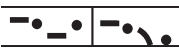
Висхідний тон (*Rise Tone*) надає висловлюванню *невпевненості*, *некатегоричності*, *незавершеності*, а тому вживається у наступних випадках: 1) *загальних* питаннях (тобто питаннях, що вимагають стверджувальної або негативної відповіді); 2) *розповідних* реченнях, але тільки для вираження сумніву, непевненості, здивування, вибачення, задоволення, докору, ввічливого заперечення, запрошення, прохання тощо.

59.1. Низький висхідний тон

Низький *висхідний* тон (*Low Rise*) вживається у спокійному, яскраво емоційно *невираженому* мовленні, а саме: 1) у *розповідних* реченнях для вираження такого: а) докору; б) іронії; в) вибачення; г) задоволення; д) *непевненості*; є) прохання; ж) звертання тощо, наприклад:

1. 'Take your <i>bag</i> , Nelly.		(прохання)
2. 'Shame on you!		(докір)
3. It is 'very <i>bad</i> to do so.		(докір)
4. 'Let me <i>read</i> it.		(прохання)
5. 'Read this <i>letter</i> , please.		(прохання)
6. I beg your <i>pardon</i> .
<i>Sorry!</i>		(вибачення: – “Вибач-
те, я не дочув, що
ви сказали”, або
“Повторіть, будь-
ласка”)
7. We 'had a 'lot of
a <i>musements</i> that <i>evening</i> .		(задоволення)

8. 'Mr. Syvko. || 'Go on \reading! (звертання)
9. I am \not sure | he is at (невпевненість)
, home now.

2) у загальних питаннях (загальне питання починається з допоміжного, напівдопоміжного або модального дієслова, яке у цьому випадку звичайно має фразовий наголос і вимовляється за повною формою вимови):

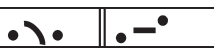
1. 'Do you 'read 'English ,well?
2. 'Did she 'read ,well today?
3. 'Is it ,time?

59.2. Високий висхідний тон

1. Високий висхідний тон (*High Rise*) вживається для вираження подиву, прохання повторити сказане; він зустрічається в мові тільки як реакція на почуте висловлювання і являється як би його відлунням.

1. – Pete doesn't like your pen?
– 'Doesn't he 'like my 'pen?
2. – His name is Tom. – 'What's his name?

2. Стверджувальне та заперечне речення, що вимовляються з високим висхідним тоном, стають запитаннями, наприклад:

1. I \have it. – You 'have it?
2. It 'isn't \good. – 'Not 'good? `Why?

В емпітичних загальних питаннях, тобто в таких, де відсутній підмет і присудок або його частина (наприклад, допоміжне дієслово), вживається тільки високий висхідний тон. Порівняйте:

- 'Are you ,ready? – 'Ready?

60. Мелодика загального питання та відповіді на нього

Загальне питання вимовляється звичайно низьким висхідним тоном. Дієслово (допоміжне чи дієслово-зв'язка або модальне дієслово), що стоїть *перед* підметом, стає фразово наголошеним і вимовляється найвищим тоном (*перший* наголошений склад на рівні 2/3 від голосового діапазону). Далі на *кожному* складі йде поступове *зниження* тону, а *останній* наголошений склад (ядро) вимовляється *низьким* висхідним тоном: 'Do you 'read 'English ,well? . Якщо після *останнього* наголошеного складу є ще *ненаголошені* склади, то *останній наголошений* склад вимовляється *рівним* низьким тоном, а *ненаголошені* склади після нього (заядерні) вимовляються *висхідним* тоном: 'Did she 'read ,well today?

Коротка відповідь на загальне питання вимовляється так:

- а) емпатичне мовлення: Yes, | he does.
 No, | he doesn't.
- б) неемпатичне мовлення Yes, | he does.
 No, | he doesn't.

61. Мелодика переліку

При переліченні предметів, подій тощо кожний член переліку вимовляється *висхідним* тоном, а *останній* – *нисхідним*, наприклад:

I 'see a pen, | a pencil | and a note-book

The 'students 'answer his questions | write on the blackboard | and in the note-books

Однорідні члени речення звичайно утворюють окремі синтагми, що вимовляються з *підвищенням* тоном, за винятком *останньої* синтагми, що вимовляється зі *зниженням* тону, якщо вона *некінцева*: One, | two, | three, | four, | five.

62. Мелодика альтернативних питань

Альтернативне питання під час вимовляння поділяється на дві синтагми: перша з них вимовляється з *низьким* висхідним тоном, а друга – з *низьким* нисхідним тоном:

'Is he a *ˌ*pilot | or a *ˌ*sailor?

При цьому підвищення тону в *першій* частині починається зі слова, на яке падає логічний наголос, а падіння тону у другій половині відбувається у *протиставленому* слові.

63. Мелодика звертання

Привітання, прохання, вибачення, подяки та деякі інші фрази у діалозі нерідко мають *звертання* (*Direct Address*) – слова, за допомогою яких називається особа, до якої звертається мовець. Слова-звертання, що стоять на початку речення, можуть бути *наголошеними* та виділятися в окрему синтагму, яка вимовляється з а) *низьким* нисхідним тоном; б) *низьким* висхідним тоном; в) *рівним* тоном; г) *нисхідно-висхідним* тоном (у такому разі слова-звертання несуть *більш* семантичне навантаження, наприклад:

*ˌ*Bob, | I 'm 'going *ˌ*to bed.

*ˌ*Michael, I 'm 'going to the *ˌ*blackboard.

'Michael, 'what's 'wrong with my `lamp?

Усередині речення слова-звертання несуть *менш* семантичне навантаження, отож, як *правило*, вони залишаються *частково наголошеними* та продовжують мелодичний рисунок відповідної синтагми:

*ˌ*Now Peter;| go `on *ˌ*reading. – Yes, **ˌ*mum, | I'm *ˌ*ready.

Слова-звертання, що стоять у *кінці* речення, мають повний або частковий *наголос*, в залежності від ступеня їхньої *семантичної* значності:

1. *ˌ*Thank you, *ˌ*Helen.

2. `Spell this `word, *ˌ*Michael.

1. `Hello, *ˌ*Betty.

2. So `long then *ˌ*Betty.

3. So `long then Mr. ,White.
4. Per'haps some ,other day, ,Betty (припущення, невпевнена заява).
5. 'Yes, Mr. ,White (впевнена відповідь).

64. Рівний тон (→)

Рівний тон перед паузою у *кінці* синтагми зустрічається в синтаксично *незакінчених* групах слів або у *кінці* розповідного речення і, подібно *низькому* висхідному тону, означає *незавершеність* висловлювання.

Рівний тон вживається у випадку, коли мовець *неначе* розмірковує, *не* знаючи, що сказати далі. Рівний тон також характерний для читання *віршових* творів.

1. →Frankly, | I `can't af`ford it.||
2. Perhaps it's → right.||

Часто *рівний* тон може бути замінений *низьким* висхідним або *високим* висхідним тоном. Рівний тон передає *менш* тісний зв'язок з наступною синтагмою.

Вибір тону для синтагми визначається її семантичною важливістю, ступенем її завершеності та ступенем зв'язку з *наступною* синтагмою.

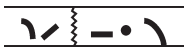
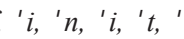
65. Нисхідно-висхідний тон

Одним з варіантів *емфатичного* тону є нисхідно-висхідний тон, що вживається для вираження: а) протиставлення; б) припущення; в) заперечення; г) недовіри; д) жалю; е) попередження; ж) вибачення; з) здивування. Падіння-підняття тону може відбуватися: а) в межах *одного* складу: √No ; б) в межах *двох сусідніх* складів:

- √Sorry.
 √That's right.
 Ex_cuse_me.

в) в межах *двох* складів, розділених одним або більшою кількістю *ненаголошених* складів: √Certainly .

Нисхідно-висхідний тон вживається у некінцевих синтагмах звичайно для виділення певного слова з метою *наголошення* на ньому, наприклад, коли про це слово надаються якісь відомості (значення, орфографія, вживання), наприклад:

1. ~ “Pencil” ,means “олів`ець”
2. “~Definite” is ,spelt { 'd, 'e, 'f, 'i, 'n, 'i, 't, 'e.

66. Складний тон “падіння + підняття”

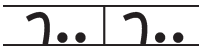
Різновидом нисхідно-висхідного тону можна вважати складний тон “падіння+підняття”, коли пониження тону відбувається на одному з *початкових* слів синтагми, а підвищення – на одному з *останніх* слів. Слова, що розташовані між ними, вимовляються на одному низькому тональному рівні, навіть якщо на них падає фразовий наголос, який в таких випадках позначається підрядковою крапкою.

Падіння тону відбувається на слові, яке мовець хоче *особливо* виділити або на якому він хоче наголосити, а підвищення проявляється у формі певного доповнення або уточнення *основної* думки висловлювання:

1. `Here you ,are.
2. `Thank you for ,telling me.
3. `This ,way is the ,best.

67. Висхідно-нисхідний тон

Висхідно-нисхідний тон передає велику міру визначеності, категоричності висловлювання, ніж решта більш складних тонів. Висхідно-нисхідний тон може також передавати відчуття сильного подиву, недовіри, шокованості:

1. It's ^terrible, |_ isn't it?
2. My pen is bad.
– Try a ^different one.

68. Мелодика розділових питань

Розділове питання, як і альтернативне питання, відноситься до категорії структурно-зумовлених двосинтагменних фраз. Складається розділове питання з двох частин, причому якщо перша частина за своєю синтаксичною структурою є *стверджувальною*, то друга має бути питально-заперечною і навпаки. У мовленні таке питання відповідно підрозділяється на дві *сміслові групи*: перша (до складу якої входить заява) оформлюється *нисхідним* тоном, а друга (*Tag-Question*) вимовляється з *висхідним тоном* (оскільки, по суті, це загальне питання, але тільки *скорочене*). У розділовому питанні мовець висловлює свою думку *невпевнено*, піддаючи її сумніву, і через це звертається до адресата за підтвердженням достовірності своєї думки (стверджованої чи заперечуваної). Відповідь може бути або стверджувальною, або заперечною, наприклад: 1. 'Jane is his ,sister;| ,isn't she? – ,Yes,| she ,is. ,No,| she ,isn't. || 2. 'Jane ,isn't his ,sister; | , is she? – ,Yes, | she ,is.||

Якщо ж, навпаки, мовець майже не має сумнівів щодо того, що відповідний факт є реальним *явищем*, і сподівається на *позитивну* відповідь (риторичне питання), то і у першій частині, і у другій вживається *нисхідний тон*. У такому разі виходить, що розділове питання є специфічною формою ствердження. Насамкінець, слід зазначити, що розділові питання є дуже поширеними в англійському діалогічному мовленні, на відміну від українського.

69. Мелодика привітання

В англійській мові привітання може вимовлятися із застосуванням різних мелодичних тонів. *Офіційно* та *по-діловому* звучить привітання, вимовлене низьким нисхідним тоном:

-Good , morning.

Але це саме привітання можна вимовити і з низьким *висхідним* тоном, і з нисхідно-висхідним тоном, в залежності від ситуації або настрою мовця:

-Good , morning.

-Good ~ morning.

Слово *Good* у привітанні може бути **ненаголошеним**:

Good`morning, Mr. Brown.

Наприкінці розмови обидва мовці вимовляють слова *прощання* з висхідним тоном:

Good`afternoon.

Good`bye.

70. *Порушення рівномірно нисхідного ряду наголошених складів (різке підвищення тону)*

Це один із розповсюджених видів *емфаз* в англійській мові. Початок речення являє собою звичайний тонально *нисхідний* ряд складів; на слові, на якому мовець хоче наголосити, тон голосу підвищується, але, як правило, **не** піднімається вище від тону *першого* наголошеного складу. Потім знову йде поступове пониження тону, як і має бути у шкалі з нисхідним тоном. У транскрипції це підняття тону голосу позначається стрілкою (↑) замість звичайного знаку наголосу:

She is ex'plaining a ↑new`grammar`rule.

→*Helen,|`read the ↑first`passage a`loud.*

71. *Мелодика складносурядного речення*

Мелодика складносурядного речення залежить від того, наскільки сильно зв'язані між собою за змістом прості речення, що входять до складу *складносурядного* речення. Для простоти розгляду питання будемо вважати, що у нас складносурядне речення, яке складається з двох простих сурядних.

Якщо друге речення відображає наслідок дії першого речення і на цьому треба наголосити, то перше речення вимовляється *низьким* висхідним тоном, а друге – *низьким* нисхідним тоном:

The`classes are`over| and the`pupils`go`home.

Якщо ж тісного смислового зв'язку між складовими складносурядного речення немає, або немає потреби наголошувати на якомусь одному з них, то обидві частини складносурядного речення вимовляються *низьким нисхідним тоном*:

In the morning 'Fred ' goes to school | his 'father 'goes to his work.

72. Мелодика складнопідрядного речення

Мелодика *кінцевої* смислової групи (синтагми) залежить від *комунікативного* типу речення: а) загальні питання вимовляються з *низьким висхідним тоном*; б) стверджувальні речення та спеціальні питання – з *низьким нисхідним тоном*; в) альтернативні та розділові питання (як ми вже переконалися в цьому вище) вимовляються *двосинтагмово*. У більшості випадків *головне* речення у складі складнопідрядного є більш-менш *незалежним* від *наступного* речення (тобто від підрядного), отже вимовляється воно частіше *низьким нисхідним тоном*: *You can 'make your d'ssignment at home, | if you have all he 'books needed.*

Підрядне речення, що стоїть *попереду* головного речення, є *залежним* від головного, а тому вимовляється *висхідним тоном*: *If he has 'learned everything of that, | I 'can't even guess, | what he could have done then.*

Як можна зрозуміти, інтонація *некінцевої смислової* групи, якою може бути як *головне*, так і *підрядне* речення, може вимовлятися *порізному*: як *висхідним*, так і *нисхідним тоном*.

Lesson 1

Topic: Translators and Translation in Contemporary Culture

Grammar: The Pronoun. Sentences with an introductory “it”

Functional Expressions: Persuasion

1. Learn the following expressions that are involved in the process of persuasion.

Why don't we look at ...?

Let's consider ...

Wouldn't it be better if ...?

We'd improve matters by ...

How about modifying our plan by ...?

Shouldn't we also take into account ...?

Perhaps if we were to ...

What a good idea! Let's use it in the following way ...

You must admit we won't do better than if ...

That's an excellent idea. Let's incorporate it by ...

2. Discuss the following questions relating to the text below, using the expressions from above, working in groups:

1. Why is translation necessary?

2. How long has translation been taking place?

3. Who were the first translators?

4. Was the first translation oral or written?

5. What are the major difficulties of translation?

6. What are the major advantages that translation brings?

7. What can happen if translation is poor?

8. What are the most important attributes of a successful translator?
9. What are the most frequently used languages in translations?

3. Transcribe the following words and read them aloud. Observe the difference between phonemes.

Will–wheel–whale, boss–both–berth, mean–mint–meant, week–wake–wink, close–cloth–clause, word–wash–warm, foreign–foe–forward, many–money–mini, ten–turn–torn.

4. Look at the words below. Sort them up into groups with silent /h/ and pronounced /h/. Practise their pronunciation.

Human, here, how, high, whereas, happened, what, hope, whom, hidden, while, have, huge, whether, him, history, eight, somewhere, hang.

5. Transcribe the following words and practise their pronunciation.

Vital, audience, multiply, society, tutorial, series, pre-empted, seminar, essay, enormous, major, growth, expert, issues, philosophy, collapse, clash, pretty.

6. Transcribe the following sentences, mark the stresses and tunes and draw them onto staves.

1. May I have a quick word with you, Professor? 2. Don't you mean that you're presenting at the seminar? 3. Have you seen the new timetable? 4. What subjects have we got this term? 5. What do you mean? 6. How many periods have we got today?

Text: Translators and Translation in Contemporary Culture

People around the world express themselves by using many thousands of languages and dialects which, combined with enormous differences in culture and means of expression, make for huge difficulties in communication. English translation, among others, becomes even more important taking into account the importance of the English language. It goes without saying that English is the major world language, the language of international communication and the main language of the Internet. English is native to over 400 million speakers, an official language to over a billion, and is the most studied language in the world.

Nobody will argue that communication is vital for this planet to not only survive, but to evolve and develop. The popular image of a “shrinking world” is partly from the increase in physical travel and the decrease in the time taken to literally move from one country to another. But the world is also shrinking as mass media and the Internet bring people closer through communication of information. This growth of international information and organisations, the increased sharing of knowledge in science, arts and culture, the increased international presence of both commercial and non-commercial structures increasingly require a growing number of expert communicators. The ultimate role of a translator/interpreter is to make all communication issues and problems magically vanish.

But while serving such an important mission the translator needs to stay mostly invisible. The philosophy of the job is that you can’t win, you can only lose. Whether during business discussions or at international conferences, the audience for whom the translator works will only pay attention to him or to her if a failure in communication occurs. If communication goes smoothly, the translator or interpreter is always hidden in the shade. This is fundamentally different from other professions where the task is to win and not just to participate. To assist with communication by doing a professional and transparent job is what each translator must aim to achieve.

If communication fails, what may have happened? Where could the translator have gone wrong? He or she may have made one of two principal groups of mistakes: those related to cultural misunderstandings and those related to incorrect use of sounds, words or grammar. Whereas grammatical mistakes in many cases will just confuse the listener but will probably not cause communication to fail, mistakes in vocabulary and pronunciation, especially when multiplied by cultural misunderstandings may result in dramatic failures. High-level talks have frequently been known to go wrong and even international treaties collapse for such reasons.

How does a student linguist get that vital knowledge that will help him or her to fulfil the important task of communication across cultures and societies? How may that student learn more about their own country and the countries of the language being studied? Here a university education becomes critical as it provides the student not only with a certain sum of knowledge, but with the tools and means of obtaining more and more knowledge and education. The student needs to always retain the desire to continue to learn and all really good

professionals will never stop the search for not just more words but for better and better understanding of the human beings they deal with.

! Notes

1. To make for. В даному контексті означає “призводити до чогось”.

2. It goes without saying. Фразеологічний вислів, який означає “само собою зрозуміло”.

3. Evolve. Розвиватися, еволюціонувати поступово і природнім шляхом. Порівняйте зі значенням слова “to develop”, яке означає розвиток та вдосконалення як результат людської діяльності. Наприклад: It is believed in the scientific world that human beings are evolving at an ever increasing rate. He went to the gymnasium every day to develop his arm muscles.

4. Shrinking world. Метафоричний вислів сучасної англійської мови, який в даному контексті перекладається як “світ, що стає все тіснішим”. Дієслово “to shrink” має також значення “зменшуватися, скорочуватися, зморщуватися”. Наприклад: His jeans had shrunk in the wash and he couldn't do up the buttons now. Her shrunken cheeks were clearly seen now.

5. Ultimate role. В даному контексті – “кінцева мета, основне завдання”. Слово “ultimate” може також означати “останній, остаточний” та “фундаментальний, первинний, базовий, споконвічний”. Наприклад: ultimate result, ultimate truth.

6. Sharing of knowledge. “Sharing” означає спільне володіння та використання, в даному контексті перекладається як “обмін знаннями”.

7. To go wrong. Ідеоматичний вислів сучасної англійської мови зі значенням “помилитися, дати збій”.

8. Linguist. Лінгвіст, людина обізнана у мовах та лінгвістиці. Порівняйте це слово зі значенням слова “philologist”, яке не є його синонімом в сучасній англійській мові і означає у Великобританії фахівця в галузі порівняльного та історичного мовознавства, знавця давніх мов. В американському варіанті англійської мови слово “philologist” означає насамперед фахівця в галузі літератури або класичних мов.

Dialogue 1 The need to never stop learning

Student: Oh, Professor. May I have a quick word with you?

Professor: Of course, I've got a few minutes spare.

S: As the students' representative, I just wanted to ask you to move next week's tutorials around if possible.

P: As it happens, you've pre-empted me. I was going to talk to you about the same thing.

S: Oh, what do you mean?

P: We've got two tutorials next week, both of which clash with a series of seminars that I want to attend, so I was hoping to re-arrange with you.

S: That's just what I was going to ask you about.

P: I want to sit in on the Contemporary English seminars by that native speaker.

S: Don't you mean present at that seminar?

P: Good grief, no. I'm always concerned I'm out of date in my understanding of the language. I need to learn not tell.

S: But you're a Professor.

P: Quite – all the more reason to keep learning.

Notes

1. May I have a word? Ввічлива фраза, за допомогою якої можна зупинити когось, привернувши увагу. Слово “quick” скоріше додається для підсилення ввічливості, ніж для передачі буквального значення.

2. I've a few minutes spare. Ввічлива відповідь, яка в розмовній мові означає, що той, до кого ви звернулися, може приділити вам декілька хвилин.

3. I just wanted to ask you...if possible. Одна із фраз ввічливості, що вводить тему розмови.

4. Seminar. Крім форми аудиторної роботи студентів, яка перекладається аналогом, може також означати публічну презентацію з певної теми.

6. Tutorial. Форма аудиторної роботи студентів у Великобританії: заняття проводяться, як правило, професором для невеликої групи студентів, тема заняття визначається інтерактивно, часто просто на початку заняття із кола питань, які цікавлять студентів. Аналогічна форма занять у вітчизняних вищих навчальних закладах не практикується. Можливий варіант перекладу – “консультація”.

7. **As it happens.** Розмовний зворот, що означає “добре, що ви поставили це питання”. Перекладається залежно від контексту, наприклад, речення “As it happens, you’ve pre-empted me” можна перекласти “З цим питанням Ви мене випередили”. В інших контекстах може перекладатися “вийшло так, що ...”

8. **To sit in on.** Розмовна фраза, що означає “відвідувати”.

9. **To present.** У цьому контексті означає “виступати перед аудиторією, робити презентацію”.

10. **Good grief!** Вигук, який передає здивування і деяку приголомшеність промовця, а також його заперечення сказаного раніше. Перекладається “Боже мій! Ні!” та іншими аналогічними фразами.

11. **I need to learn not tell.** Граматично неправильна фраза, де пропуск “to” перед “tell” використовується для підсилення сказаного.

Dialogue 2 The new timetable

Roman: Have you seen the new timetable? They posted it this morning.

Olena: I missed it. Where did they put it?

R: In the right wing of the Yellow Building on the first floor next to the administrators.

O: Ah, I only looked on the ground floor notice-board. Anyway, how many periods have we got this term?

R: Eighteen per week in eight subjects.

O: Wow, not much time in the bar, then?

R: Wednesday’s our library day. And I think we’ve got three essays this term.

O: What subjects have we got this term, then?

R: Hang on, I wrote them down somewhere. Here we are: “Introduction to General Linguistics”, “English Language”, “Ukrainian Language”, “Ukrainian Literature”, “Foreign Literature”, “IT”, “Physical Education”. Have I left anything out?

O: Yes, the broadest of all “The History of Culture”. Do you know what we’re doing in Foreign Literature this term?

R: Ancient Classical literature.

O: Ouch – I missed most of that in school, so I’ll be starting pretty much from scratch.

R: It’s five to two – we better get moving to our first class.

! Notes

1. Timetable. Розклад занять. “To post a time-table” означає вивісити розклад занять.

2. A period. Пара, дві академічні години.

3. Wow. Вигук здивування.

4. Term. У британській англійській означає “семестр”. У Великобританії навчальний рік ділиться на три семестри. В американській англійській використовується слово “semester”.

5. Essay. Реферат. Студенти гуманітарних факультетів британських університетів пишуть близько 20 рефератів за семестр обсягом 4–5 000 слів кожний.

6. IT (Information Technology). Інформатика.

7. The administrators. Методисти.

8. What are we doing in Foreign Literature this term? Що ми проходимо з іноземної літератури в цьому семестрі?

9. To start from scratch. Ідіоматичний вислів, що означає “починати з нуля”.

Subject vocabulary:

Language, dialect, means of expression, communication, to share knowledge, expert, communicator, commercial structure, to vanish, to serve a mission, a failure, cultural misunderstanding, correct/incorrect use, philologist, crucial, drastic, tools and means, a professional.

Student representative, tutorial, seminar, to attend, to re-arrange, to sit in on a seminar, native speaker, to present, time-table, to post, a period, a library day, a class.

1. Answer the following questions:

1. Why is it so crucial that translation has to be absolutely accurate for true communication? 2. Why is English often called the world language? 3. What is the main task of a translator? 4. Why is it said that a translator during translation can never win but can only lose? 5. What sort of communication failures can you name? Give examples. 6. Why is a broad university education so important to a translator? 7. Do good professionals ever stop learning? Explain why. 8. What forms of classes do university arts students usually have? 9. How many periods per day do students have and how many days per week do they study? 10. What courses do first-year students at Taras Shevchenko University have? 11. What are the functions of the students’ representative?

2. Insert articles where appropriate:

1. May I have ... word with you? 2. I have ...few minutes to spare.
3. I'm going to attend ... series of ...seminars in ... Classical Literature.
4. Will you be presenting at ...seminar next week? 5. Will you be present at ... seminar next week? 5. Enormous differences in ...culture can often make ...communication difficult. 6. English is ... major world language.
7. While serving such ... important mission, ... translator needs to stay mostly invisible. 8. I missed that in ... school. 9. What are we doing in ... Foreign Literature this term? 10. I want to sit in on ... Contemporary English seminars this term. 11. You will find ... time table in ... right wing of ... Yellow Building on ... first floor next to ... administrators' offices. 12. We are not going to have much time in ...bar, I am afraid. 13. The popular image of ... "shrinking world" is partly from ... increase in ...physical travel and ... increase in ... amount of information passing between ... cultures and ... nations.
14. ... growth of international information and organisations, ... increased sharing of ... knowledge in ... science, ... arts and ... culture, ... increased international presence of both commercial and non-commercial structures increasingly require ... growing number of ... expert communicators. 15. ... importance of ... English language goes without saying.

3. Insert prepositions wherever necessary:

1. People ... the world express themselves by using many thousands of languages and dialects which makes ... huge difficulties in communication.
2. It goes ... saying that English is the major world language. 3. English is native ... 400 million speakers. 4. The popular image of a "shrinking world" is partly ... the increase ... physical travel and the decrease ... the time taken to literally move ... one country ... another. 5. Whether ... business discussions or ... international conferences, the audience ... whom the translator works will only pay attention ... him or ... her if a failure in communication occurs.
6. Mistakes ... vocabulary and pronunciation, especially when multiplied ... cultural misunderstandings, may result ... dramatic failures in communication.
7. Why is it important to fulfil the task of communication ... cultures and societies? 8. Will you please move next week's tutorials ... if possible? 9. Have you written ... somewhere what subject we're going to have this term? 10. I want to sit the Contemporary English seminars next week ... that native speaker. 11. I'm always concerned I'm date in my understanding of the language. 12. Hang ..., I can answer your question right now. 13. What are we doing History of Culture ... this term? 14. In French, I'll be starting pretty much ... scratch.

4. Complete the following sentences:

1. It goes without saying that English ... 2. Taking into account the importance of the English language ... 3. The multitude of languages and dialects which, combined with enormous differences in culture and means of expression, make for ... 4. Nobody will argue that communication ... 5. To assist with communication ... 6. Where could the translator have gone ...? 7. University education becomes critical as it provides the student with ... 8. As it happens, I was going to ask you... 9. I want to sit in on ... 10. I'm always concerned ... 11. What we're doing in ... ? 12. ... so I'll be starting pretty much from scratch. 13. We better get moving to ...

5. Respond to the following sentences. Work in pairs.

1. May I have a quick word with you? 2. As it happens, you've pre-empted me. I was going to talk to you about the same thing. 3. I'll be starting pretty much from scratch. 4. As it happens I was going to ask you a favour. 5. Something has gone wrong with my work. 6. I just wanted to ask you about my essay if possible. 7. It's five to two – we'd better get moving to our first class.

6. Think of appropriate phrases to which those below may be replies.

1. I've got a few minutes spare. 2. As it happens, you've pre-empted me. 3. Good grief, no. 4. I missed it. 5. Wow, not much time in the bar, then? 6. Hang on, I put it down somewhere. 7. Ouch – I missed most of that in school.

7. Choose between *shade/s* or *shadow/s* and complete the sentences:

1. Hey, look over there! What strange ... these flowers make. 2. Only a coward is afraid of his own ... 3. It's really nice to relax in the ... of a large tree when it's so sunny. 4. It's much cooler here in the ..., isn't it? 5. This word has so many ... of meaning. 6. The trees in this garden are too small and not dense enough to give good ... 7. The little girl was frightened by her own ... 8. They toiled in the sun, lolled in the ... (E. Blunden). 9. The farmers stopped in the ... of an old oak tree. 10. After sunset, the ... become longer. 11. It was a hundred in the ... (degrees Fahrenheit!)

8. Compare and contrast the following pairs:

1. People express themselves.../People communicate... 2. Taking into account/due to. 3. It goes without saying/it may be said that. 4. Evolve/develop. 5. Growth/increase. 6. Shrinking/decreasing. 7. Magically vanish/disappear.

9. Find English equivalents to the following words and word combinations in the vocabulary of the unit:

Самовиражатися, значні відмінності, становити складність, брати до уваги, само собою зрозуміло, міжнародне спілкування, рідна мова, життєво важливий, розвиватися, зменшення тривалості подорожей, обмін знаннями, засоби масової комунікації, збільшення кількості, виконувати важливе завдання, зближувати людей, вижити, буквально, експерти зі спілкування, трапитися, помилка, зникнути, невидимий, допомогти в чомусь, фундаментальна різниця, зазнати поразки, сума знань, інструментарій, отримання знань, університетська освіта, філолог, мати справу з кимсь.

10. Translate the following sentences into English:

1. Мова – один із найважливіших засобів людського спілкування. 2. Само собою зрозумілим є те, що спілкування надзвичайно важливе для існування нашої планети. 3. Українська мова є рідною для десятків мільйонів українців, які мешкають в Україні та за її межами. 4. Для самовираження люди користуються багатьма мовами та діалектами. 5. Чи можливо, щоб всі проблеми спілкування магічним чином зникли? 6. Число перекладачів постійно зростає. 7. Вчені проаналізували, що було неправильно, і домовилися про подальші дії. 8. Збої в комунікації можуть призвести до непорозуміння. 9. Нерозуміння культури народу, на мову якого ти перекладаєш, може стати серйозною проблемою. 10. Ніхто не заперечує, що англійська мова – одна із найважливіших мов світу. 11. Що є основним завданням перекладача? 12. Університетська освіта допомагає студентові оволодіти інструментарієм здобуття знань. 13. Дозвольте мені Вас на хвилинку відволікти? 14. Ми хотіли б перенести це заняття на інший день. 15. Вийшло так, що я не зможу виступити на наступному семінарі. 16. Староста групи звернувся до методистів відділення. 17. Своїм питанням Ви мене випередили. 18. Ці семінари накладаються на факультативний курс, який я хотів відвідувати. 19. Тим більше причин продовжувати дослідження цього питання. 20. Я хочу відвідувати семінари з історії літератури. 21. Я збирався просити вас про одну послугу. 22. Боже мій! Я ніколи такого не говорив. 23. Мене завжди турбувало питання охорони довкілля. 24. Новий розклад було вивішено ще два дні тому. 25. Ти знаєш, коли закінчується перший семестр? 26. Я ніколи не вчив італійську, буду починати з нуля. 27. Ти знаєш, що в цьому семестрі ми пишемо реферат з класичної літератури? 28. Давайте, ворухіться,

пара починається через п'ять хвилин. 30. Я пропустив вчорашній семінар зі "Вступу до мовознавства". Що там було?

11. Make up short dialogues on the following topics:

1. Standing by the time-table. 2. Writing an essay. 3. Additional classes in Italian. 4. Our Library day. 5. At the administrative department. 6. Something went wrong with my translation. 7. You can never win but you can all too easily lose. 8. The "Shrinking World".

12. Split into groups of three. Within each group, choose who plays each of the following roles: an interpreter, an English-speaking guest-lecturer and a senior member of the faculty staff who can't speak English. Dramatize your choice of one of the following scenarios: the choice of themes for a series of seven extra-curricular lectures, the involvement of the guest during the University Day speeches or how to plan introducing the guest to the Minister of Education during a visit.

13. Extract the pronouns used in the main text of the lesson and determine to what class each belongs.

14. Translate the following anecdote from Jeremy Paxman's "*The English*" (1998, ch.11). Select the vocabulary related to the theme of the lesson. Highlight the stylistic devices used. Find all the pronouns and determine to what class they belong.

The moment a Frenchman opens his mouth, he declares his identity. The French speak French. The English speak a language which belongs to no one. Professor Michael Dummett, a professor of Logic at Oxford, once stood in line to buy a railway ticket in Chicago and struck up a conversation with a fellow traveller. After a time, the man said, 'You must be from Europe.' 'Yes, from England,' said Dummett. To which the Spinoza beside him replied, 'You speak pretty good English.' Dummett was so astonished that he found himself blurting out that he *was* English. It was only later he realized that for many Americans, 'English' is just the name of a language spoken in America, as 'Dutch' is the language spoken in Holland. The paradox of a language is that it is at once precious and personal to the speaker and at the same time the property of everyone. What happens to a people if they cease to own their language?

15. Complete the following sentences using the absolute forms of the possessive pronouns.

1. Hermione's essay was much more interesting than (моє) or (його).
2. It was through no fault of (його). 3. You could get by without my help, but certainly not without (їх). 4. This alarm-clock of (мій) is always slow. But so is (його)! 5. (Наша) was the last turn before the end of the game. 6. The pleasure was all (мій). 7. I couldn't find a single CD of (його) to borrow. 8. All our clothes were extremely dirty, and (мої) especially so. 9. Their jet-ski was much faster than (наш). 10. If this textbook is neither (твій) nor (її), it must be (мій). 11. I'm afraid they will take your word against (її). 12. I can't tell which things are (мої) and which are yours.

16. Translate the following sentences paying especial attention to the possessive pronouns.

1. Я користуюсь виключно своїми конспектами. 2. Хлопчик натягнув светера. 3. Вчитися треба не тільки на своїх помилках, але й на чужих. 4. Тому це не сподобалось, і він похитав головою. 4. Я віддаю перевагу відпочинку в Криму з огляду на його клімат. 5. Англія надала незалежність своїм колишнім колоніям. 6. Годинник знову зупинився. Він, мабуть, дожив свого віку. 7. Він, очевидно, взяв підручник сусіда замість свого. 8. Господиня сіла і поклала руки на коліна. 9. Думається легше всього рідною мовою. 10. Цей лектор завжди ретельно готується до своїх виступів.

17. Translate the following English sentences paying especial attention to the translation of different types of pronouns. Define the class they belong to.

1. The sun rose and, this wasn't the Old Kingdom out here, it was a mere ball of flaming gas. (T. Pratchett). 2. That hint of a smile was gone, and I got the impression he was in a lot of pain. (J. Grisham) 3. I went to Ricky's room to get my glove and baseball. (J. Grisham) 4. And then the hall door squealed open and someone came in. (B. Cornwell). 5. "First sign of madness, talking to your own head?" (J.K. Rowling). 6. The Strangler was making an occasional slip, and that was what mattered to Anderson at this stage. (I. Rankin). 7. Anyone can relax, so long as they don't care whether they or anyone else ever actually gets anything done. (Observer). 8. The gist of what they have to say is that either you understand the distinctions instinctively or you don't. (B. Bryson). 9. Thomas offered all the money in his keeping as his share of Joscelyn's ransom. (B. Cornwell) 10. "I believe we must apply ourselves more to the study of modern languages", he said, recovering a bit. (T. Pratchett)

18. Translate the following sentences paying especial attention to the use of **it** with its different functions.

1. Вчора цілий вечір йшов дощ. 2. Це, напевно, перший клієнт. 3. Університетська освіта дуже важлива, оскільки вона дає студенту не тільки певну суму знань, але й інструментарій, за допомогою якого він зможе самостійно здобувати знання. 4. Перекладати на цій конференції виявилось вельми складно. 5. Нам було приємно з Вами познайомитися. 6. Працювати в цій команді буде цікаво. 7. Дуже добре, що Ви прийшли. 8. Сьогодні вранці дуже холодно. 9. Будинок палав, і ніхто не наважувався зайти всередину. Це було дуже небезпечно. 10. Говорити з ним про це було важко.

19. Insert **another**, **(the) other** or **(the) others** in the following sentences:

1. If you're still hungry, we'll go to the kitchen and make ... round of sandwiches. 2. Of the footballers in the Ukrainian side, 5 are from Dynamo Kyiv and the rest from ... sides. 3. We looked at three apartments today – the first two were far too expensive, but ... was reasonably priced. 4. Don't eat either of those pastries – the fruit tartlet is stale and ... cake is also stale. 5. I don't want any of the red ones. Please give me ... (= all the remaining). 6. I think ... mile and my feet will drop off. 7. One of those two CDs is mine. I don't know whose ... is. 8. Are you going to have ... beer? 9. Here are two examples of your literary work. While one is pretty good, ... is dreadful.

20. Insert *any* or *either* in the following sentences:

1. You can choose ... of these two subjects. 2. Does your partner have ... idea of where you're going? 3. Go to ... game. They're bound to lose both of them. 4. The first language of a Swiss citizen can be ... of the four official tongues. 5. The referee refused to give a penalty for ... of the many incidents. 6. Why don't we go during the weekend? ... day should be fine. 7. Did you remember the birthdays of ... of your parents? 8. You should read ... of Bill Bryson's books. 9. We could go ... day next week. 10. I couldn't find a single reference on ... search engine. 11. You're allowed to park on ... side of the road. 12. Have you tried ... of those four new flavours of crisps?

21. Insert *its* or *it's* in the following sentences:

1. ... been really cold today. 2. When ... sunny, the attic gets really hot. 3. Have you found ... cover yet? 4. You'll find ... over there. 5. Can't you find where ... got to? 6. ... cover went missing. 7. There's a fly in my

soup – ... swimming quite well. 8. When ... raining, it'll need to have ... cover put on. 8. When ... over, we'll go home. 9. ... engine is really powerful. 10. Can you hear ... sound? ... very faint.

22. Insert *none/any* or *neither/either* as appropriate in each sentence.

1. I couldn't find ... of that series. 2. ... of the football team turned up. 3. Are you going to take ... of those two cups of coffee? 4. I won't be able to come on ... day during the weekend. 5. I'm not going, ... is my partner. 6. ... of the twins was at the party. 7. There wasn't ... left. 8. ... of the class was in the bar. 9. You shouldn't use ... of those two. 10. There were ... left in the shop. 11. We will not accept ... wrong answers. 12. Will ... of these two be useful? 13. There shouldn't be ... left over. 14. I think you'll find that ... of the seven clauses is acceptable. 15. Were ... of the seven dwarves called Grumpy? 16. ... my friend nor I were amused. 17. You've got to take ... this one or that one.

23. Interrogative pronouns – Who, which, what? Complete the following sentences:

1. ... was that girl? 2. ... was that noise? 3. ... is the answer to that question? 4. Do you know ... day it is? 5. ... could that be? 6. ... day of the weekend is your favourite TV programme on? 7. ... said that? 8. ... day of the week is it? 9. ... is it in that blue dress? 10. ... colour do you think suits me best? 11. ... pair of jeans shall I wear? 12. ... is going to speak first?

24. Relative pronouns – who, which, what, that. Complete the following sentences. Which of these could have any of the four relative pronouns?

1. This is the most recent essay ... I've written. 2. Do you know ... originally said that? 3. Do you know ... he meant? 4. I'm not at all sure ... is best. 5. Can you see ... one it is? 6. You'll never guess ... is over there in that group of students. 7. Can't you see ... is the obvious choice? 8. You're the best thing ... has ever happened to me. 9. Did you see ... scored the goal? 10. Why did you think ... would be painful? 11. I'd like to know ... you think. 12. Where's the car ... can go at 200 kph?

25. Compose 10 sentences on the subject of the lesson using relative and interrogative pronouns.

26. Translate the following sentences paying especial attention to pronouns.

A. 1. У мене є кілька журналів з тих, що можуть тебе зацікавити. 2. У тебе є папір? 3. З ваших фахівців хтось знає японську? 4. Не забудь купити хліба. 5. Хтось міг побувати в хижі раніше. 6. Якусь з цієї літератури ми вже проходили в школі. 7. У тебе залишилися якісь нотатки після лекції? 8. Вам налити ще чаю? 9. Можеш взяти будь-яку з цих книжок. 10. Треба дотримуватися даного слова. 11. Треба бути готовим до всього. 12. Наступний день виявився ще гіршим, ніж попередній. 13. Супермаркет, який Вам потрібний, на іншому боці вулиці. 14. Під час подорожі Англією ми побували в Лондоні, Ковентрі, Нотінгемі та інших містах. 15. Де решта олівців, куплених учора? 16. Я хочу ще одне морозиво. 17. Це оригінал і копія. Я не можу відрізнити одне від другого. 18. Дехто любить читати історичні романи, інші – детективи. 19. Двоє студентів отримали “незадовільно”. Решта склали іспит. 20. Всього нас три брати, один студент, інші ще школярі. 21. Не кожний може перекласти цей роман. 22. Ніхто з нас не був у Парижі.

B. 1. Будь-хто прийшов би на допомогу в цій ситуації. 2. Хтось забув замкнути двері. 3. Мабуть, хтось із вас повівся недобре. 4. В їдальні нікого ще не було. 5. Будь-яка господарка вміє це робити. 6. У кожного з вас є свій улюблений жанр літератури. 7. Ніхто з них не почув відповіді. 8. Не кожний може стати актором. 9. Хтось залишив підручник в аудиторії. 10. Кожний з нас почувався недобре. 11. Мені не подобається килим, який ви вибрали для великої кімнати. 12. Дисципліна, яку ти любиш, не викладається наступного семестру. 13. Як я можу зустрічати твою подругу, яку я ніколи не бачив? 14. Яку з цих суконь ти врешті-решт вибрала? 15. Хто твій батько за фахом? 16. Хто ця людина, яка йде до нас? 17. Який колір мені пасує більше? 18. Ми ніяк не могли вирішити, кого обрати старостою групи. 19. Ми не знали, що сказати. 20. Я не знав, що діаманти видобуваються в Африці. 21. Якому морозиву ти віддаєш перевагу? 22. Хто з вас двох це зробив?

27. Translate the following text from English into Ukrainian in writing, paying especial attention to the pronouns used in the text. Try to make your translation as elegant as possible, as though you were a professional translator.

Eric Partridge’s lively and erudite books on the English language were, and are, all classics in their field. As such they have stood up remarkably well to the passage of time and have been much reprinted, at first with updates by Partridge himself. Modern readers can still

enjoy his wit and elegance and the forthrightness of his judgements. But language changes with time, and if *Usage and Abusage*, whose first edition appeared as early as 1942, is to continue to be a practical guide to its subject today, some modernisation is now necessary for several reasons which I have tried to approach reverently.

I have retained as much as possible of Partridge's original text, including his own examples, and his references to sources such as Jespersen and Onions – who were supreme in their day – since both examples and references are the basis for his arguments. I have sometimes added a more modern scholarly reference. Most of the longer essays remain substantially as he wrote them. The section on “vogue” words, however, is all mine and not his, since the “vogue” changes more quickly than anything else.

(from Janet Whitcut's introduction to Eric Partridge's *Usage and Abusage*)

28. Translate the following text into English paying especial attention to the use of pronouns. Make use of the following key words: *indispensable, to be squeezed, to play the part, a prosecutor, to have trouble, a concession, an occasional slip, a war crime trial, to miss out, the United Nations, the European Parliament, turn something into something.*

Перекладачі належать до майже невидимих, але фактично незамінних людей, які, затиснуті між двома президентами, жодний з яких не володіє мовою іншого, намагаються забезпечити спілкування між двома сторонами.

Мені доводилося бачити і чути, як працюють найвидатніші усні перекладачі на переговорах вищого рівня, на засіданнях суду над військовими злочинцями, під час роботи Організації Об'єднаних Націй або Європейського Парламенту, де вони грають роль президентів і принципів, прокурорів та парламентарів.

Скільки ж інформації губиться під час перекладу? І як взагалі це у них виходить, коли більшість із нас стикаються з проблемами, спілкуючись навіть рідною мовою? І чи мали колись місце насправді серйозні помилки? Чи змінився коли-небудь хід історії через перекладача, який випустив те вкрай важливе слово “ні”, перетворивши поступку на загрозу?

Що ж, навіть зірки професії інколи помиляються.

(За матеріалами BBC News)